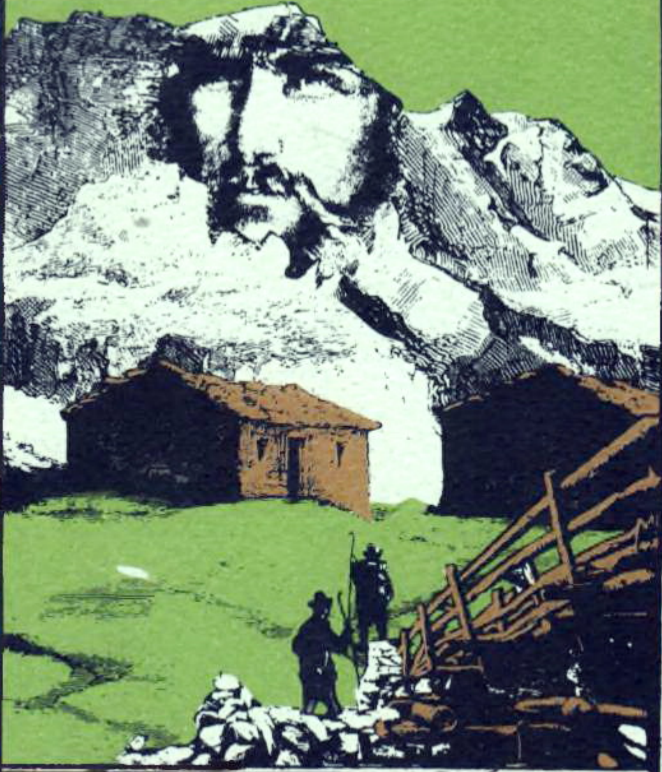
HAWTHORNE

Büyük Taş Yüz

Babil Kitaplığı

Jorge Luis Borges tarafından hazırlanan fantastik edebiyat dizisi

Dost Kitabevi Yayınları

Her büyük yazar işe iyi bir okur olmakla başlar ve yıllar geçtikçe, tercih ettiği ya da dışladığı okumalarıyla kişisel bir kitaplık yaratır.
Buenos Aires'teki Ulusal Kitaplık'ın (ki burada dünyanın başka yörelerinde bulunmayan kitapların olduğu söylenir) yöneticisi Jorge Luis Borges bu kitap bolluğundan yararlanmasını bildi: Zaten büyülenmiş okurlarına, derin bilgi ve neşesiyle, şaşırtıcı derecede ilginç derlemeler hazırlayıp sundu.
Düşsel edebiyatın mücevherlerini oluşturan metinleri bir araya getirdi ve onun en güzel hikâyelerinden biri olan Babil Kitaplığı, aynı zamanda dizinin adı oldu.
1975 ile 1985 arasında yayımlanan bu dizi, daha şimdiden bir edebiyat klasiğidir. Bir araya gelen bu kitaplar aynı zamanda Buenos Aires'in bu büyük kütüphanecisine adanmış en duygusal anıtlardan da birini oluşturur.

İyi okumalar.

F. M. Ricci

Dost Kitabevi

Babil Kitaplığı

Büyük Taş Yüz
Nathaniel Hawthorne

önsöz

Jorge Luis Borges

Wakefield
The Great Stone Face
Earth's Holocaust
Mr. Higginbotham's Catastrophe
The Minister's Black Veil

İngilizceden Çeviren:
C. Hakan Arslan

Önsöz, İspanyolcadan Çeviren:
Mukadder Yaycıoğlu

ISBN 975-7501-30-6

Birinci Baskı, Haziran 2000, Ankara

Tasarım: Franco Maria Ricci, Marcella Boneschi
Fotokompozisyon: Fototype, Milano
Baskı: Pelin Ofset, Ankara

Yayın Ekibi:
Ali Karabayram, Fisun Demir
Teknik Hazırlık
Mehmet Dirican

Bu kitaplar, Adobe PageMaker 6.5'*te formatlanmış ve* Adobe Type Library Bodoni *yazı karakterleri kullanılarak hazırlanmıştır.*

Önsöz

Nathaniel Hawthorne 1804 yılında Salem Limanı'nda doğdu. Salem o zamanlar Amerika için iki kuraldışı özellik sergiliyordu; eskilik ve çöküntü. Hawthorne, 1836 yılına kadar İncil'den alınmış göksel bir adla bilinen bu eski ve yıkık şehirde yaşadı; sevgiden yoksun kişilerin, başarısızlıkların, hastalıkların ve manilerin esinlediği hüzünlü bir aşkla sevdi onu; aslında ondan asla uzaklaşmadı demek yalan olmaz. Elli yıl sonra, Londra ya da Roma'dayken bile hâlâ püriten bir taşra olan Salem'de yaşıyordu; örneğin XIX. yüzyılda yontucuların çıplak heykeller yapmalarını onaylamıyordu...

Babası, Kaptan Nathaniel Hawthorne, 1808 yılında Doğu Hint Adaları'nda, Surinam'da sarı hummadan öldü; atalarından biri, John Hawthorne, 1692 yılında aralarında Tituba adlı esir bir kızın

da bulunduğu on dokuz kadının darağacına gönderildiği büyücülük davalarında yargıçlık yaptı. Bu ilginç davalarda fanatizmin başka biçimler aldığı görülür, John Hawthorne katı ve şüphesiz samimi bir biçimde davrandı. "Büyücüleri ölüme mahkûm etmek ona öyle bir ün sağladı ki bu talihsiz kadınların kanlarının onu lekelediğini düşünmek yerinde olur. O denli derin bir leke ki Charter Street mezarlığındaki yaşlı kemiklerinde bunu bulmak mümkün olabilir, eğer kemikleri toprağa dönüşmediyse," diye yazar Hawthorne.

Kaptan Hawthorne öldüğü zaman dul karısı kendini yatak odasına hapsetti; aynı şeyi çocukları Louisa, Elizabeth ve Nathaniel de yaptı. Artık yemeği bile beraber yemiyorlar, neredeyse tek bir kelime bile konuşmuyorlardı; her birinin odasının kapısının önüne yemekler tepsi içinde bırakılıyordu. Nathaniel günlerini Wakefield ya da Rahibin Kara Peçesi'ni yazarak geçiriyordu; karanlık bastırmaya başlayınca ise yürüyüşe çıkıyordu. Bu sakınımlı yaşam biçimi on iki yıl sürdü. 1837 yılında Longfellow'a şu satırları yazdı: "Hiç niyetim olmadığı halde kendimi hapsettim; başıma geleceği aklımdan bile geçmezken bir tutukluya dönüştüm; kendimi bir hücreye kapattım ve şimdi anahtarı bulamıyorum; kapı açık olsa bile herhalde dışarı çıkmak bana korku verirdi."

Hawthorne, ince, uzun boylu, esmer ve yakışıklıydı. Denizcilere özgü bir yürüyüş biçimi vardı. O zamanlar, iyi bir tesadüf eseri, çocuk edebi-

yatı yoktu: Hawthorne altı yaşında Pilgrim's Progress'*i okumuştu; kendi parasıyla aldığı ilk kitap* The Faerie Queen *oldu. Her ikisi de alegorik yapıtlardır. Her ne kadar yaşamını inceleyen araştırmacılar sözünü etmese de, Hawthorne, İncil'i de okumuştu; bu, belki de Hawthorne soyunun ilk üyesi William Hawthorne'un 1630 yılında bir kılıçla birlikte İngiltere'den getirdiği İncil'di. Edgar Allan Poe, Hawthorne'u, savunulamaz olarak nitelediği alegori türünü kullanmakla suçladı. Croce de aynı düşüncedeydi; alegorinin yorucu bir söz kalabalığı olduğunu söylüyordu...*

Hawthorne 1842 yılında evlendi; bu tarihe kadar yaşamı tamamen hayal gücüne dayanmıştı. Boston gümrüğünde çalıştı, Liverpool'da konsolos olarak görev yaptı, Floransa ve Roma'da yaşama şansına sahip oldu ama Hawthorne'un gerçeğini her zaman püriten imgelem gücünün alacakaranlık dünyası oluşturdu.

Bu seçkide yer alan iki öykü karşısında hiçbir çağdaş okuyucu Kafka'nın görüntüsünden kurtulamayacak. Sayısız erteleme düzeneği Kafka'nınkiyle aynı ama Hawthorne acı ve gerilimde azalma olmaksızın öykünün başından itibaren sonunu haber verir. Wakefield, *Hawthorne'un, belki de yazın sanatının en iyi öykülerinden biridir. Gölge konusu insan imgelemine tekrar tekrar dönen konulardan biri, su ve aynalar ise bu konunun habercisidir.* Büyük Taş Yüz'*de bu konunun beklenmedik ve özgün bir biçimde işlendiğini görürüz. Bu öykü aynı zamanda eski bir konuyu,*

arayış konusunu, kendini arayan ama bunun farkında olmayan arayıcı konusunu da içerir. Ateşe Verilen Dünya, *Hawthorne'un dostları olan New England transandantalistlerinin mistik tartışmalarıyla örtüşür; asıl gerçek, görülür ve dokunulur dünya olmayıp insan aklıdır. 1841 yılında Poe, günümüzde çok rağbet gören polisiye türünü ortaya çıkarır; Hawthorne bu tarihten dört yıl önce sürpriz ve oyunların habercisi* Bay Higginbotham'ın Başına Gelenler'*i yayınlamıştı. Bu yapıtta Hawthorne komik olanı vurgular; eğer metin günümüzde yazılmış olsaydı sonu trajik olur ve öykünün çıkış noktasını teşkil edebilirdi. Bu seçkinin son öyküsü* Rahibin Kara Peçesi *saf ve fütursuz bir alegoridir; böyle olmasına karşın yalnızca etkili değil aynı zamanda unutulmaz bir öyküdür. Hawthorne dünyanın en iyi ve en kötü öykülerini yazdı; bu seçkide en iyilerini sunuyoruz.*

Kutsal Beda gibi Nathaniel Hawthorne da düş görerek öldü. Ölümü 1864 yılının baharında New Hampshire dağlarında gerçekleşti. Hawthorne'un düşünü kurduğu, ölümün ise sildiği ya da taçlandırdığı öyküyü hayal etmemizi hiçbir şey engelleyemez. Ayrıca, tüm yaşamı bir dizi düşten başka bir şey değildi.

Jorge Luis Borges

Büyük Taş Yüz

Wakefield

Eski bir dergi ya da gazetedeki bir öyküyü anımsıyorum, yaşanmış bir olay olduğu söyleniyordu, kendisini uzunca bir süre karısından uzak tutan, ondan ayrı yaşayan bir adamın –Wakefield diyelim ona– öyküsüydü bu. Kısaca böyle özetleyebileceğimiz bu olay pek alışılmadık sayılamayacağı gibi, –eğer özel bir nedene dayanmıyorsa– utanmazlık ya da saçmalık olarak ilençlenmeyebilir de. Gelgelelim, öyle çok abartılı sayılamayacak bu olay belki de eşin ihmal edilmesi konusunda kayda geçmiş en tuhaf örnek; üstelik insanın bunca tuhaflığı arasında oldukça ayrıksı bir yere sahip. Evli çift Londra'da yaşıyordu. Adam bir yolculuğa çıkacağı bahanesiyle evden ayrılıp yan sokakta bir daire tutmuş, burada eşinin de dostlarının da haberi olmadan, görünürde böylesi bir sürgün için hiçbir neden bulunmaksızın. yirmi yılı aşkın

bir süre yaşamıştı. Bu dönem boyunca her gün evini, daha çok da terk ettiği Bayan Wakefield'ı gözleyip durmuştu. Evlilik bağındaki bu büyük kesintinin ardından –artık öldüğüne karar verilmiş, malı mülkü eşine kalmış, adı çoktan unutulmuş, eşi de nice nice önce dulluk hazanını ardında bırakmışken– bir akşam sakince, sanki evden daha o sabah çıkmış gibi kapıyı açıp içeri girmiş ve ölümüne dek sevgi dolu bir eş olarak yaşamıştı.

Olayın anahatları anımsayabildiğim kadarıyla böyle. Ancak bu olay son derece özgün, benzersiz, hatta eşine bir daha asla rastlanmayacak türden olmasına karşın, insanlara pek tanıdık gelecek, onlarda bir duygudaşlık yaratacaktır kanımca. Hepimiz, kendi adımıza böyle bir çılgınlığa yeltenmeyeceğimizi bilir, yine de başka birinin bu işe girişebileceğini sezeriz. En azından, benim düşünceme göre, bu sık sık aklımıza gelir, bizde bir hayranlık uyandırır; öykünün doğru olması gerektiğini düşünür, kahramanın kişiliği üzerine bir şeyler kurarız. Kişinin aklına böyle bir şey düşmeye görsün, bunu düşünürken zaman su gibi akıp gider. Okurun yeğlediği buysa bırakalım dalıp gitsin kendi düşüncelerine; yok, benimle birlikte Wakefield'ın yirmi yıllık sapkınlığının izini sürmeyi seçiyorsa hoş geldi sefa geldi; şundan emin olsun, bu öyküde güzelce derlenip toparlanmış, son tümcede özetlenmiş bir anlam ve öz görecek – kuşkusuz bizim kendi yaşamlarımızda böyle bir anlam ve öze ulaşamadığımız olur. Düşünce her zaman istenen sonucu verir ve her çarpıcı olaydan bir ahlak dersi çıkar.

Nasıl bir adamdı Wakefield? Ona kendi bakışımızca şekil vermekte ve bunu Wakefield diye adlandırmakta serbestiz. Artık yaşamının tepe noktasındaydı; evliliğindeki hiçbir zaman fazla yoğun olmayan sevgisi dingin, alışıldık bir ilgiye dönüşmüştü; tüm kocalar arasında belki de en sadık olanıydı, çünkü belli bir ağırlık, nerede bulunacak olursa olsun, yüreğini yatışmış tutuyordu. Aydın biriydi, ama pek de çalışkan olduğunu söyleyemeyiz; zihnini herhangi bir erek gütmeyen ya da böyle bir ereğe varma gücü taşımayan uzun ve gevşek düşüncelerle oyalamayı yeğliyordu; düşüncelerinin, sözlerin dayanak noktasını kavrayacak kadar canlı olduğu pek enderdi. Düşgücü, bu kavramı gerçek anlamıyla düşünecek olursak, Wakefield'ın yetenekleri arasında yer etmemişti. Dostumuzun bu soğuk ama ne baştan çıkmış ne de yolunu şaşmış yürekle ve asla ne isyankâr düşüncelerle dolup taşan ne de yaratıcılıkla bulanan bir zihinle, alışılmadık işler görenlerin en başında geleceğini kim sezinleyebilirdi ki? Tanıdıklarına sorulsa, bu adamın, Londra'da bugün eylediği işler yarın hatırda kalmayacak olanlar arasında ilk sırayı tuttuğunu söyleyeceklerdi. Bir tek can yoldaşı karısı duraksardı herhalde. Karısı, adamın kişiliğini çözemese de onun hareketsiz zihninde yer tutmuş uyuyan, durgun bir bencilliğin az çok ayırdındaydı; en rahatsızlık verici özelliği olan kendine özgü bir burnu büyüklük; düzen çevirmek yönünde bir eğilimdi, bunun da açığa çıkmaya değmeyecek küçük sırları korumaktan öte olumlu bir sonuç verdiği pek

görülmezdi; ensonu, kadının dediğince, bu uslu adamda kimileyin ortaya çıkan belli belirsiz bir yabancılık. Bu sonuncu nitelik tanımlanabilir gibi değildi, belki de tanımsızdı.
Gelin gözümüzün önünde Wakefield'ın karısına hoşçakal dediği anı canlandıralım. Ekim ayında bir akşamüstü. Üstünde gri paltosu, muşamba kaplı şapkası, botları, bir elinde şemsiye, diğerinde küçük bir bavul. Bayan Wakefield'a taşraya giden gece arabasına bineceğini söyledi. Kadın bu yolculuğun ne kadar süreceğini, amacını, tahminen ne zaman geri döneceğini sormak isterdi; ama adamın zararsız gizem düşkünlüğüne göz yumduğundan, ona soran gözlerle bakmakla yetindi. Adam, ille de dönüş arabasıyla geleceğini düşünmemesini, üç dört gün kadar gecikecek olursa kaygılanmamasını, ama her durumda Cuma akşamı yemeğe yetişeceğini söyledi. Düşünecek olursak, Wakefield ne yapacağından gayet emindi. Adam elini uzattı, kadın bu eli tuttu ve on yıllık bir evlilikte artık kanıksanmış hale gelen hoşçakal öpücüğünü karşıladı; böylece orta yaşlı Bay Wakefield, bir haftalık yokluğu konusunda sevgili hanımının herhangi bir kaygıya kapılmasına yol açmadan evden ayrıldı. Kapı arkasından kapandıktan sonra, kadın, kapının hafif aralık kaldığını görüp de sıkıca örteyim dediği sıra, aralıktan kocasının kendisine gülümseyen yüzü göründü ve bir an sonra kayboldu. Kadın o sıra bu önemsiz olayın üzerinde hiç mi hiç durmamıştı. Ama aradan nice zaman geçip de dulluk yıllarının evlilik yıllarını aştığı bir dönemde, bu gülümse-

me, Wakefield'ın yüzünü her anımsayışında kendini gösterip gözünde canlanıverdi. Neredeyse her dalıp gidişinde bu benzersiz gülümseyişi –onu tuhaf ve ürkü verici kılan– nice düşlemle bezerdi: Örneğin kocasını bir tabutun içinde, soluk yüzünde o ayrılış ifadesi donup kalmış olarak ya da cennette, mübarek ruhunda hâlâ o dingin ve kurnaz gülümseyişi taşır halde düşlerdi. Diğer bütün düşlerinde de kocası cansız yatıyordu, ama belki de bu gülümseyiş yüzünden, kimileyin gerçekten dul kalıp kalmadığı konusunda kuşkuya kapılırdı.

Ama bizim işimiz adamla. Kişiliğini kaybettiği, kalabalık Londra hayatına karıştığı sokaklarda onun peşinden koşmamız gerek. Yoksa boşa arayıp dururuz onu. Öyleyse adımlarını yakından izleyelim, gereksiz birkaç sapma ve dönüşten sonra, onu daha önce sözünü ettiğimiz küçük dairede ateşin başına keyifle yerleşirken görüyoruz. Wakefield şimdi kendininkine komşu sokakta ve yolculuğu sona ermiş durumda. Kimseye görünmeden orada kalmak konusunda talihinin yaver gittiğine pek inanası gelmiyor – bir keresinde kalabalığa karışmakta geciktiğini, aydınlık bir sokak lambasının tam altında kaldığını anımsıyor; bir keresinde de çevresindeki kalabalıktan kolayca ayırt edilebilen ayak seslerinin kendisini izlediği duygusuna kapılmıştı; başka bir zaman da uzaktan birinin bağırdığını işitmiş, kendi adı çağrılıyormuş gibi gelmişti. Hiç kuşkusu yoktu, bir yığın bokböceği onu izlemiş ve bütün olup biteni karısına anlatmıştı. Zavallı Wakefield! Bu

koca dünyada beş paralık değerinin olmadığını hiç bilmiyorsun! Benimkinden başka hiçbir ölümlü göz izini sürmüyor senin. Yatağına rahatça uzan, budala herif; sabah olur olmaz da, eğer birazcık aklın varsa, dosdoğru eve, sevgili Bayan Wakefield'a koş, her şeyi anlat ona. Bir haftacık için bile olsa, onun iffetli bağrından uzağa koma kendini. O, bir an için bile öldüğünü ya da kaybolduğunu ya da ondan sonsuza dek ayrıldığını düşünecek olsa, artık gerçek eşinin sonsuza dek değiştiğini anlayacaksın üzünçle. Seni sevenlerle aranda böyle uçurumlar açmak çok tehlikelidir; nice uzun ve geniş de olsalar çabucak kapanıverirler.

Neşesinden, coşkusundan ya da her ne diyecekseniz işte ondan neredeyse pişmanlık duyan Wakefield erkenden yatar ve daha ilk uykusundan sıçrayıp kollarını bu yadırgadığı yatağın geniş ve iç buran ıssızlığına uzatır. "Hayır," diye düşünür çarşaf altında toplanırken, "bir gece daha yalnız uyumaya dayanamam."

Sabah her zamankinden erken kalkar ve gerçekte ne yapmak istediğini düşünmeye başlar. Aklına üşüşenler onun yönsüz, başıboş düşünüş biçimini yansıtır, gerçekten de bir amaç gözeterek bu görülmedik girişimde bulunmuştur, ama bunu çekip çevirip kafasında bir yere koyacak durumda değildir. Planının bulanıklığı ve bunu yapacağım diye çırpınıp durması tam da irade yoksunu bir adama özgü şeylerdir. Gelgelelim Wakefield düşüncelerini olabildiğince özenle gözden geçirir ve bir de ne görsün? Evde neler olup bittiğini bil-

mek için yanıp tutuşuyor: Örnek bir eş olan Bayan Wakefield bu bir haftalık dulluğa nasıl dayanıyor acaba? Sözün özü, merkezinde yer aldığı o küçücük insanlar ve olaylar dünyası çekip gitmesinden nasıl etkilenecek? Görünen o ki bu işin temelinde hastalıklı bir burnu büyüklük yatmaktadır. İyi de, Wakefield amacına nasıl ulaşacak? Evine komşu sokakta uyuyup uyanmış da olsa, sanki yolcu arabası onu bütün gece sürüklemişçesine, uzakta olduğu bu rahat odada kapanıp kalarak değil herhalde! Ortaya çıkarsa bütün planı suya düşecek. İşte zavallı kafası bu ikilemle içinden çıkılmayacak biçimde karışmıştır, ensonu sokağın başına kadar gitmeye ve ayrıldığı evine bir göz atmaya karar vererek dışarı çıkmaya cesaret eder. Ama alışkanlığına boyun eğer –alışkanlıklarına bağlı bir adamdır–, bir bakar ki ayırdına varmadan evinin kapısına kadar gelmiş; bu can alıcı anda, ayağını basamağa atmışken kendine geliverir. Wakefield! Nereye gidiyorsun?

Yazgısı bir dönüm noktasındaydı tam o anda. Geriye doğru attığı adımın onu nasıl kötü bir yazgıya sürüklediğini pek düşünmeden, şimdiye kadar hiç duymadığı bir heyecan içinde, soluk soluğa savuşuyor oradan, ta köşeye vardığında bile başını çevirip arkasına bakmayı gözü kesmiyor. Onu gören kimse var mı acaba? Ev ahalisi –hanım hanımcık Bayan Wakefield, açıkgöz hizmetçi kadın, küçük pasaklı uşak– "Tutun! Durdurun!" diye bağrışarak Londra sokakları boyunca kaçkın efendilerinin peşinden koşacak mı? Harika bir kaçış doğrusu! Şimdi durup evine bakacak cesa-

reti buluyor kendinde, ama alıştığı evi bambaşka gözlerle görüyor, hani hepimize olur ya, aylar yıllar süren bir ayrılıktan sonra nicedir tanış olduğumuz bir tepeyi ya da gölü, bir sanat yapıtını yeniden görünce böyle bir duyguya kapılırız. Normal durumlarda bu anlatılamaz izlenimin nedeni, bulanık anılarımızla gerçeklik arasındaki benzer ve farklı yanlardır. Wakefield'ın durumunda, tek bir gecenin büyüsü benzer bir dönüşüm yaratmıştı, çünkü bu kısacık zaman aralığında büyük bir manevi değişiklik ortaya çıkmıştı. Ama Wakefield bile ayırdında değildi bunun. Oradan ayrılmazdan hemen önce, karısının pencerenin önünden geçen, yüzü sokağın başına dönük, uzak ve anlık bir görüntüsünü yakaladı. Düzenci sersem şimdi karısının gözünün binlerce ölümlü arasından kendisini seçeceği korkusuyla tabanları yağlayıveriyor. Soluğu odasındaki ateşin başında aldığında, kafası birazcık karışıksa da gönlü rahat mı rahat.

Bu uzun soluklu kaprisin başlangıcı böyleydi işte. İş bir kez başlayıp da adamın ağırkanlı yaradılışını harekete geçirdikten sonra olup bitenler doğal bir akış izler. Onun, uzun uzadıya düşündükten sonra, kızıl renkli bir peruk aldığım ve Yahudi bir eskiciden alışageldiği kahverengi giyim tarzının dışında kimi giysiler seçtiğini gözümüzün önüne getirebiliriz. Bu da tamam. Wakefield bambaşka biridir artık. Böyle yeni bir yol tuttuğuna göre, eskisine dönmesi, onu eşi benzeri görülmedik bir durumda bırakan adını kadar zordur şimdi neredeyse. Dahası, yaradılışından gelen

bir aksilik onu dik kafalı kılmış ve Bayan Wakefield'ın yüreğinde henüz istediği ölçüde bir duyarlık uyandıramadığı düşüncesine kapılmıştır. Kadıncağız neredeyse öleyazacak kadar korkuya kapılmadan da geri dönmeyecektir. Güzel kadıncağız iki üç kez, adımları her defasında daha da ağırlaşarak, yanakları daha da solup yüzü hep daha kaygılı bir hal alarak gözlerinin önünden geçer ve Wakefield, ortadan kayboluşunun üçüncü haftasında eve o uğursuz işaretin, bir eczacı kılığına bürünmüş olarak girdiğini görür. Ertesi gün kapıyı çalan olmaz. Akşam vaktiyse bir hekim arabası gelir, kabarık perukalı, ciddi birini bırakır Wakefieldlar'ın kapısına, hekim on beş dakikalık bir ziyaretten sonra kapının önünde göründüğündeyse bir cenazenin habercisi gibidir sanki. Zavallıcık! Ölüyor olmasın sakın? İşte o zaman Wakefield bir duygu seline boğulmuş gibi olur; yine de, vicdanını karısının böyle nazik bir anda rahatsız edilmemesi gerektiği düşüncesiyle rahatlatarak, gitmez kadıncağızın başucuna. Aslında onu alıkoyan başka bir şeyse de bunun ne olduğunu bilemez. Birkaç hafta içinde kadın yavaş yavaş düzelir; nöbet geçmiştir; kadının yüreği belki üzünç dolu, ama dingindir şimdi; Wakefield'ın da, er geç evine döneceğine göre, bir daha bu kadar heyecanlanması gerekmez. İşte Wakefield'ın bulanık zihninde böyle düşünceler parıldıyor ve kiralık dairesiyle eski evi arasında neredeyse aşılmaz bir uçurum bulunduğunun biraz olsun ayırdına varmasını sağlıyor. "Sadece yan sokakta, burnumun dibinde!" diyor kimileyin.

Budala! Evin artık başka bir dünyada. Böylece dönüşünü gün be gün erteleyip duruyor ve bunun ne vakit olacağını düşünmeyi bir yana bırakıyor. Yarın değil –belki gelecek hafta– çok yakında. Zavallı adam! Ölülerin dünyadaki evlerini ziyaret etme şansı kendi kendini sürgün eden Wakefield'ınki kadardır ancak.

Böyle beş on sayfalık bir yazı yerine, koskoca bir kitap mı kursaydım acaba! Bu yolla, denetimimiz dışında bir etkinin yaptığımız her işe nasıl el attığını ve doğurduğu sonuçlarla nasıl çelik gibi bir zorunluk ağı ördüğünü ortaya koyabilirdim. Bir büyü elini kolunu bağlamıştır Wakefield'ın. Şimdi bırakalım da on - on beş yıl evinin çevresinde bir hayalet gibi dolaşıp dursun; bir kez olsun kapısının eşiğini aşamadan, gönlünde barındırdığı bütün sevgisiyle karısına bağlılığını hiç yitirmeden; oysa karısınınki yavaş yavaş eriyip gitmektedir. Şunu da belirtmek gerek, Wakefield nicedir davranışlarındaki tuhaflığı kavrayamaz olmuştur.

Şimdi şöyle bir sahneye geçiyoruz: Bir Londra sokağının kalabalığında artık yaşını başını almış, kayıtsızca gelip geçenlerin gözüne batacak pek az özelliği kalmış, yine de böyle özellikleri okuma yeteneğine sahip olanlar için, genel görünüşünde sıradan bir yazgının ötesinde izler taşıyan bir adam görüyoruz. Çökmüş biridir bu; daracık alnı kırış buruş; küçük, donuk gözleri bazen kaygıyla kendi üzerinde dolaşıyor, ama çoğun dalıp gidiyor gibi. Başını eğmiş, tanıma gelmez, uygunsuz bir şekilde yürüyor, dünyaya görünmek istemez-

miş gibi. Bunu anlamanıza yetecek ölçüde izleyin onu ve çoğun doğanın sıradan varlıklarından büyük adamlar yaratan koşulların, burada ortaya nasıl bir şey çıkardığını görün. Şimdi Wakefield'ı yürüyüşüyle baş başa bırakıp bakışlarınızı karşıya, elinde bir dua kitabı, kiliseye giden, cüsseli, artık yaşamının son demlerindeki kadına çevirin. Uzun, kanıksanmış bir dulluğun halim selim ifadesi var yüzünde. Acıları ya çoktan yok olup gitmiş ya da yüreğine öyle bir çökmüş ki artık, hiç de özenilmeyecek biçimde neşenin yerini almış. İşte bu çökmüş adamla direşken kadın geçip giderken, küçük bir kaza oluyor ve iki gövde buluşuveriyor. Elleri birbirine değiyor, kalabalığın etkisiyle kadının göğsü adamın omuzuna değiyor; öyle yüz yüze, birbirlerinin gözlerinin içine bakarak duruyorlar. Wakefield, on yıllık bir ayrılıktan sonra karısına rastlamıştır!
Kalabalık, bir burgaç gibi ayrı yönlere sürükler ikisini de. Ağırbaşlı dul önceden tuttuğu yolun izinde kiliseye yönelir, ama kapıda bir an duraklayıp şaşkın gözlerle sokağa bakar. Sonra dua kitabını açarak içeri girer. Adama gelince! Hareketli ve bencil Londra kalabalığının durup arkasından bakmasını gerektirecek kadar yabanıl bir yüzle kaldığı eve doğru koşar, kapıyı açıp kendini yatağa atar. Yıllardır gizli kalan duygular açığa çıkmaktadır; zayıf istenci bunların keskinliğiyle bir an için olsun güç kazanır; yaşamının acınası tuhaflığı o anda gözlerinin önüne seriliverir: Ve tutkuyla, titreyerek bağırır: "Wakefield! Wakefield! Sen delisin!"

Belki de delirmişti gerçekten. İçinde bulunduğu durumun benzersizliği Wakefield'ı öylesine kendi içine döndürmüş olmalı ki. diğer insanlar ve yaşamın akışı göz önüne alındığında, aklının başında olduğu söylenemez pek. Ölülerin arasına karışmadan, yaşayanlar arasındaki yerini ve ayrıcalıklarını bırakarak –ortadan kaybolarak– kendini dünyadan koparmayı becermiş, daha doğrusu kendini bu halde buluvermişti. Bir kaçınığın (hermit) yaşamına hiç benzemiyordu onunki. Eskiden olduğu gibi kentin hayhuyu içindeydi; ama kalabalık yanından geçip gidiyor, onu görmüyordu; bir benzetme yapacak olursak, her zaman karısının yanında, ocağının başındaydı, ama ne birinin sıcaklığını ne de diğerinin sevgisini duyumsayabiliyordu. Eskiden pay aldığı insani duyguları hâlâ korumak ve insani beklentilerle sarılı olmak, ama bir yandan da bunlarla eski ilişkisini yitirmiş olmak Wakefield'ın benzeri görülmemiş yazgısıydı. Bu koşulların yüreğinde ve zihninde ayrı ayrı, ama belli bir uyum içinde ne tür etkiler yarattığını betimlemeye çalışmak, işi iyice tuhaf bir kurgulamaya çevirmek olur. Başka bir adam olup çıktığından pek az ayırdındaydı bunun, çünkü kendini hâlâ eskisi gibi sayıyordu; oysa gerçeğin şimşekleri bir an için de olsa çakıp duracaktı gözlerinin önünde ve o söylenmeye devam edecekti, "Yakında döneceğim!" diye – yirmi yıldır bunu söyleyip durduğunu unutarak.
Ayrıca bu yirmi yılın, geriye bakınca, Wakefield'ın işin başında yokluğuna biçtiği o ilk haftadan pek de uzun sayılamayacağının ayırdına va-

rıyorum. O, bu olaya yaşamının genel akışı içindeki kısa bir ara diye bakacaktı. Aradan biraz zaman geçip de dönme zamanının geldiğine karar vererek kapıdan içeri girdiğinde, orta yaşlı Bay Wakefield'ı gören karısı sevinçle ellerini çırpacaktı. Yazık, ne büyük bir yanılgı! Belki zamanla en gözde çılgınlıklarımız sona erer, ama kıyamete kadar hepimiz çocuk kalırız!

Gözden yitişinin yirminci yılında bir akşam, Wakefield hâlâ kendisinin saydığı evin yolunu tutar – alışık olduğu şekilde. Sağanakların sık sık kaldırımları dövdüğü ve insan daha şemsiyesini açmaya fırsat bulamadan çekip gittiği rüzgârlı bir güz akşamıdır. Wakefield eve yaklaşınca bir an durur ve insanın içini ısıtan ateşin ikinci kattaki salonun camlarına yansıyan kızıl alazını, çıtırdayan odunlar üzerinde titreşen yalazlarını görür. Sevgili Bayan Wakefield'ın biçimsiz gölgesi vurmaktadır tavana. Başlığı, burnu ve çenesi, kalın beli hayranlık verici bir karikatür oluşturuyor, üstelik bu karikatür yükselip alçalan yalazaların eşliğinde, yaşını başını almış bir dul için fazla neşeli sayılacak bir biçimde dans edip duruyor. Tam o sıra yeni bir sağanak boşanır ve sert rüzgârın savurduğu damlalar Wakefield'ın yüzünü, gövdesini dövmeye başlar. Güz soğuğu içine işlemiştir. Ocağında içini ısıtacak harika bir ateş varken ve karısı yatak odasındaki dolapta –hiç kuşkusuz– hâlâ özenle sakladığı gri ceketini ve poturunu bir koşu gidip getirecekken, burada böyle ıslanıp titreyerek duracak mı? Hayır! Wakefield o kadar aptal mı? Yirmi yılın der-

mansızlaştırdığı bacaklarıyla çıkar merdivenden –ağır ağır!– ama o bunun bile farkında değil. Dur, Wakefield! Nicedir uzak kaldığın bu eve mi gireceksin? Oradan da mezara gidersin artık! Kapı açılır. Eve girerken bir an için yüzünü görüyor ve nice önce karısına oynadığı oyunun işaretçisi olan o kurnaz gülümsemeyi tanıyoruz. Nasıl da acımasızca alay etmişti zavallı kadıncağızla! Evet, iyi bir akşam dinlenmesi olacak Wakefield için!

Bu mutlu olay –öyle olduğunu umalım– ancak önceden tasarlanmamış bir anda gerçekleşebilirdi. Dostumuzun izini kapı eşiğinden öteye sürmeyeceğiz. Bize düşünmek için epeyce şey bıraktı, küçük bir bölümü bile buradaki hikmeti bir ahlak dersine çevirecek ve ortaya belli bir resim çıkaracaktır. Gizemli dünyamızın görünür karmaşasının ortasında, bireyler başarıyla bir düzene, bu düzenler bir diğerine ve ensonu bir adamın bütün bunları bir yana koyarak yerini sonsuza dek yitirme gibi çok büyük bir tehlikeyle yüz yüze geldiği bir bütüne uyarlanır. Kişi, bir zamanlar Wakefield için olduğunca, Evrenin Dışına Düşmüş birine dönüşebilir.

Büyük Taş Yüz

Bir akşamüstü, güneş batarken küçük bir oğlanla anası kulübelerinin önünde oturmuş, Büyük Taş Yüz'den söz ediyorlardı. Gözlerini kaldırınca, millerce uzakta da olsa apaçık görüyorlardı onu, güneş ışığı çizgilerini iyice açığa çıkarıyordu.
Neydi bu Büyük Taş Yüz?
Bir dizi yalçın dağın arasında binlerce kişinin yaşadığı büyük bir vadi vardı. Bu iyi insanların kimisi dik ve zorlu yamaçlarda, dört yanı kara ormanla çevrili kütük evlerde otururdu. Diğerlerininse rahat çiftlik evleri vardı, bunlar vadinin az eğimli bayırlarındaki ve vadideki verimli toprağı işlerlerdi. Kimileri de kalabalık köylerde toplanmışlardı, buralarda insanın ustalığı dağın yükseklerinden kopup gelen azgın suları denetimine alıp uysallaştırmış, suyu pamuk işliklerinde kullanır olmuştu. Sözün özü, bu vadide yaşam

biçimi farklı farklı nice insan yaşardı. Ama hepsinin de, ister yetişkin olsun ister çocuk, Büyük Taş Yüz'e aşinalığı vardı, gelgelelim kimisi bu görkemli doğa mucizesini nice komşularından daha duru biçimde ayırt etme şansına sahipti.

Diyeceğim, Büyük Taş Yüz, görkemli oyunculuğuna yaraşır bir ürünüydü Doğa'nın, bir dağın dik yamacındaki devasa kayalardan oluşuyordu, kayalar öyle bir araya gelmişti ki belli bir uzaklıktan bakılınca tam tamına bir insan yüzüne benziyordu. Sanki koskoca bir dev, bir Titan, sarp kayalığa kendi yüzünü oymuştu. Geniş alnının yüksekliği otuz metreyi buluyordu; uzun, kemikli bir burun; konuşabilse gökgürültüsü sesi vadinin bir ucundan diğer ucuna yayılacak gibi görünen koca dudaklar. İşin doğrusu, kişi çok yakına gelecek olsa bu dev yüzün çizgilerini gözden yitiriyor, geriye karman çorman, birbiri üstüne yığılmış, ağır, kocaman kayalardan bir yığın kalıyordu. Ama birazcık geriye gitmeye görsün, şaşılası yüz çizgileri yeniden beliriveriyordu; ne kadar uzağa gidilirse o kadar çok insan yüzüne benziyordu, nicedir el değmemiş bir tanrısallık taşıyordu bu yüz; uzaklık arttıkça, çevresini bulutların, dağlardan gelen yüce pusun sarmasıyla belirsizleşen Büyük Taş Yüz kesinlikle canlıymış gibi görünüyordu.

Çocuklar için, gözlerinin önünde Büyük Taş Yüz'le büyüyüp bir erkek, bir kadın olmak büyük bir talihti; çünkü yüzün bütün çizgileri soyluydu, bu yüzde yüce ve sevimli bir anlatım vardı, sanki sevgisiyle bütün insanları kucaklayan ve içinde

daha fazlasına da yer olan kocaman, sıcacık bir yüreği vardı. Oturup onu izlemek bile bir eğitimdi. Çoğu insanın inancına göre, vadi, taşıdığı bereketin büyük bölümünü, üzerinde hiç durmadan sevinçle parlayan, bulutları ışıtan, yumuşaklığını günışığına aktaran bu sevecen yüze borçluydu.

Öykümüze kulübelerinin kapısında oturmuş Büyük Taş Yüz'e bakan ve ondan söz eden ana oğulla başlamıştık. Çocuğun adı Ernest'ti.

"Anacığım," dedi dev yüz kendisine gülümserken, "biliyor musun, nasıl da isterdim konuşmasını, öyle sevecen görünüyor ki kimbilir sesi de ne kadar tatlıdır. Yüzü ona benzeyen birini görsem, bütün yüreğimle severim onu."

"Eski bir kehanet gerçekleşecek olursa," diye karşıladı annesi, "gün gelecek yüzü tam tamına böyle olan birini göreceğiz."

"Tatlı anam, ne kehanetiymiş bu?" diye merakla sordu Ernest. "Yalvarırım bir güzel anlat bana!"

Bunun üzerine kadıncağız, daha yaşı Ernest'ten bile küçükken annesinin kendisine anlattığı öyküyü oğluna aktarmaya girişti; geçmiştekileri değil, gelecekte olacakları anlatan bir öykü; buna karşın çok ama çok eski bir öykü, eskiden bu vadide oturan Kızılderililer bunu atalarından dinlemişti; atalarının dediğine göre, onlara da bu öyküyü dağdaki dereler mırıldanmış, ağaç tepelerinde esen yeller fısıldamıştı. Öykünün özü şuydu, bir gün gelecek buralarda çağının en yüce ve en soylu kişisi olmaya yazgılı bir çocuk doğacaktı, bu çocuk büyüdüğünde yüzü tıpatıp Büyük

Taş Yüz'e benzeyecekti. Yaşlısından gencine nice kişi, umutlarının tutuşturduğu ateşle, bu eski kehanete bitimsiz bir inanç besliyordu. Gelgelelim diğerleri, bu dünyada koca bir ömür doldurmuş olanlar elden ayaktan kesilene kadar gözleyip beklemişler, ne böyle yüzü olan birini görmüş ne de komşularından daha yüce ya da daha soylu birine rastlamışlar, ensonu bunun asılsız bir masal olduğuna karar vermişlerdi. Neyse ne, işin özü, kehanetin yüce kişisi hâlâ görünmüş değildi.

"Ah anam, canım anam!" diye ünledi Ernest, ellerini başının üstünde çırparak, "ben onu görecek kadar yaşarım inşallah!"

Anası duyarlı, düşünceli bir kadındı, küçük oğlunun koca umutlarını besleyip yüreklendirmemenin en doğrusu olacağını duyumsadı. Ağzından tek çıkan, "Kim bilir, görürsün belki," oldu.

Oysa Ernest anasının anlattığı öyküyü hiç mi hiç unutmadı. Ne zaman Büyük Taş Yüz'e baksa aklına bu öykü düşüyordu. Çocukluğunu doğduğu kütükten kulübede geçirdi, anasına saygıda kusur etmedi, kadıncağızın her işine koştu, küçücük elleriyle, daha çok da sevgi dolu yüreğiyle ona yardımcı oldu. Böyle böyle mutlu ama çoğun içine kapanık bir çocukluk geçirip yumuşak, sessiz, çekingen bir delikanlı oldu, güneş altında tarlada çalışmaktan teni iyice esmerleşti, ama ünlü okullarda eğitim gören nice çocuğu geride bırakan kavrayış gücü, yüzünü pırıl pırıl aydınlatıyordu. Ernest'in öğreteni olmadığından, ona yol gösteren bir tek Büyük Taş Yüz oldu. Günlük işlerini bitirdikten sonra saatlerce onu izliyordu, öyle ki

artık bu geniş yüz çizgilerinin onu tanıdığını, saygı dolu bakışlarına karşılık ona sevecenlik ve yüreklendirmeyle dolu bir gülümseme sunduğunu düşünmeye başladı. Yüzün Ernest'e bakışında dünyanın geri kalanına bakışından daha sevecen bir yan yoktu belki, ama bunun bir yanılgı olduğunu düşünmemizi gerektirecek bir şey de bulamayız. Aslında işin sırrı, oğlanın, başka insanların göremediğini görmesini sağlayan sevecen ve güven dolu içtenliğindeydi; böylelikle her şeye karşı beslediği bu derin sevgi onun kendine özgü, ayrılmaz bir parçası oldu.

Tam o sıralar vadiye bir söylenti yayıldı: Nice çağlar önceden haber verilen ve Büyük Taş Yüz'e benzeyen yüce insan en sonunda görünmüştü. Uzun yıllar önce genç bir adam vadiden göçmüş ve uzak bir limana yerleşmişti, burada biraz para kazandıktan sonra kendine bir dükkân açmıştı. Adı –bunun gerçek adı mı, yoksa yaşamındaki alışkanlıklar ya da başarıların sonucu edinilmiş bir lakap mı olduğunu asla öğrenemedim– Altıntoplar idi. Açıkgöz ve girişken biri olduğundan, ayrıca Tanrı kendisine bütün dünyanın talih diye adlandırdığı gizemli yetiyi bağışladığından, son derece zengin bir tüccar olup çıkmıştı, kocaman gemilerden oluşan bir filosu vardı. Dünyanın bütün yöreleri bu adamın servetine servet katmak için elbirliği etmişti sanki. Kuzeyin soğuk bölgeleri, Kuzey Kutbu'nun karanlığında kalan yerler bile kendi payına düşeni kürk olarak göndermişti; sıcak Afrika onun için ırmaklarının altın dolu kumlarını elekten geçirmiş, ormanlarındaki

koca fillerin dişlerini toplamıştı; Doğu ona sayıya gelmez kumaş, baharat ve çay sunmuş, ışıl ışıl elmaslarını, kocaman incilerini göndermişti. Okyanus da karaların gerisinde kalmamak için ona dev balinalar vermişti, Bay Altıntoplar bunların yağını satıp da kazancını artırsın diye! Önüne gelen mal ne olursa olsun, onun elinde paraya dönüşürdü. Tıpkı Midas gibi, elini neye değse o nesne anında parıldamaya başlar, rengi sarıya keser, çil çil altına, ya da onun daha çok hoşuna gidecek biçimde, pul pul akçaya dönerdi. Bay Altıntoplar artık servetini saymanın bile yüz yıl alacağı kadar zengin olunca, gönlüne doğduğu vadi düştü, ömrünün kalan günlerini doğduğu yerde geçirmeye karar verdi. Bu düşünceyle, oraya uçsuz bucaksız servetine yakışır bir saray yapsın diye usta bir mimar gönderdi.

Az önce söylediğim gibi, vadide Bay Altıntoplar'ın nicedir özlemle, umutsuzca beklenen yalvaçsı kişiye dönüştüğü, yüzünün Büyük Taş Yüz'le kusursuz, yadsınamaz bir benzerlik taşıdığı söylentisi yayılmıştı çoktan beri. Babasının eski, yıkık dökük çiftlik evinin yerinde, sanki büyü yoluyla, görkemli bir yapı yükselmeye başlayınca, insanlar bu söylentinin gerçeklik taşıdığına iyice inanır oldular. Dış cephesi mermerdendi, öyle göz kamaştıran bir beyazlıktaydı ki bütün yapı günışığında eriyip gidecekmiş izlenimini veriyordu; Bay Altıntoplar'ın çocukken oyun oynadığı, ellerinin daha her şeyi akçaya çevirme yetisini kazanmadığı günlerde, kardan yaptığı üstünkörü evlere benziyordu. Evin uzun

sütunlara yaslanan çok süslü bir revağı vardı, burada denizaşırı bir yerden gelme, özel renkli bir keresteden yapılmış, üzerine gümüş toplar çakılı yüksek bir kapı bulunuyordu. Her katta yerden tavana kadar yükselen pencereler evin görkemine uygun, dev bir cam tabakası oluşturuyordu; cam öylesine saydamdı ki hava içinden geçip gidiyormuş gibi görünüyordu. Bu saray yavrusunun içini pek kimsenin görebildiği yoktu; ama söylenenlere göre –ki bunda büyük bir doğruluk payı vardı– burası dışarıdan çok daha göz kamaştırıcıydı, o kadar ki başka evlerde demir ya da pirinçten olan şeyler burada altın ve gümüştendi; özellikle de Bay Altıntoplar'ın yatak odası öyle ışıl ışıldı ki sıradan birinin burada gözlerini yumup uyuması mümkün değildi. Oysa, Bay Altıntoplar servete öylesine doymuştu ki odanın parlaklığı gözlerinin ta içine işlemedikçe gözlerini kapadığı yoktu belki.

Ev istenen zamanda tamamlandı; şimdi sıra evin gösterişli mobilyalarla döşenmesine gelmişti; bu iş de halledilince evde Bay Altıntoplar'ın habercisi olan, hem siyah hem de beyazlardan oluşan bir bölük uşak belirdi, bu heybetli şahsiyetin de günbatımında eve gelmesi bekleniyordu. O sıra, dostumuz Ernest bu yüce adamın, bu soylu adamın, kehanetteki kişinin onca geciktikten sonra artık doğduğu vadiye dönecek olması düşüncesiyle kendinden geçmişti. Daha büyüme çağında bir oğlan da olsa, Bay Altıntoplar'ın karun kadar servetiyle burada bir iyilik meleğine dönüşmesinin ve insan ilişkileri üzerinde Büyük Taş Yüz'ün

gülümsemesi ölçüsünde kuşatıcı ve sevecen bir denetim kurabilmesinin bin türlü yolu olduğunu biliyordu. Ernest, iman ve umutla dolu, insanların anlattıklarına, bu adamın dağ yamacındaki büyüleyici yüz çizgileriyle tam bir benzerlik taşıdığına inanmakta gecikmedi. Ernest, bakışları vadiye dalıp gitmiş durur ve hep yaptığınca Büyük Taş Yüz'ün gözlerini çevirip kendisine sevecenlikle baktığını düşlerken, dolambaçlı yoldan hızla yaklaşan tekerleklerin gürültüsü duyuldu.

"Geliyor işte!" diye bağrıştı adamın eve gelişini görmek için toplanan bir grup insan. "Yüce Bay Altıntoplar geliyor işte!"

Dört atın çektiği araba son dönemeci de hızla aldı. İçeriden, araba camının aralığından, yaşlı adamın yüzü beliriverdi, teni Midas'ın eli sanki ona da dokunmuş gibi sapsarıydı. Dar bir alnı, sayısız kırışığın çevrelediği küçücük keskin gözleri ve çok ince, birbirine bastırdıkça daha da incelen dudakları vardı.

"Büyük Taş Yüz'ün tıpkısı, tıpkısı!" diye bağrıştı herkes. "İnanmayan kaldı mı, eski kehanet doğruymuş işte; sonunda geldi beklediğimiz yüce insan!"

İnsanların, sözünü ettikleri benzerliğe gerçekten inanır gibi görünmeleri Ernest'in kafasını iyiden iyiye karıştırdı. Yolun kenarında uzak bir yöreden gelme yaşlı bir dilenci kadınla iki küçük çocuk duruyordu; araba yanlarından geçerken avuçlarını uzatıp üzünçlü seslerini yükselttiler, en acınacak pozda sadaka için yalvarıyorlardı. Arabanın camından –onca zenginliğe el atmış

olan– sarı bir pençe uzandı ve yere biraz bozukluk saçtı; bu yüce adamın adı Altıntoplar ise de kendisine Akçasaçan sanı verilse yeriydi. Bunun üzerine insanlar hiç görülmedik bir inançla, tam bir içtenlikle bağrıştılar:

"Büyük Taş Yüz'ün tıpkısı bu adam!"

Ama Ernest gözlerini üzünçle bu para düşkünü yüzün kurnaz buruşukluklarından çevirip toplanan sisin arasında güneşin son ışıklarıyla parlamakta olan vadiye dikti, Büyük Taş Yüz'ün ruhuna işleyen yüce çizgilerini hâlâ ayırt edebiliyordu. Bu yüz yüreğine su serpti. Sevecen dudakları ne fısıldıyordu acaba?

"O gelecek! Hiç korkmayasın, Ernest; beklediğin adam gelecek!"

Yıllar su gibi akıp geçti. Ernest artık çocukluktan çıkmış, tam bir delikanlı olmuştu. Vadide oturanların gözüne batmıyordu pek; çünkü onun yaşam biçiminde dişe dokunur bir şey görmüyorlardı; tabii günlük işleri biter bitmez soluğu hâlâ Büyük Taş Yüz'ün karşısında alması, gözlerini ona dikip düşüncelere dalması dışında. Diğerlerinin gözünde bu tam bir budalalıktı, ama bağışlanabilir bir budalalık; çünkü Ernest çalışkan, sevecen ve dost canlısıydı, bu yararsız alışkanlığına fazlaca düşüp de görevlerini savsakladığı görülmezdi. Büyük Taş Yüz'ün onun için bir öğretmene dönüştüğünü, bu yüzün dışa vurduğu inceliğin genç adamın gönlünü zengin kıldığını ve onu diğer yüreklerdekinden daha kuşatıcı ve derin duygularla doldurduğunu bilmiyorlardı. Dolayısıyla, bu yolla kişinin kitaplardan öğreneceğin-

den çok daha iyi bir bilgelik kazandığını, diğer bozulmuş yaşam örneklerine göre çok daha iyi bir yaşam sürdürdüğünü de bilmiyorlardı. Tarlalarda, ocağının başında ya da herhangi bir başka yerde kendi kendisiyle söyleşmeye dursa, içinde böylesi doğallıkla uyanan düşünce ve duyguların onun başkalarıyla paylaştıklarından daha yücelerde olduğunu Ernest de bilmiyordu. Saf – anasının kendisine eski kehaneti öğrettiği zamanki kadar saf – bir ruhla, vadinin üzerinde ışıldayan olağanüstü yüz çizgilerine bakıyor ve onun insan eşi daha nice zaman sonra görünecek diye düşünüp duruyordu.

O sıra zavallı Bay Altıntoplar öldü ve toprağa verildi; işin garip tarafı da onun her şeyi olan zenginliğinin ölümünden önce eriyip gitmesiydi; bütün varlığından geriye yalnızca buruşuk sarı derili, canlı bir iskelet kalmıştı. Parası böylece eriyip gittiğinden, yıkıma uğrayan tüccarın bayağı yüz çizgileriyle dağ yamacındaki görkemli yüzün çizgileri arasında çarpıcı bir benzerlik bulan da pek kalmamıştı. Dolayısıyla insanlar ona daha yaşarken saygı göstermeyi bir yana bıraktılar ve ölümünden sonra onu yavaş yavaş unuttular. Doğrusu, yaptırdığı konak düşünülünce, anısı ara sıra canlanmıyor değildi; burası bir süre önce, her yaz şu ünlü doğa harikasını, Büyük Taş Yüz'ü görmeye gelen çok sayıda yabancının kaldığı bir otele çevrilmişti. Neyse ne, Bay Altıntoplar böylece bütün itibarını yitirdi ve bir kenara bırakıldı; kehanetteki adam henüz gelmemişti.

Hal böyleydi ki nice yıllar önce orduya katılan,

bu vadinin yerlisi bir genç, yaşadığı pek çok zorlu savaş sonrasında ünlü bir komutan olmuştu. Tarihte nasıl anılacak olursa olsun, bu adam ordugâhlar ve savaş alanlarında Yaşlı Gökgürültüsü sanıyla tanınıyordu. İlerleyen yaşı ve aldığı yaralarla güçten düşmüş, askerlik yaşamının gürültü patırtısından, davul ve borazan sesinden bıkmış olan bu savaş yorgunu kıdemli asker doğduğu vadiye dönmeye niyet etti, orada ardında bıraktığı erince kavuşacağını umuyordu. Vadidekiler, eski komşuları ve onların artık büyüyüp koca adam olmuş çocukları bu şanlı savaşçıyı top atışıyla ve herkesin çağrıldığı bir ziyafetle karşılamaya karar verdiler; işin en heyecan verici yanı da Büyük Taş Yüz'ün benzerinin artık bu kez gerçekten ortaya çıkmış olduğunun dilden dile dolaşmasıydı. Yaşlı Gökgürültüsü'nün yolu vadiye düşen emir subayının, gördüğü benzerlik karşısında şaşkına döndüğü söyleniyordu. Dahası, generalin okul arkadaşları ve en eski tanışları, anılarına dayanarak bunu yeminle doğrulamaya çoktan hazırdılar; bu büyük komutan daha bir çocukken bile görkemli yüze inanılmaz ölçüde benziyordu, ama o dönem bunun ayırdına varamamışlardı, şimdiyse gayet iyi anımsıyorlardı. Sonuçta bütün vadiyi büyük bir heyecan kuşattı; yıllardır Büyük Taş Yüz'e bir göz atmaya bile üşenen nice kişi, şimdi General Gökgürültüsü'nün neye benzediğini tam olarak anlamak için onun önünde dikilip duruyordu.

Ernest, büyük şenlik günü gelince, vadideki herkes gibi işini bırakıp ziyafetin hazırlandığı yere

gitti. Oraya varmak üzereydi ki Muhterem Peder Savaşborusu'nun gür sesini işitti, adam önlerindeki nice güzel şeye hayır dua ediyor, onuruna bir araya geldikleri üstün barış bekçisi için kutsanma diliyordu. Masalar bir açıklığa yerleştirilmişti; alanın üç yanı ağaçlarla çevriliydi, doğu yanıysa açıktı; buradan uzaklardaki Büyük Taş Yüz görünüyordu. Generalin, Washington'ın evinden bir yadigâr olarak aldığı sandalyesinin üzerinde defnelerin taze dalları doğal bir zafer takı oluşturuyordu; bu dallara generalin, altında ülkesi için nice utkular kazandığı bayrak asılmıştı. Dostumuz Ernest, ünlü konuğu görebilmek umuduyla parmak uçlarında yükseldi; ancak masaların çevresinde kadeh kaldırmaları ve konuşmaları dinleme derdine düşmüş, generalin ağzından buna karşılık dökülecek her sözcüğü yakalamaya çalışan inanılmaz bir kalabalık vardı; kendilerine koruma rolünü biçmiş bir gönüllüler topluluğu da kalabalığın içinde sessiz kalan herkesi bağırsın diye acımasızca dürtüp duruyordu. Dolayısıyla, kişiliği öyle her şeye burnunu sokmaya hiç de yatkın olmayan Ernest kalabalığın en gerisine düştü, oradan da Yaşlı Gökgürültüsü'nün neye benzediğini, yüzünün hâlâ savaş alanındaki gibi ışıl ışıl olup olmadığını görmesine olanak kalmamıştı. Gönlünü avutmak için, ormanın açıklığından sadık ve unutulmamış bir dostu gibi kendisine gülümseyen Büyük Taş Yüz'e baktı. Tam o sıra nice kişinin kahraman askerin yüz çizgilerini uzak dağ yamacındaki yüzle karşılaştırırken söylediklerini işitebiliyordu:

"Aynı yüz, vallahi aynı yüz!" diye ünledi adamın biri, sevinç içinde zıplayarak.
"Tıpkısı, tıpkısı, üstüne bastın!" diye karşıladı bir diğeri.
"Tam tamına! Dev bir aynaya yansımış sanki Yaşlı Gökgürültüsü'nün yüzü!" diye haykırdı bir üçüncüsü. "Öyle değil mi? Onun yaşadığımız çağın, hatta bütün çağların en yüce adamı olduğu kesin."
Sonra üçü birden öyle bir çığlık attılar ki bu heyecan bütün kalabalığa yayılıverdi, binlerce kişiden doğan ses dağlarda yankılanıp durdu, Büyük Taş Yüz gökgürültüsünden soluğunu üflemiş sanırdı bu çığlığı duyan. Dile getirilen düşünceler, sergilenen büyük heyecan dostumuzu iyice inandırdı; dağdaki yüzün ensonu insanlar arasındaki eşini bulduğu düşüncesine karşı çıkmak aklına bile gelmedi. İşin doğrusu, Ernest nicedir beklenen kişinin ortaya bilgelikle konuşan, güzel işler gören, insanları mutlu eden bir barış adamı olarak çıkmasını beklemişti. Ancak bütün içtenliğiyle bu manzaraya bakınca, Tanrı'nın insanlığı kutsamak için kendine özgü bir yol tutacağı, hatta bu yüce amacı bir savaşçı, kanlı bir kılıç aracılığıyla gerçekleştirebileceği, gizemli bilgeliğin işleri böylece düzene sokabileceği düşüncesine gönlü yattı.
"General! General!" diye çınlıyordu ortalık. "Susun! Durun! Yaşlı Gökgürültüsü bir konuşma yapacak."
Öyle de oldu ve Ernest'in önündeki perde açılıverdi; sağlığına kaldırılan kadehlerle alkışlanan

general teşekkür etmek için ayağa kalktı. Ernest onu gördü: İşte orada, insanların omuzlarının arasında, defnelerin birbirine karışmış yemyeşil dallarından bir zafer takı altında, parlak apoletleri ve işlemeli yakasıyla öylece duruyordu; bayrak yüzünü gölgelercesine aşağı sarkmıştı! Aynı göz eriminde, ağaçların arasından Büyük Taş Yüz de görünüyordu! Gerçekten de kalabalığın tanıklık ettiği türden bir benzerlik var mıydı? Yazık ki Ernest böyle bir benzerlik göremedi! Savaş yorgunu, koşulların yıprattığı, ama enerjiyle, çelik bir istençle yüklü bir yüzdü gördüğü; ancak yumuşak bilgeliğin, derin, kuşatıcı, sevecen duyguların pek yeri yoktu Yaşlı Gökgürültüsü'nün yüzünde; hatta aynı sert görünüş Büyük Taş Yüz'e yakıştırılsa bile, ondaki yumuşak hatlar kolaylıkla gidermekteydi bu sert anlatımı.
"Kehanetteki kişi değil bu," diye iç çekti Ernest, kalabalığın arasından sıyrılırken. "Dünya daha ne kadar bekleyecek acep?"
Uzaktaki dağ yamacına sis çöküyor, bu ince perdenin ardından Büyük Taş Yüz'ün yüce ve korkutucu çizgileri görünüyordu; korku verici ama bir o kadar da sevecen çizgiler, sanki yüce bir melek tepelerin arasına oturup altın sarısı ve mor bulutlardan bir örtüye bürünmüş gibiydi! Başını kaldırınca, bu yüz bir gülümsemeyle aydınlanmış gibi geldi Ernest'e, dudaklar kıpırdamasa da ışıl ışıl yayılan bir gülümseme. Kendisiyle baktığı nesne arasına yayılmış ince buğu örtüsüne batıdan yansıyan güneş ışınlarının bir oyunu olsa gerekti bu. Ama –her zaman olduğunca– bu ola-

ğanüstü dost umuda boğdu Ernest'i ve Ernest de bugüne kadar bütün umutlarının boşa çıkmasını unutuverdi.

"Sakın korkmayasın, Ernest," dedi yüreği, sanki Büyük Taş Yüz kendisine fısıldarmış gibi, "sakın korkmayasın, Ernest; o gelecek."

Yıllar hızla ve sessizce geçip gitti. Ernest hâlâ doğduğu vadide yaşıyordu, artık orta yaşlı bir adamdı. Yavaş yavaş bütün insanlar arasında tanınır olmuştu. Yine, eskiden olduğunca, ekmek kavgası veriyor, geçimini sağlamak için çalışıyordu; temiz yürekli yaradılışı hiç değişmemişti. Yine düşüncelerine, duygularına dalıp gidiyor, en güzel saatlerinin bir kısmını insanlık için yüce iyilikler taşıyan tinsel umutlara harcıyordu, öyle ki meleklerle söyleşip durmuş da ayırdında olmadan onların bilgeliğinden pay almış gibiydi. Günlük yaşamını kuşatan dingin ve özenli iyilikte, bu yaşamın andığımız düşünce ve duygular için kendisine bolca zaman bırakan akışında görülebiliyordu bu. Tek bir gün yoktu ki eskisi gibi alçakgönüllü olan bu adam dünyaya iyi bir şeyler katmasın. Tuttuğu yolu hiç bırakmadı, ama komşularının hayır duasını kazanmaktan da geri kalmadı. Böyle böyle, neredeyse kendi istenci dışında, bir vaiz olup çıkıverdi. Düşüncelerinin katıksız ve yüce içtenliği elinden sessizce çıkan iyi işlerde nasıl kendini gösteriyorsa, ağzından çıkan sözlere de öylece yansıyordu. Dile getirdiği doğrular, kendisine kulak verenlerin yaşamlarını etkileyip biçimlendirdi. Onu dinleyenler, komşuları ve dostları saydıkları Ernest'in sıradan bir

insandan daha öte bir kişi olduğunu hiç akıllarına getirmediler; Ernest de hiç mi hiç düşünmedi böyle bir şeyi, ama tıpkı bir derenin çağıltısı gibi, kaçınılmaz biçimde dudaklarından dökülen sözler başkalarının ağzından çıkanlara benzemiyordu.

Bu arada, insanlar biraz daha serinkanlı düşünmeye başlayınca, General Gökgürültüsü'nün yılgı veren görünüşüyle dağ yamacındaki sevecen yüz arasında kurdukları benzerliğin yanlışlığını anladılar. Ama çok geçmeden yeni söylentiler ve gazete haberleri ortaya çıktı; seçkin bir devlet adamının geniş omuzlarının üzerinde yükselen başının Büyük Taş Yüz'e benzerliğinden söz ediliyordu. O da, tıpkı Bay Altıntoplar ve Yaşlı Gökgürültüsü gibi, bu vadide doğmuş, ama küçük, daha çok küçükken buradan ayrılmış, sonraları da hukuk ve siyaset alanında yükselmişti. Tüccarın serveti ve savaşçının kılıcı yerine, onda bu ikisinden de güçlü bir özellik, konuşma yetisi vardı. Öyle yetkin bir hitabet adamıydı ki neyi dile getirmeyi seçerse, dinleyenlerin elinden ona inanmak dışında bir iş gelmiyordu; o istemeye görsün, yanlış doğruya dönüşüyordu, doğruysa yanlışa; ne zaman böyle bir şey gerekse, soluğuyla bir tür ışıltılı sis yaratıp günışığını bununla örtebiliyor gibiydi. Dili gerçekten de büyülü bir araçtı: Kimileyin bir gökgürültüsüne benziyor, kimileyin dünyanın en tatlı müziği olup çıkıyordu. Savaş narasıydı o, barış türküsüydü; bir bakıyordunuz onda acıma belirivermiş, böyle bir şeyin hiç yeri olmadığı bir sıra. İşin özü, şaşılası bir adamdı;

diliyle akla gelecek tüm başarıları kazandığından, sesi devlet kurumlarında, kralların, prenslerin saraylarında çınladığından, adı tüm dünyada tanınır, sesi bir kıyıdan diğerine yankılanır olmuştu; vatandaşları onu Başkan adayı ilan etme gereğini duymuşlardı ensonu. Bundan hemen önce de –aslında ünü yayılmaya başlar başlamaz– hayranları onunla Büyük Taş Yüz arasındaki benzerliği keşfedivermişler ve bundan öylesine etkilenmişlerdi ki bu seçkin adam ülkede Yaşlı Taş Doruk diye tanınır olmuştu. Bu yeni ad onun siyasal geleceğinin habercisi, işareti gibi görüldü; tıpkı Papalık için olduğu gibi, kimse yeni bir ad yüklenmeden Başkan olamazdı.

Dostları onu Başkan seçtirmek için ellerinden geleni yaparken, yeni adıyla Yaşlı Taş Doruk doğduğu vadiyi ziyaret etmeye karar verdi. Kuşkusuz ne hemşerileriyle el sıkışmaktan başka bir amacı vardı ne de memleketine yapacağı ziyaretin Başkanlık seçimi açısından önemli bir sonuç yaratmasını bekliyordu. Bu ünlü devlet adamı için görkemli karşılamalar düzenlendi; kendisini Eyalet sınırında karşılamak için atlı bir alay oluşturuldu ve herkes işini gücünü bırakıp onun geçişini izlemek üzere yolun iki yanına yığılıverdi. Kalabalığın içinde Ernest de vardı. Önceki sayfalarda anlattığımız gibi, nice düşkırıklığına uğramış olmasına karşın, öyle umut ve güven dolu bir yaradılışı vardı ki güzel ve iyi gibi görünen her şeye inanmaya çoktan hazırdı. Yüreğini her zaman açık tutar, böylece göklerden gelecek her kayrayı yakalayacağından emin olurdu. Şimdi de

yine aynı umut dolu bakışla Büyük Taş Yüz'e olan benzerliği görmek için gelmişti.

Karşılama alayı gösterişli bir biçimde, yol boyunca atların toynaklarının kaldırdığı büyük toz bulutu eşliğinde geliyordu; iyice yükselen toz bulutu o kadar yoğundu ki Ernest'in gözleri dağ yamacındaki yüzü artık seçemez olmuştu. Yörenin bütün önemli adamları at üstündeydiler: Üniformalı milis subayları, Temsilciler Meclisi üyesi, bölge şerifi, gazete müdürleri ve bir yığın çiftçi. Hepsi sırtlarında en güzel ceketi, uysal atlarının üzerinde ilerliyordu. Gerçekten de görülmeye değer bir manzara vardı; çok sayıda flama taşınıyordu, hatta bunlardan birinde ünlü devlet adamıyla Büyük Taş Yüz'ün nicedir tanışırmış, sanki iki kardeşmiş gibi birbirine gülümser biçimde çizilmiş göz kamaştırıcı portreleri de vardı. Bu resimlere güvenmek gerekirse, itiraf edelim ki aradaki benzerlik inanılmazdı. Çaldığı yüksek sesli müzik dağlarda dolanıp yankılanan bandoyu da unutmayalım; öyle ki insanın içine işleyen neşeli ezgiler, bu seçkin konuğu karşılamak için, doğduğu vadinin tüm yükselti ve derinliklerinde yankılanıp her kuytudan ses getirir gibiydi. Ama en büyük etki, müzik uzaklardaki dağ yamacına erişip de yankılandığı zaman gerçekleşti; sanki Büyük Taş Yüz de yüksek sesle, artık beklenen kişinin geldiğini onaylarcasına, bu coşkulu koroya katılıyordu.

Bunlar olup biterken insanlar şapkalarını havaya atıyor ve bütün kalabalığa yayılan bir coşkuyla bağırıyorlardı; Ernest'in yüreği de tutuşuverdi,

şapkasını havaya fırlatıp bütün gücüyle bağırdı: "Çok yaşa büyük adam! Çok yaşa Yaşlı Taş Doruk!" Oysa daha onu görmemişti.
"İşte, işte orada!" diye ünledi Ernest'in yanındakiler. "İşte! İşte! Bir Yaşlı Taş Doruk'a bakın, bir de Dağın Yaşlı Adamı'na, görün nasıl ikiz kardeş gibi benziyorlar birbirlerine!"
Tüm bu gösterişli hengâmenin içinden dört beyaz atın çektiği üstü açık bir araba sıyrıldı; içinde devasa başındaki şapkasını çıkarmış halkı selamlayan Yaşlı Taş Doruk oturuyordu.
"Haydi, itiraf et," dedi Ernest'in komşularından biri, "Büyük Taş Yüz ensonu kavuştu eşine!"
Şunu belirtmek gerek, Ernest de arabadan selam verip gülümseyen yüzü ilk görüşünde, bununla dağ yamacındaki eski tanıdık yüz arasında belli bir benzerlik kurmuştu. Adamın büyük bir derinlik ve yücelik taşıyan alnı ve yüz hatları son derece çarpıcı ve güçlüydü; sanki bir kahramandan da öte, Titan'ın yüzüydü bu. Ama dağdaki yüzü aydınlatan, dev granit kütleye ruh katan yücelik ve ululuğun, tanrısal bir yaradılışın o çarpıcı yansımasının izleri pek görünmüyordu bu yüzde. Özdeki bir şey yitip gitmiş, bu yüzden ayrı düşmüş gibiydi. Dolayısıyla, olağanüstü yeteneklerle donanmış bu devlet adamının derin göz çukurlarında hep bezdirici bir iç sıkıntısı vardı – tıpkı oyuncaklarından bıkan bir çocuğun ya da yetileri engin ama hedefleri dar olan ve bütün yüce başarılarına karşın yaşamı. onu gerçekliğe bağlayan yüce bir erek olmadığından. anlamsız kalan bir adamın gözlerinde rastlanan türden bir karaduygu.

Ernest'in komşusu hâlâ dirseğiyle böğrünü dürtüyor ve ondan bir yanıt bekliyordu.

"İtiraf et! İtiraf et! Bu senin Dağdaki Yaşlı Adam'ının tıpkısı değil mi?"

"Hayır, değil!" dedi Ernest duygusuzca, "hemen hiç benzerlik göremiyorum."

"O zaman yazıklar olsun Büyük Taş Yüz'e!" dedi komşusu ve Yaşlı Taş Doruk için bir çığlık daha koyuverdi.

Ernest kara kaygı içinde, neredeyse umutsuzluğa gömülmüş olarak sırtını döndü: Kaç kez kehanetteki adam geldi işte diye yola fırlamış, sevinmiş ve tüm umutlarının boşa çıktığını görmüştü, ama yaşadığı düşkırıklıkları içinde en üzücü olanıydı bu. Atlılar, flamalar, bando, arabalar, peşlerindeki şamatacı kalabalıkla birlikte, dev toz bulutunu yatışmaya bırakarak geçip gittiler; toz diner dinmez, görkemi nice yüzyıllar boyu aşınıp duran Büyük Taş Yüz yeniden ortaya çıkacaktı.

"Bak, ben buradayım Ernest!" diye fısıldadı sanki o sevecen dudaklar. "Ben senden çok daha uzun süredir bekliyorum, yine de yorgun düşmüş, usanmış değilim. Korkmayasın sakın; beklediğin kişi gelecek."

Mevsimler birbirini kovaladı, aradan nice yıl geçti. Bu yıllarla birlikte Ernest'in saçına aklar düşmeye başladı, alnı kırışıklarla doldu, yanakları sarktı. Artık yaşlı bir adamdı. Ama boş yere geçmemişti yıllar: Sayısı başındaki ak saçları kat kat aşan, bilgelik dolu düşünceler gelişmişti zihninde; buruşukları, kırışıkları, Zaman'ın işlediği ya-

zıtlar olmuştu, bunlarda doğrulukları bir ömür-boyunca sınanmış bilgelik öyküleri barınıyordu. Ernest kimselerin tanımadığı biri değildi artık. Hiç peşinden koşmasa da, hiç istemese de nicelerinin izini sürdüğü ün onu yakalayıverdi; adı sessiz sedasız yaşadığı vadinin sınırlarını aşıp koca dünyada bilinir, tanınır oldu. Üniversite profesörleri, hatta kentlerin önemli adamları uzaklardan Ernest'i görmeye, onunla söyleşmeye geliyorlardı; bu basit çiftçinin başkalarınınkine benzemeyen, kitaplardan edinilmemiş, ama yüce mi yüce düşünceler barındırdığı söylentisi dört bir yana yayılmıştı – dingin ve içten bir yücelikti bu, sokaktaki dostlarıyla hoşbeş eder gibi söyleşiyordu meleklerle sanki. Gelen ister bir bilge, ister bir devlet adamı, ister bir insansever olsun, Ernest bütün konuklarını çocukluğundan beri sergilediği o yumuşak içtenlikle karşılıyor, akla gelen her konuda rahatça konuşuyor, kimileyin kendisinin ya da karşısındakinin yüreğinin en derinlerine iniyordu. Söyleşirlerken yüzü, kendisi pek ayırdında olmasa da, yumuşak akşam güneşi gibi kızarıyor ve karşısındakilere ışık saçıyordu. Konukları yanından, işittikleri sözlerin olgunluğuyla derin düşüncelere dalmış olarak ayrılıyor ve kendi yollarına gidiyorlardı; vadiden geçerlerken gözleri Büyük Taş Yüz'e ilişiyor, buna çok benzeyen bir yüz gördüklerini düşünüyor, ama onu nerede gördüklerini anımsayamıyorlardı.

Ernest yaşlanıp kocarken, cömert Tanrı da yeryüzüne yeni bir ozan bağışlamıştı. O da, tıpkı Ernest gibi, bu vadide doğmuş, ama ömrünün bü-

yük bölümünü bu güzelim yöreden uzakta geçirmiş, o nefis şiirlerini kentlerin hayhuyu içinde kaleme almıştı. Oysa çocukluğunda tanış olduğu dağlar sık sık şiirinin duru havasında gösteriyordu karlı doruklarını. Ozan Büyük Taş Yüz'ü de unutmuş değildi; bu yüzü onun görkemli ağzına yaraşık yücelikte bir şiirinde ululamıştı. Bu büyük dahi sanki özel yeteneklerle inmişti cennetten yeryüzüne. Bir dağın türküsünü söylese, bütün insanlar eskisine göre daha büyük bir yücelik görürlerdi bu dağın bağrında, doruğunda. Şiirinde güzel bir gölü anlatacak olsa, yüzeyinde sonsuza dek ışıldayacak kutsal bir gülümseme beliriverirdi. Konusu uçsuz bucaksız deniz olsa, kavrayışı aşan korkutucu derinlikleri türkünün yarattığı heyecanla dalgalanmış gibi gelirdi herkese. Diyeceğim, ozan sevinçli gözleriyle kutsamaya görsün bir şeyi, dünya yepyeni bir görünüm daha kazanıverirdi. Yaradan sanki yapıtına en son ve en iyi fırça darbesini vurmak istemiş de bize bu ozanı bağışlamıştı. Yaratılış, ozan gelip de onu yorumlayana, bütünleyene dek son bulacak gibi değildi.
Şiirinin konusu insanlar olduğunda da sonuç eş ölçüde yüce ve güzeldi. Günlük yaşamın hayhuyundan bunalmış olarak yanından geçen kadın ya da erkek, önünde oynayan küçük çocuk onun ozanlığıyla sarmalanmaya görsün, yücelir de yücelirdi. İnsanları meleklerle akraba kılan yüce zincirin altın halkalarını gözler önüne sermiş, onları böylesi bir akrabalığa yaraşık kılan kutsal doğumun gizil yanlarını açığa çıkarmıştı. Yaşadı-

ğımız dünyanın tüm güzellik ve soyluluğunun yalnızca ozanın düşlerinde var olduğunu öne sürerek, kendi katı yargılarının doğruluğunu kanıtladıklarını düşünenler de vardı kuşkusuz. Bırakalım böyleleri kendi kendilerine söylensin; bunlar Doğa'nın hor gören bir keskinlikle yarattığı varlıklardır, içindeki süprüntülerden biçimlendirmiştir bunları o ve yanlarına da domuzu iliştirmiştir – önüne gelen çerçöpü süpürsün diye. Bunların dışındaki her şeye saygı duyduğundan, en sarsılmaz hakikate ulaşmaktı ozanın ülküsü.
Bu ozanın türküleri Ernest'e kadar ulaştı. Günlük işlerini bitirdikten sonra, kulübesinin önündeki sıraya oturup şiirleri okumaya girişti; bu tahta sırada, bakışları Büyük Taş Yüz'e çakılı, düşüncelere dalıp gitmiş olarak nice zaman geçirmişti. Şimdi okuduğu dörtlükler öyle içine işledi ki gözlerini kendisine sevecenlikle, sevinçle bakan dev yüze çevirdi.
"Ey yüce dost," diye mırıldandı, Büyük Taş Yüz'e seslenerek, "bu adam hak etmiyor mu sana benzemeyi?"
Yüz gülümser gibi oldu, ama ağzından tek söz çıkmadı.
O sıralar çok uzaklarda oturuyor olsa da sırf Ernest'i işitmekle kalmayan, onun kişiliği üzerine çokça kafa da yoran ozan, doğal bilgeliği yaşamının soylu yalınlığıyla el ele giden bu adamı görüp tanımak dışında bir şey istemez olmuştu. Sonunda bir yaz sabahı trene atlayıverdi, vagondan indiğinde artık akşam olmak üzereydi, Ernest'in kulübesinden pek de uzakta değildi.

Eskiden Bay Altıntoplar'ın konağı olan büyük otel çok yakındaydı, ama çantasını omzuna vuran ozan önce Ernest'in nerede oturduğunu soruşturmaya, konuğu olup olamayacağını öğrenmeye çalıştı.

Kulübenin kapısına vardığında yaşlı adamı gördü: Elinde kendi kitabı vardı, birazcık bundan okuyor, sonra da parmağı kitabın arasında, başını kaldırıp sevgiyle Büyük Taş Yüz'e bakıyordu.

"İyi akşamlar," dedi ozan. "Bu yolcuyu evinizde bir gece konuk edebilir misiniz?"

"Seve isteye," yanıtını verdi Ernest, sonra da gülümseyerek şunu ekledi: "Sanırım bugüne kadar Büyük Taş Yüz'ün bir yabancıya bu kadar konukseverce baktığını hiç görmemiştim."

Ozan, Ernest'in yanına ilişiverdi, söyleşmeye başladılar. Ozanın o güne kadar sık sık en zeki, en bilge kişilerle tanışıp görüşmüşlüğü vardı, ama Ernest gibi, düşüncelerini ve duygularını doğal bir içtenlikle dışa vuran ve yalın sözcükleri böylesi yüce doğruluklara dönüştüren birine hiç rastlamamıştı. Sıkça dile getirildiği gibi, tarlada çalışırken ona melekler eşlik etmiş olsa gerekti; herhalde ocağın başında yanına melekler oturuyor, meleklerle birer dost gibi yaşamaya alışmış olan Ernest de onların yüce düşüncelerini öğrenip bunları günlük dilin yumuşak ve alçakgönüllü sözcüklerine çeviriyordu. Ozan böyle düşündü. Ernest ise ozanın zihninden fışkıran ve kulübenin önündeki havayı neşeli ama düşündürücü güzelliklerle dolduran canlı imgelerden etkilenip heyecanlanmıştı. Aynı telden çalıp söylüyor ve

ortaya her ikisinin de "benim" diyemeyeceği, üstelik katkılarının nerede başlayıp nerede bittiğini kestiremeyeceği nefis bir ezgi çıkıyordu. İkisi de birbirini düşüncelerinin yüce sarayına sürüklüyordu; şimdiye kadar bu konaklar birbirinden o kadar uzak, o kadar gizliydi ki ikisi de bir diğerine ilk kez adım atıyor ve gördüğü güzellik karşısında hep orada kalmak istiyordu.

Ernest, ozanı dinlerken, Büyük Taş Yüz'ün de bu sözlere kulak verdiğini düşündü. Merakla ozanın ateşli gözlerinin içine baktı.

"Kimsin sen, benim yetenekli, şaşılası konuğum?" diye sordu.

Ozan eliyle Ernest'in okuduğu kitabı gösterdi.

"Bu şiirleri okudun," dedi. "Öyleyse beni tanıyorsun, çünkü onları ben yazdım."

Ernest bu kez daha büyük bir merak ve içtenlikle ozanın yüzünü inceledi; sonra gözlerini Büyük Taş Yüz'e çevirdi; sonra yeniden konuğuna döndü kararsız bakışlarla. Ama başı önüne düştü, başını sallayıp içini çekti.

"Niye böyle üzgünsün?" diye sordu ozan.

"Çünkü," dedi Ernest, "ömrüm boyunca bir kehanetin gerçekleşmesini bekledim; şiirlerini okuyunca bu kehanetin sende gerçekleşeceğini düşünmüştüm."

"Düşünmüştün ki," dedi ozan hafifçe gülümseyerek. "Büyük Taş Yüz'ü bende bulacaksın. Sonra da, tıpkı Bay Altıntoplar, Yaşlı Gökgürültüsü ve Yaşlı Taş Doruk'ta olduğu gibi, düşkırıklığına uğradın. Gördün ya Ernest, kör talih benimkisi. Artık benim adımı da bu ünlü üçlüye ekle-

meli ve umutlarının yine boşa çıktığını anlamalısın. Çünkü –bunu utanarak, üzülerek söylüyorum, Ernest– ben oradaki sevecen ve yüce yüzü taşımaya değer biri değilim."

"Niye ama?" dedi Ernest. Kitabı gösterdi. "Bundaki düşünceler tanrısal nitelikte değil mi?"

"Tanrısallığın izini taşıyorlar yalnızca," diye karşıladı ozan. "Onlarda göksel bir türkünün uzaklardan gelen yankısını duyabilirsin. Ama yaşamım, sevgili Ernest, pek de uyumlu değildi düşüncelerimle. Yüce düşlerim vardı, gelgelelim yalnızca düştü bunlar, çünkü –kuşkusuz kendi seçimimdi bu– aşağı ve değersiz gerçeklerin arasında yaşadım. Hatta kimileyin –yüzüm tutup da nasıl söylüyorum bunu– kendi yapıtlarımın doğada ve insan yaşamında açığa çıkardığı söylenen yücelik, güzellik ve iyiliğe olan inancımı yitirdim. Söyle o zaman, ey doğruyu ve iyiyi arayan kişi, oradaki kutsal yüzü bende bulacağını nasıl umabildin?"

Ozan büyük bir gönül kırıklığıyla konuşmuş, gözleri yaşlarla dolmuştu. Tıpkı Ernest'in gözleri gibi.

Günbatımında Ernest'in, nicedir yaptığı gibi, gidip bir açıklıkta toplanan komşularına seslenmesi gerekiyordu. Ozanla Ernest kol kola, yol boyunca söyleşmeyi sürdürerek oraya vardılar. Burası tepelerin arasında küçümen bir açıklıktı, arkasında kül rengi bir uçurum yükseliyordu, sarmaşıklar çıplak kayalığı süsleyecek biçimde dallarını dört bir yana uzatmış, yemyeşil bir örtü oluşturmuştu. Bu kayalığın önünde, yine yeşil-

likle kaplanmış küçük bir yükselti yer alıyordu; bir insanın kolayca sığabileceği, içten düşüncelerinin, yürekten heyecanlarının eşliğinde zorlanmadan el kol hareketleri yapılabileceği bir girinti vardı burada. Ernest doğanın kendiliğinden yarattığı bu kürsüye çıktı ve her zamanki sevecenliğiyle gözlerini dinleyicilerinin üzerinde dolaştırdı. Kimi ayaktaydı, kimi oturmuş ya da çimene uzanmıştı; batmakta olan güneşin ışığı üzerlerine vurur, gözden yitmekte olan neşesi yaşlı, ağırbaşlı ağaçlardan oluşan korunun içinde oynaşır ve altın ışınları sık dalların arasından yol bulmaya uğraşırken herkes birbirinin gözüne pek hoş görünüyordu. Diğer yöndeyse aynı neşeyi yansıtan, her zamanki sevecenlik ve ağırbaşlılığıyla yükselen Büyük Taş Yüz görülüyordu.

Ernest yüreğinde ve kafasında yer alanları insanlara açtığı konuşmasına başladı. Sözleri güçlüydü, çünkü bunlar düşünceleriyle uyum içindeydi; düşünceleri gerçeklik ve derinlik taşıyordu, çünkü yaşam biçimiyle iç içe geçmişti. Bu vaizin dudaklarından sadece ruhsallık değil, yaşam dolu sözcükler de dökülüyordu, çünkü onların içinde doğru işlerle ve kutsal bir sevgiyle bezenmiş bir yaşam vardı. Bu özenli uğraş sonucunda ortaya kusursuz ve değerli inciler çıkıyordu. Ozan kulak verdikçe, Ernest'in varlık ve kişiliğinin bugüne kadar yazdığı şiirlerden çok daha soylu bir yan taşıdığını duyumsadı. Gözleri yaşlarla doldu, bu ulu kişiye büyük bir saygıyla baktı ve daha önce hiç böyle yumuşak, tatlı ve ince bir yüz görmediğini, ak saçların görkemiyle çevrelenmiş bu yü-

zün ancak bir yalvaç ya da bilgeye yaraşık olabileceğini düşündü. Ta ileride, ama kolayca seçilebilecek bir uzaklıktan, batan güneşin altın ışığı içinde Büyük Taş Yüz beliriverdi, tıpkı Ernest'in yüzünü kuşatan kır düşmüş saçlar gibi, sislerle çevrelenmişti. Yüce kayrası tüm dünyayı kucaklar gibiydi.

Tam o sıra Ernest'in yüzü, dile getirmek üzere olduğu düşünceye uygun, yüce mi yüce bir anlatım kazandı; bu o kadar iyilik dolu bir anlatımdı ki ozan içinden gelen, karşı konulmaz bir itkiyle, ellerini yukarıya kaldırıp bağırdı:

"Bakın! Bakın! Ernest nasıl da benziyor Büyük Taş Yüz'e!"

Herkes dönüp baktı ve içgörülü ozanın sözlerinin ne kadar doğru olduğunu anladı. Kehanet gerçekleşmişti. Ama söyleyeceklerini bitiren Ernest, ozanın koluna girip yavaşça evinin yolunu tuttu; kendisinden daha iyi, daha bilge bir adamın kısa zamanda ortaya çıkacağını ve BÜYÜK TAŞ YÜZ'e benzeyeceğini umarak.

Ateşe Verilen Dünya

Bir zamanlar –bunun geçmişte mi yoksa gelecekteki bir zaman mı olduğunun pek, hatta hiç önemi yok– bu uçsuz bucaksız dünya, eskimiş ve değerini yitirmiş şeylerin yükü altında öylesine ezilmişti ki buranın sakinleri büyük bir şenlik ateşi yakıp bunlardan kurtulmaya karar verdiler. Yakım yeri sigorta şirketlerinin gözetiminde seçildi; dünyanın herhangi bir noktası kadar merkezi konumdaki bu yer, Batı'nın en büyük çayırlıklarından birindeydi; yakınlarında alevlerin tehdit edeceği tek bir yerleşim yeri yoktu, üstelik burası gösteriyi izlemek isteyen kalabalık izleyici topluluğunu alacak kadar da genişti. Bu tür manzaralara bayıldığımdan, üstelik bu şenlik ateşinin, ahlaki doğruluğun şimdiye kadar sis perdesi ardında ya da karanlıkta kalmış derin bir yönünü açığa çıkaracağını düşündüğümden, ora-

ya gidip olan biteni izlemeye karar verdim. Çayırlığa vardığımda, işe yaramaz ilan edilmiş çerçöp yığını görece küçük olmasına karşın ateş çoktan yakılmıştı bile. Akşam karanlığında, uçsuz bucaksız düzlüğün ortasında, gökyüzünde tek başına duran uzak bir yıldıza benzer titrek bir ışık görülüyordu yalnızca; buna bakıp da ortaya tasarlanan ölçüde çılgın bir ateşin çıkacağını düşünemezdiniz. Ancak buraya hiç durmadan yeni birileri geliyordu, kadınların önlükleri tıkabasa doluydu, erkekler atlarını yüklemişti, el arabalarından hantal yük arabalarına kadar büyüklü küçüklü her türden taşıt vardı; dört bir yandan gelen bu taşıtlar, yakılmak dışında hiçbir işe yaramayacağı düşünülen şeylerle doldurulmuştu ağzına kadar.

"Ateşi canlandırmak için ne türden malzemeler kullanılıyor?" diye sordum yanımdakine, çünkü olup bitenleri baştan sona bilmek istiyordum. Soruyu yönelttiğim kişi yaklaşık elli yaşlarında, ciddi görünümlü bir adamdı, buraya sırf olan biteni izlemeye geldiği belliydi. Yaşamın ve olayların gerçek değerini kendine göre ölçüp biçermiş, dolayısıyla da dünyanın bütün bunlardan ne tür sonuçlar çıkardığına pek yüz vermezmiş gibi görünmesi ilgimi çekmişti hemen. Sorumu yanıtlamadan önce, canlanan ateşin ışığında beni iyice bir süzdü.

"Eh, çok kuru yanıcı maddeler," diye yanıtladı, "bu amaca uygun her şey, yani işin aslı dünkü gazeteler, geçen ayın dergileri, geçen yıldan kalma kurumuş yapraklar falan filan. İşte bak, ateşe

ancak bir avuç talaş gibi gelecek bir yığın antika süprüntü getiriyorlar."

O konuşurken bir takım kaba görünüşlü adamlar ateşe iyice yanaşıp bir şeyler atmaya başladılar; bunlar, görünüşe göre, hanedan armaları dairesinin süprüntüleriydi: Bir yığın süslü püslü hanedan arması, ünlü ailelerin başlık ve nişanları, birer ışın demeti gibi karanlık çağların sis perdesini delip geçen, ta oralara kadar uzanan soykütükleri ve bunlara alışkın olmayan göze değersiz süs eşyaları gibi görünecek, oysa bir zamanlar büyük bir öneme sahip olan, hatta şimdi bile görkemli geçmişe tapanlar tarafından ahlaki ya da temel gerçeklerin en değerli örnekleri sayılan madalyalar, dizbağı nişanları, işlemeli yakalar. Kucak kucak bu karmakarışık yığına atılanlar arasında Avrupalı krallardan alınmış sayısız şövalye nişanı, Napolyon'un taktığı *légion d'honneur* nişanları ve Aziz Louis tarikatının dağıttığı şövalyelik kurdeleleri de vardı. Ayrıca ilk göze çarpanlardan biri de İngiliz kralını bozguna uğratan bağımsızlık savaşçılarının kurduğu ve tarihin söylediğine göre bir tür kalıtsal şövalyelik tarikatı olan Cincinnati topluluğunun madalyalarıydı. Yığında, bunların yanı sıra, Alman kont ve baronlarının soyluluk beratlarını, İspanyol nişanlarını ve Fatih William'ın mührünü taşıyan kurt yeniği yazmalardan Kraliçe Victoria'nın zarif elinden alınma en son lordluk parşömenlerine kadar uzanan İngiliz belgelerini de görebilirdiniz. Yükselen alevlerin canlı dansına karışan ve nişan, paye, rütbe gibi dünyaya özgü farklılıkları yiyip

bitirerek bu devasa kümenin üzerinde dalgalanıp yükselen yoğun duman karşısında, daha çok avamdan gelenlerden oluşan izleyici topluluğu büyük bir sevinç çığlığı kopardı, yeri göğü çınlatan bir alkış tutturdu. Onların nice çağlar sonrasında aynı topraktan, aynı ruhsal zayıflıklardan yaratılma olup da kendilerinde kimi ayrıcalıklar –oysa Tanrı'nın bağışına kalması gerekir böyle işlerin– görenler karşısında zafer kazandıkları andı bu. Tam o sıra kır saçlı bir adam hızla yaklaştı alevler içindeki yığına; bu adamın pek heybetli bir görünüşü vardı, üzerindeki ceketten bir madalyanın ya da benzer bir nişanın zorla sökülüp alındığı anlaşılıyordu. Yüzünde düşünsel bir gücün izleri yoktu; ama davranışlarından, belli bir toplumsal ayrıcalık taşıdığı düşüncesiyle doğduğuna inanan ve şu ana dek bunu hiç sorgulamamış bir insanın sergileyeceği türden, alışkanlığa dönüşmüş, neredeyse doğal görünen bir gurur yansıyordu.

"Ey insanlar," diye bağırdı, en değer verdiği şeylerin atıldığı ateşe acı ve şaşkınlık içinde, ama heybetli havasını pek de yitirmeden bakarak, "Ey insanlar, ne yaptınız? Bu ateş barbarlıktan bugüne gelişinizi simgeleyen, yeniden o duruma dönmenizi engelleyen her şeyi yakıp yok ediyor. Biz, ayrıcalıklı konuma sahip olan insanlar, çağdan çağa biz ayakta tuttuk şövalyelik ruhunu, soylu ve kuşatıcı düşünceleri, daha yüce, daha saf, daha incelikli ve daha özenli bir yaşamı. Soylularla birlikte ozanı, ressamı, heykeltıraşı da reddetmiş oluyorsunuz – tüm güzel sanatları,

çünkü onların koruyucusu bizdik. Serpilip gelişecekleri ortamı biz yarattık. Yetkin konum ayrıcalıkları ortadan kaldırılınca, toplum yalnızca inceliğini değil, dayanıklılığını da yitirir..."

Bıraksanız daha da konuşacaktı kuşkusuz, ama kalabalıktan düşkün soylunun yakarısını boğan, horlayıcı, öfke dolu, bir o kadar da neşeli bir bağırtı kopuverdi. Bu öyle yeğin bir tepkiydi ki umutsuzluk içinde yarısı yanmış soykütüğüne bir bakış fırlatan adamcağız, hiç değilse yeni edindiği ayrıcalıksız konuma sığınmak dileğiyle, kalabalığın arasına karışıp gözden yitti.

"Onu da aynı ateşe atmadık diye yatsın kalksın madalyalarına şükretsin!" diye bağırdı kaba saba bir adam közleri tekmeleyerek. "Bundan böyle de hiç kimse küflü bir parşömen parçasına güvenerek başkalarının üzerinde efendilik taslamaya kalkışmasın. Gücü kuvveti yerindeyse ne âlâ, işte bu ona bir üstünlük kazandırır. Zekâsı, bilgeliği, cesareti, güçlü bir kişiliği varsa eğer, bu özellikleriyle ne edinebiliyorsa edinsin; ama bugünden sonra hiçbir ölümlü atalarının küflü kemikleri sayesinde kendisine bir konum ve saygınlık bağışlanacağını ummasın. Bu saçmalık tarihe karıştı artık."

"Tabii bunun yerine çabucak daha beter bir saçmalık boy göstermezse," diye söylendi alçak sesle yanımdaki ağırbaşlı gözlemci, "ama her durumda, bu önceki saçmalığın vadesi dolmuş görünüyor."

Eskiden pek saygın olan bu saçmalığın küllerinin üzerinde düşüncelere dalacak ya da bundan ahlak

dersleri çıkaracak zaman kalmamıştı, çünkü –daha bunlar yarı yarıya yanmışken– denizin ötesinden, imparatorların ve kralların kaftanlarını, taçlarını, altın toplarını, asalarını taşıyan yeni bir kalabalık gelmişti. Bütün bunlar da işe yaramaz, değersiz süs eşyalarına dönmüştü; olsa olsa, dünyanın emekleme dönemine uygun oyuncaklar, çocukluk çağında hizaya getirip cezalandırmaya yarayan değneklerdi bunlar, ama artık tümüyle yetişkinliğe ulaşmış evrensel insanlığın bunların altında titremesi, aşağılanması, bunlara katlanması olacak şey değildi. Bu değerini yitirmiş krallık nişanlarının yanına, işte böyle bir horgörüyle, Drury Lane Tiyatrosu'nda kral rolüne çıkan oyuncunun yaldızlı tacı ve gümüş telli kaftanı da atıldı – dev dünya sahnesinde yer almış hükümdar kardeşlerini iyice alaya alsın diye. İngiltere tacındaki mücevherlerin ateşin ortasında kızarıp çatlamasını görmek tuhaf bir duyguydu. Bunların kimisi Sakson prensler döneminden kalmaydı, diğerleri hadsiz hesapsız vergilerle elde edilmiş, belki de Hindistan hükümdarlarının cansız bedenleri üzerindeki başlık ve giysilerden sökülmüştü; şimdi hepsi göz kamaştırıcı bir ateşin içinde, tam oraya bir yıldız düşüp de bin parçaya ayrılmış gibi ışıl ışıl tutuşuyordu. Zaten yıkılan krallığın görkeminden geriye bu paha biçilmez taşlardan başka ne kalmıştı ki? Artık bu konuyu kapatalım. Avusturya İmparatoru'nun kolsuz kaftanının nasıl kavlaştığını, Fransız tahtının payanda ve direklerinin nasıl bir kömür yığınına dönüşüp tanınmaz hale geldiğini uzun uzadıya

anlatmak çok sıkıcı olacaktır. Yalnız, izin verin, görmüş olduğum bir başka şeyi ekleyeyim: Sürgün Lehlerden biri ateşi karıştırmak için Rus Çarı'nın asasını kullandı, sonra da onu alevlerin arasına fırlattı.

"Yanan giysilerin kokusu artık dayanılmaz oldu," diye söylendi yeni ahbabım, son esinti bizi yanan bir krallık gardırobunun dumanına boğarken. "Gel şu esintiden kaçıp ateşin diğer tarafında neler karıştırdıklarına bakalım."

Biz tam diğer yana dolaştığımız sıra, Washingtonculardan oluşan kalabalık bir topluluğun –bugünlerde kendilerine içkiyle savaş gönüllüleri diyorlar– oraya varışına tanık olduk, yanlarında da Peder Mathew'un binlerce İrlandalı izdeşi vardı, muhterem peder de bizzat başlarındaydı. Dev ateşe ciddi bir katkıda bulunacakları kesindi – çayırlık boyunca yuvarlaya yuvarlaya getirdikleri fıçılara dünyada ne kadar içki varsa bulup doldurmuş gibiydiler.

"Artık, ey çocuklarım," diye haykırdı Peder Mathew ateşin yamacına vardıklarında, "fıçıları bir kez daha dürtmeye kaldı iş, sonra her şey tamam. Şimdi geriye çekilip kendi içkisiyle görelim şu İblis'in hesabını."

Fıçılar ateşe yollandıktan sonra herkes güvenli bir uzaklığa çekildi; çok geçmeden bulutlara ulaşan, göğü bile tutuşturacakmış gibi görünen alevler yükseliverdi dört bir yandan. Öyle de olması gerekirdi, çünkü bütün dünyanın sert içki stoğu –ki eski günlerde ayyaşların gözünü kamaştırıp başını döndürürdü herhalde– herkesi ürküye

salan, sersemletici bir parlamaya yol açmıştı. Onca içki, milyonların gırtlağını hafiften kavuracak yerde, bir araya gelip çılgın bir ateşe dönmüştü. Hemen ardından sayıya gelmez ölçüde kaliteli şarap şişesi ateşe atılmaya başlandı; ateş bunlara bayılıyordu sanki, hepsini yalayıp yutuyor ve tıpkı bir ayyaş gibi içtikçe şenleniyor ama bir o kadar da vahşileşiyordu. Herhalde ateşin dinmek bilmez susuzluğunu bir daha bu ölçüde gidermek söz konusu olmayacaktı. Ateşe yollananlar arasında neler yoktu ki? Lüks düşkünü ünlülerin paha biçilmez hazineleri –okyanusları geçerken çalkanıp durmuş, güneşte olgunlaşmış, dünyanın en kuytu köşelerinde uzun süre istiflenmiş içkiler– ile en özel bağlardan devşirilmiş beyaz, pembe, kırmızı şaraplar –bütün Tokay rekoltesi– ve işte şimdi bunlar tek bir potada karışarak değersiz bir sıvıya dönüşüyor ve çılgın ateşin büyümesine katkıda bulunuyordu. Dev bir sarmalı andıran alevler göğün çatısına doğru dalgalanıp yıldızların ışığına erişir gibi göründüğünde, kalabalık öyle bir yaygara çıkardı ki koca dünya yüzyılların ilencinden kurtuluşunu kutluyor sanırdınız.

Gelgelelim bu sevinç herkesi kuşatmıyordu. Pek çok kişi, bu kısa parlama sönüp gittikten sonra, insan yaşamının eskisinden daha iç karartıcı olacağını düşünüyordu. Reformcular iş başındayken, burnu kızarmış, ayakkabıları dökülen içkilerle ıslanmış nice saygıdeğer beyefendinin homurtulu serzenişlerine kulak misafiri oldum; içlerinden üstü başı dağılmış ve yükselen alevler-

den yüzü fırın gibi kızarmış bir tanesi, duyduğu hoşnutsuzluğu daha yürekli ve açık biçimde dile getirmeye başladı.

"Bu dünya neye yarar," dedi son ayyaş, "artık biz bir daha asla neşelenemeyecek olduktan sonra? Umarsız kişilerin acılarını, gönül darlığını ne yatıştıracak artık? Bu iç sıkıcı dünyanın soğuk yellerine karşın yüreğini ne ısıtacak o kişinin? Ondan söküp aldığınız bu avuntunun yerine ne koyacaksınız? Eski dostlar ocağın başında nasıl toplaşacak önlerinde keyiflerine keyif katacak bir bardak içki olmadan? Tanrı belasını versin yaptığınız reformun! Üzünçlü bir dünya olacak bu, soğuk bir dünya, bencil bir dünya, düşkün bir dünya; tek bir dürüst insanın yaşamasına değmeyecek bir dünya, çünkü eski güzel ahbaplıklar sonsuza dek yitip gitti artık!"

Bu ateşli söylev çevredekiler arasında büyük bir cümbüş yarattı; ancak adama gösterilen tepkiler aşırı olduğundan, bu son ayyaşın umutsuzluğuna avuntu bulmak, ona dert ortağı olmak elimden gelmedi; eski içki arkadaşları yanından birer birer çekilip gitti, zavallı adamcağızın içkisini yudumlarken yarenlik edeceği kimse kalmadı, zaten ortada içki de kalmamıştı ya. Aslında durum tam da böyleydi denemez; çünkü aynı adamı, ateşin kenarına düşmüş, alkol derecesi yüksek bir şişe konyağı kimseye çaktırmadan alıp cebine yerleştirirken gördüm.

Sert ve mayalı içkilerin işi bitince, reformcuların öfkesi ateşi canlandıracak başka bir şeye yöneldi: Dünyanın bütün çay ve kahvelerine. Bunun

hemen ardından tütün balyalarını yüklenmiş Virginialı çiftçiler çıkageldiler. Bunların da atılmasıyla birlikte, işe yaramayan şeyler yığını neredeyse bir dağa dönüştü ve ortalığı öyle keskin bir koku kapladı ki artık bir daha içimize temiz bir soluk çekemeyeceğimiz duygusuna kapıldım. Şimdiki kurban töreni, tütünseverleri bunca şeye tanık olan herkesten çok daha fazla ürkütmüşe benziyordu.

"İşte, pipomu söndürmeyi becerdiler sonunda," dedi yaşlı bir beyefendi, elindekini kızgınlıkla alevlerin içine savururken. "Ne biçim bir dünya yaratıyorlar? Kendine özgü, nefis bir tadı olan her şey –dünyanın bütün çeşnileri– yararsız sayılıp ilençleniyor. Şimdilik ateşi iyice canlandırdılar; ama bu abuk sabuk reformcular kendilerini de onun içine atsalar, manzara çok daha güzel olacak!"

"Sabırlı ol," dedi inanmış bir muhafazakâr, "sonunda dediğin olacak. Ama önce bizi atacaklar, en son kendilerini."

Şimdi reformun genel ve sistematik uygulamalarından, bu belleklerden silinmeyecek ateşe bireysel katkıda bulunanlara geçmenin zamanı. Pek çok bakımdan bunlar çok daha eğlenceliydi. Zavallı bir adamcağız ateşe içi boş para kesesini attı, bir başkası ise sahte ya da tedavülden kalkmış bir deste parayı. Giyimine düşkün hanımlar en son moda şapkalarını, kurdelelerini, dantellerini ve buna benzer pek çok ıvır zıvırı fırlatıyordu; bütün bunlar modada olacağından çok daha hızla silinip gidiyordu alevlerin arasında. Kadınlı erkekli pek çok âşık –yaşı geçmekte olan kızlar,

bekâr beyefendiler, artık birbirinden usanmış çiftler– deste deste parfümlü mektubu, yazdıkları aşk şiirlerini ateşin içine yolluyorlardı. Görevini kaybettiği için ekmek parasından yoksun kalan yaşlı ve düşkün bir politikacı takma dişlerini fırlattı ateşe. Muhterem Sydney Smith dev ateşe öfkeden dişlerini sıkarak yaklaştı ve –Atlantik'in öteki yakasından sadece bu amaçla gelmişti– büyük bir devletin güvencesi altında olduğu halde karşılığı ödenmemiş olan tahvilleri alevlerin arasına savurdu. Sanki büyümüş de küçülmüş gibi görünen beş yaşındaki bir çocuk oyuncaklarını yolladı dev ateşe, genç bir üniversite mezunu diplomasını, homeopatinin yaygınlaşması yüzünden işleri bozulan bir eczacı bütün ilaçlarını, bir hekim meslek kitaplarını, bir vaiz eski konuşmalarını, eski dönemin terbiyesiyle yetişmiş zarif bir beyefendi yeni kuşakların yararlanması için kaleme aldığı görgü kuralları kitabını. İkinci evliliğine hazırlanan dul bir kadın eski kocasının resmini yolladı alevlere gizlice. Sevdiği kız tarafından reddedilen genç bir adam acı dolu yüreğini atacaktı ateşe, ama onu bağrından sökmenin bir yolunu bulamadı. Yapıtları ilgi görmemiş bir Amerikalı yazar kalemiyle kâğıtlarını fırlattı alevlere ve daha az gönül kırıcı bir iş bulmaya karar verdi. Görünüşleri son derece saygıdeğer bazı hanımların elbiselerini ve iç eteklerini ateşe atmaya ve karşı cinsin –davranış, görev, konum ve sorumluluklarıyla birlikte– giysilerini de almaya niyetlendiklerini duyunca az da olsa irkilmedim değil.

Böyle bir tasarıya neyin yol açtığını söyleyemeyeceğim; tam o sıra zavallı, aldatılmış ve birazcık kendini kaybetmiş bir kızcağız çekti dikkatimi.
"Benim ben bu dünyadaki canlı cansız nesneler arasındaki en değersiz şey!" diye haykırdı ve kendini ateşe, dünyanın bütün o iş görmez çerçöpünün arasına atmaya kalkıştı. Ama iyi yürekli bir adam hemen imdadına yetişti.
"Biraz sabır, zavallı kızım!" dedi adam onu yok edici meleğin azgın kollarından kurtararak. "Biraz sabır göster ve Tanrı'nın iradesine boyun eğ. Sen ruhunu ayakta tuttukça, her şey ilk baştaki tazeliğine kavuşacaktır. İnsan düşlerinin yarattığı bu maddi nesneler gününü doldurmuş, yakılıyor; oysa sen, ruhunla birlikte sonsuza dek yaşayacaksın.
"Evet," dedi zavallıcık, çılgınlık nöbeti şimdi koyu bir umutsuzluğa dönüşmüş gibiydi, "evet ve güneş sonsuza dek hiç ışımayacak onun üzerinde."
İzleyiciler arasında bu dev ateşe dünyanın bütün silahlarının, savaş gereçlerinin atılacağı söylentisi dolaşmaya başladı. Tek istisna dünyanın barut stoğuydu; onu yok etmek için en güvenli yöntem seçilmiş ve bu stok çoktan denizin dibini boylamıştı. Bu haber yüzünden ortaya büyük bir görüş ayrılığı çıktı. Umut dolu insanseverler bunu yaklaşan barış çağının işareti olarak görüyör, insanlığı bir vahşi köpek türü sayan diğer kesim ise bu ırkın eski yiğitlik, başarma azmi, soyluluk, cömertlik ve yüce gönüllülüğünün ortadan kalkacağını öne sürüyordu – onlara göre, kanla bes-

lenmesi gereken niteliklerdi bunlar. Bir yandan da bu savaşı ortadan kaldırma tasarısının fazla uzun soluklu olamayacağı düşüncesi yüreklerine su serpiyordu.
Beklenen oldu, gümbürtüleriyle nicedir savaş narasının yerini alan koca silahlar –donanmanın ağır silahları, Marlborough'nun ölüm kusan bataryaları, Napolyon ve ile Wellington'ın birbirine çevrilmiş topları– ateşin tam ortasına sürüldü. Bunların üzerine yanıcı maddelerin dökülmesiyle alevler öyle bir azdı ki ne demirin ne de pirincin bunlara dayanacak hali kaldı. Bu korkunç kan dökme araçlarının balmumundan oyuncaklar gibi eridiğini görmek çok heyecan vericiydi. Sonra dünyanın bütün orduları, askeri zafer marşları çalarak, tüfek ve kılıçlarını ateşe fırlatarak bu korkunç ocağın çevresinde dönmeye başladı. Bayraktarlar, üzerlerinde zafer kazandıkları yerlerin adları yazılı, açılan ateşlerle delik deşik olmuş sancaklarına başlarını kaldırıp şöyle bir baktılar ve onları son bir kez dalgalandırdıktan sonra alevlerin arasına indirdiler; bulutlara doğru yükselen alevler sancakların külünü havaya savurdu. Tören sona erdiğinde, belki birkaç eski kral zırhı, paslı kılıç ve eyalet cephaneliklerinde duran, Bağımsızlık Savaşı'ndan üç beş yadigâr dışında, dünya üzerinde tek bir silah kalmamıştı artık. Şimdi hep birlikte davullar dövülüyor, borazanlar çalınıyordu: Evrensel ve sonsuz bir barışın başladığını, artık zaferin kanla kazanılmayacağını, bundan böyle insan ırkının en iyiyi bulmak için ortaklaşa savaş

vereceğini, gelecekte bu uğraştan doğacak güzelliklere övgüler düzüleceğini duyuruyordu bu sesler. Kutlu haber dört yana salındı ve savaşın korkunçluğu, anlamsızlığı karşısında donakalmış olanları büyük bir sevince boğdu.

Ancak heybetli, yaşlı bir kumandanın kızarmış yüzünden yavuz bir gülümseyişin geçtiğini gördüm. Savaş yorgunu gövdesinden, gösterişli üniformasından anlaşıldığı kadarıyla, Napolyon'un ünlü mareşallerinden biri olsa gerekti. Dünyanın bütün askerleri gibi o da az önce sağ elinin yaklaşık yarım yüzyıldır taşımaya alıştığı kılıcı alevlerin arasına fırlatmıştı.

"Anlaşıldı! Anlaşıldı!" diye homurdandı. "Canları ne istiyorsa onu ilan etsinler! Ama en sonunda göreceğiz ki tüm bu ahmaklık yüzünden silah yapanların, top dökenlerin işleri daha çok artacak yalnızca."

"Neden ama, efendim," dedim şaşkınlık içinde, "insan ırkının geçmişteki çılgınlığına dönmek için onca kılıç döğmesi, onca top dökmesi epey zaman alır bence."

"O kadar beklemeye gerek yok," diye söze katıldı olup bitenlerden ne hayır uman ne de bunun işe yarayacağına inanan birisi dudak bükerek. "Kabil kardeşini öldürmeye karar verdiğinde, silah olarak ne kullanacağım diye duraksamamıştı,"

"Hep birlikte göreceğiz bakalım," dedi deneyimli kumandan. "Umarım yanılan ben olurum; bu konuda bilgiçlik taslamayayım ama benim kanıma göre, savaşı kaçınılmaz kılan şey şu temiz yürekli beyefendilerin sandığından çok daha derindedir.

Ne olacak yani? İnsanlar arasındaki bütün o önemsiz görünen sürtüşmelerin giderileceği bir alan mı açılacak? Ulusal sorunların çözüme kavuşturulacağı bir yüksek mahkeme mi kurulacak? Bu tür davaların görüldüğü tek mahkeme savaş alanıdır."

"Şunu unutuyorsunuz, general," dedim, "artık uygarlığın bu ileri evresinde, gerektiği zaman, Akıl ile İnsanseverlik'in el ele vermesiyle böyle bir yargı organı kurulabilir."

"Ah, nasıl da aklıma gelmedi bu!" diyerek yanımdan uzaklaştı yaşlı savaşçı.

Şimdi ateş, bugüne dek toplumun esenliği açısından, çoktan yanıp gittiğini gördüğümüz savaş gereçlerine göre çok daha fazla önem taşıdığı varsayılan şeylerle beslenip canlandırılmaya başlamıştı. Bir grup reformcu dünyanın dört bir yanını dolaşıp çeşitli ulusların ölüm cezasını uygulamak için kullandığı araçları toplamıştı. Bu korkunç araçlar çekile çekile ateşin yanına getirilirken izleyici topluluğunun tüyleri diken diken oldu. Alevler bile ilk başta eski gücünü yitirir gibiydi; bu araçların şekillerini, ölüm saçan düzeneklerini –ki bu bile adaletin nicedir nasıl büyük bir hata işlediğine inandırabilirdi insanlığı– iyice gözler önüne seren ateş de bu manzaradan biraz ürkmüştü sanki. Şu eski işkence aletleri, şu korkunç ve garip görünümlü düzenekler, insanın bir şeyler icat etme yönündeki doğal eğiliminden daha kötücül şeyler gerektiren, dehşet verici öykülere konu olan zindanların karanlık kuytularında gizlenen şu akıldışı araçlar – işte hepsi insanların

önünde duruyordu. Üzerlerinde nice soylunun ve kralın kurumuş kanı duran cellat baltaları ile halktan kurbanları boğmakta kullanılan yağlı ipler bir arada atıldı ateşe. Giyotinin gelişiyle birlikte büyük bir bağırtı koptu; Paris'in kanla lekeli sokaklarında da aynı tekerlekler üzerinde dolaştırılmıştı bu korkunç alet. Ama en büyük alkışı darağacı aldı; sanki göklere bildiriliyordu dünyanın bu beladan kurtuluşu. Gelgelelim, uğursuz görünüşlü biri kalabalığın arasından sıyrılıp reformcuların önüne dikiliverdi, boğuk bir sesle bağırdı ve çılgınca bir öfkeyle yürüyüşlerini engellemeye çalıştı.

Aslında pek de şaşırtıcı değildi bu: Cellat, ona can veren, ama kendisinden daha değerli kişilerin canını alan aleti koruyup gözetmek için elinden geleni yapmaya çalışıyordu, yanında başkaları da vardı; ancak bambaşka bir dünyadan –insanlığın onun koruyuculuğunda hayra ereceğine inanmış bir sınıftan– gelen ve konuya celladın bakışını yükleme derdinde olan bu adamlar özel bir dikkati hak ediyordu.

"Durun, kardeşlerim!" diye bağırdı içlerinden biri. "Hatalı bir insanseverlikle hareket ediyorsunuz; ne yaptığınızın ayırdında değilsiniz. Darağacı cennetten çıkma, Tanrı'nın takdiri bir araçtır. Şimdi büyük bir saygıyla geri götürün onu ve eski yerine yerleştirin, yoksa çok geçmeden yıkılıp gidecek dünya!"

"İleri! İleri!" diye haykırdı reformcu önderlerden biri. "İnsanın tuttuğu kanlı yolu besleyen bu ilençli aleti alevlere yollayın doğruca! Baş sim-

gesi olarak bu darağacını tuttukça, insan adaleti nasıl öğretebilir iyilik ve sevgiyi? Haydi can dostlar, bir omuz daha verin de dünya kurtulsun bu en büyük hatasından."

Aslında dokunmaktan iğrense de binlerce el uzandı yardım için ve bu uğursuz aleti çılgın ateşin ta ortasına kadar fırlattı. Darağacının ölümcül ve iğrenç gövdesi önce karardı, sonra kızardı, ensonu küle dönüştü.

"İyi ettiler yahu!" diye bağırdım.

"Evet, iyi ettiler," dedi hâlâ yanımda duran gözlemci dostum, beklediğim ölçüde coşkulu değildi. "İyi ettiler ya, tabii dünya bunu hak edecek olursa. Ölüm, ilk baştaki masumlukla belki de bütün ömrümüzü tamamladıktan sonra varacağımız saflık ve yetkinlik arasındaki dönemde öyle gelişigüzel dağıtılabilecek ya da bir kalemde silinebilecek bir şey değildir: Ama, ne olursa olsun, şimdi böyle bir şeyin denenmesi güzel."

"Ne soğuk düşünceler bunlar! Ne soğuk!" diye bağırdı sabırsızlıkla bu girişimin genç ve ateşli önderlerinden biri. "Aklınız kadar gönlünüzün sesini de dinleyin azıcık. Bırakın da olgunlaşmak için, ilerlemek için, insanlık her zaman en yüce, en ince, en soylu olanı yapsın, çünkü o her dönemde en gerekli olanı seçer ve ne yaptığı yanlış olur ne de bunun zamanı."

Ortamın verdiği heyecandan mı, yoksa ateşin çevresindeki iyi insanlar git gide daha çok aydınlandıklarından mı bilemiyorum, ama benim öyle bir solukta hepsini birden benimseyemeyeceğim yeni değerler ediniveriyorlardı çabucak. Örne-

ğin kimileri evlilik belgelerini ateşin içine atıyor ve dünyanın başlangıcından beri evlilik bağı diye bilinen şeyden daha yüce, daha kutsal, daha kuşatıcı bir birlikteliğe talip olduklarını ilan ediyorlardı. Kimileri bankaların kasalarını, zenginlerin çıkınlarını –hepsi bu iş için ilk gelenlerin önüne konuvermişti– boşaltmış, ateşi canlandırmak için balya balya kâğıt para atıyordu, tonlarca bozukluk da iyice azan alevlerin arasında eriyip gidiyordu. "Bundan sonra," diyordu işin öncüleri, "dünya üzerinde geçer akça evrensel yardımseverlik olacak; ne harcamakla bitirebilirsiniz onu ne de oturup biriktirebilirsiniz." Bu haberi duyan bankacılarla borsa simsarlarının rengi uçtu ve kalabalığın arasında iyice çalışıp cebini bir güzel dolduran bir yankesici yere düşüp bayıldı. Bazı işadamları yevmiye ve ana hesap defterlerini, alacaklıların tebligat ve protestolarını, kendilerine ödenmesi gereken borçlarla ilgili her türden belgeyi yaktılar; olasılıkla daha büyük bir kesimin reforma katkısı ise sadece borçlarına ilişkin rahatsız edici belgelerden kurtulmakla sınırlı kaldı. Özel mülklerin tapularının yakılacağı sıra büyük bir bağırtı oldu; böylelikle kimilerince haksız yere elde edilen ve insanlar arasında son derece eşitsiz dağıtılan dünya toprağı kamuya açılıyordu. Bir başka topluluk tüm yazılı anayasaları, hükümet biçimlerini, yasal düzenlemeleri, kanun kitaplarını ve insanın uydurduğu keyfi yasaların gölgesinin değdiği diğer her şeyi bir an önce yok etmeyi önerdi, bu yolla dünya ilk insanın yaratıldığı günkü kadar özgür olacaktı.

Bu önerilerin uygulamaya konup konmadığını bilemiyorum; çünkü tam o sıra bambaşka bir şeyin hazırlığı çekmişti ilgimi.
"Bakın! Şu kitap yığınlarına bakın bir!" diye bağırdı hiç de yazınsever görünmeyen bir adam. "Ateş ne biçim azacak şimdi!"
"Olması gereken de bu!" dedi çağcıl bir felsefeci. "Artık ölü düşüncelerin ağırlığından kurtulacağız. Yaşayan akıl bugüne dek onca ezildi ki bunların yükü altında, şöyle kendi çabasıyla, etkili mi etkili bir şey üretemedi. Ne de iyi ediyorsunuz, çocuklar! Hepsini atın ateşe! Şimdi dünyayı gerçekten aydınlatıyorsunuz işte!"
"Ama ne satacağız şimdi biz?" diye bağırdı çılgına dönmüş bir kitapçı.
"Aman, bırakalım bu tüccar takımı da eşlik etsin mallarına!" dedi bir yazar kayıtsızca. "Hiç olmazsa cenaze törenleri soylu bir yan kazanır!"
İşin aslı, bugün insan ırkı, geçmiş çağların en bilge, en zeki kişilerinin düşünebileceğinden bile öteye geçen öyle ileri bir evreye varmıştı ki artık dünyayı bu kişilerin yetersiz ürünleriyle tıka basa doldurmak tam bir saçmalık olurdu. İşte bu anlayış doğrultusunda el atılmadık kitapçı dükkânı, sahaf tezgâhı, halk kütüphanesi kalmamış, bütün evler didik didik aranmış, taşranın en kuytu köşesindeki bir sıra kitap bile bu yağmadan kurtulamamıştı. Dünya üzerinde basılmış –ciltli ciltsiz– ne varsa işte şimdi buraya yığılmış, çoktan bir dağ halini almış olan çılgın ateşi beslemeyi bekliyordu. Sözlüklerden, ansiklopedilerden, eleştirel basımlardan oluşan kalın, ağır kitaplar

tok sesler çıkararak közlerin üzerine düştü ve çürümüş odunlar gibi anında küle dönüştü. Aralarında Voltaire'in yapıtlarının da yer aldığı küçük ve pek süslü Fransızca ciltler çevreye kıvılcımlar saçarak çıtır çıtır yanmaya başladı. Günümüz Fransız yazarlarının kitapları kızıl mavi alevler çıkarıyor, bu alevlerin cehennemsi ışığı izleyenlerin yüzüne vuruyor ve onları çeşitli renklere bürünmüş birer iblis gibi gösteriyordu. Bir Alman öyküleri toplamı çevreye kükürt kokusu yaymaya başladı. Saygın İngiliz yazarlar mükemmel birer yakacak oluyor, meşe kütükleri gibi yanıyorlardı. Özellikle Milton'ın yapıtları güçlü bir parlamaya yol açtı, sonra yavaş yavaş kızarıp kömüre döndü, yığındaki diğer pek çok şeyden daha uzun süre dayanacak gibiydi. Shakespeare'den öyle görkemli bir ateş çıktı ki insanlar gözlerini kapamak zorunda kaldılar, sanki öğlen vaktindeki güneş vardı karşılarında; hakkında yazılan kitaplar bile yaydığı parlaklığı gölgeleyemedi, bunlar yığın yığın atılmıştı Shakespeare'in yapıtlarının üzerine, ama o hâlâ alttan alta ışık vermeyi sürdürüyordu. Benim inancıma göre her zaman alev alevdir o zaten.

"Artık hiçbir ozan bu görkemli ateşten yakamayacak lambasını," dedim. "Kandillerini tutuşturmak için başka bir yer bulmaları gerek."

"Çağcıl ozanların yapıyor olduğu ya da en azından yapmaya çalıştığı da bu," dedi bir eleştirmen. "Geçmiş çağlar yazınının uğradığı bu büyük yangından beklenebilecek başlıca yarar da, hiç kuşkusuz, bu ozanların yakmak için güneşin ya da

yıldızların katına yükseltmek zorunda olmalarıdır kandillerini bundan böyle."

"O kadar yücelere çıkabilecekler mi bakalım," dedim, "ancak bu ödev bir dev olmayı gerektiriyor ki önce oralara erişecek, sonra da eğilip ateşini yeryüzündeki insanlara verecek. Herkes, Prometheus gibi, cennetten ateşi çalıp getirebilecek nitelikte değildir, ama o bu işi yaptıktan sonra binlerce ocak tutuşturuldu onunla."

Bir yazarın kitaplarının hacmi ile uzun süren, parlak bir yanma arasında herhangi bir orantı olmadığını gözlemlemek şaşırtıcıydı. Örneğin, geçen yüzyıla –ya da, hiç kuşkusuz, bu yüzyıla– ait büyük boy bir kitap, Ana Kazın Ezgileri adındaki eski ve yaldız kapaklı küçücük bir çocuk kitabıyla boy ölçüşemiyordu bile. Tom Thumb'ın Yaşamı ve Ölümü çok daha uzun süre dayandı Marlborough'nun yaşamöyküsünden. Eski bir baladın basılı olduğu tek bir yaprağın daha yarısı yanmışken, bir düzine epik şiir çoktan küle dönmüştü. Sıkça karşılaştığımız bir durum da şuydu: Sevilen şiir toplamları boğucu bir duman çıkarmaktan başka bir işe yaramıyordu, adı bilinmedik bir ozanın göz ardı edilmiş –belki bir gazetenin köşesine sıkışıp kalmış– şiirinin alevleri ise ta yıldızlara kadar yükseliyor, en az onlar kadar parlak bir ışık saçıyordu. Madem söz alevlerin taşıdığı özelliklerden açıldı, şunu da ekleyeyim: Bana öyle geldi ki Shelley'in şiirleri kendi döneminde üretilmiş diğer her şeyden çok daha saf, parlak bir ışık saçtı; Lord Byron'ın şiirlerinden fışkırıp döne döne yükselen simsiyah dumanla,

kıpkızıl alevlerle çok hoş bir karşıtlık oluşturdu bu. Tom Moore'a gelince, kimi şiirleri yanık şekerleme gibi koktu.

Amerikalı yazarların nasıl yandığını özel bir ilgiyle izledim ve saatimle yaptığım dakik ölçümler sonucunda, çoğunun zaten pek eğreti basılmış kitaplarının kısa sürede kül yığınına döndüğünü gördüm. Ancak bu acı gerçekleri ortaya sermek pek tehlikeli değilse de, en azından öfke uyandırıcı olabilir, haksızlığa yol açmamak için şunu belirteyim: Ateşe atılınca en parlak ışığı verenlerin her zaman adı halk arasında çokça anılan yazarlar olmadığını gördüm ve mutlu oldum. Özellikle Ellery Channing'in incecik bir şiir kitabının muhteşem bir biçimde ateş alıp harıl harıl yandığını anımsıyorum, ama doğruyu söylemek gerekirse, kitabın kimi bölümleri ıslığa benzer tuhaf sesler, cızırtılar da çıkarmadı değil. Bazı yerli ve yabancı yazarların başına çok daha ilginç bir şey geldi. Bunların pek saygın yapıtları ateşe atılınca alevlere bürünmek ya da en azından için için yanarak tütmek yerine, sanki buzdan yapılmış gibi bir anda eriyiverdi.

Kendi yapıtlarıma değinmeyi bir burnu büyüklük saymayacak olursanız, onları babacan bir merakla arayıp bulmaya çalıştığımı itiraf etmem gerek, ama boşuna. Olasılıkla daha ateşe değer değmez buharlaşıp gitmişlerdir; tek umudum, o gecenin parlaklığına, hiç değilse kendi gösterişsiz tarzlarının el verdiğince, birkaç kıvılcımla katkıda bulunmuş olmalarıdır.

"Yazık! Yazık! Vah başıma gelenlere!" diye sız-

landı yeşil camlı gözlükleri olan bir beyefendi, pek üzgün görünüyordu. "Dünya baştan başa yanıp yıkıldı, artık uğrunda yaşanacak hiçbir şey kalmadı. Yaşamımdaki tek uğraşı da aldılar benden. Artık uğruna cebimdekileri de gönlümdekileri de harcayabileceğim tek bir kitap kalmadı!"

"Bu," dedi yanımdaki ağırbaşlı gözlemci, "bir kitap kurdu – ölü düşünceleri kemirmek için doğmuş insanlardan biri. Görüyorsun ya, giysileri kitaplıkların tozuyla kaplı. Kafasının içinde düşüncelerin çağıldadığı bir kaynak yoktur bunun; bir kenara yığıp durduğu onca şey de yok olup gitti işte; zavallı adam bundan sonra ne yapar bilemiyorum. İçine su serpecek bir şeyler söyleyemez misin?"

"Sevgili bayım," dedim umutsuzluk içindeki kitap kurduna. "Doğa bir kitaptan daha iyi değil mi? İnsan yüreği herhangi bir felsefe dizgesinden daha derin değil mi? Yaşam, geçmişteki gözlemcilerin onda bulduğunu sanıp da özdeyişlere dökmeye çalıştığından çok daha fazla yol gösterici bilgiyle dolu değil mi? Neşeniz öyle hemen kaçıvermesin. Zaman'ın yüce kitabı hâlâ apaçık duruyor önümüzde; onu doğru düzgün okumayı başarırsak, sonsuz doğruluğun yolunu açacaktır bize."

"Ah kitaplarım, kitaplarım benim, güzel kitaplarım benim!" diye söylenmeyi sürdürdü yıkılmış kitap kurdu. "Benim tek gerçeğim ciltli kitaplardı; şimdi kötü basılmış bir kitapçık bile bırakmadılar geriye!"

Gerçekten de o sıra tüm çağların kitaplarından geriye kalanlar, Yeni Dünya'da basılmış olan son

kitapçıklar bir bulut halinde çılgın ateşin üzerine iniyordu. Bunlar da, tıpkı öncekiler gibi, göz açıp kapayıncaya kadar yanıp kül oldular ve dünya, ta Kadmos'tan bu yana, ilk kez yazının egemenliğini ve varlığını yitirdiği bir yer –gelecek kuşakların yazarlarının heyecanla bakacağı bir yer– oldu.

"Bu da bitti; geriye başka bir şey kaldı mı dersin?" diye sordum biraz kaygıyla. "Dünyayı baştan başa ateşe verip sonsuz uzaya fırlatmak derdinde değillerse, artık reformcuların yapacak işi kalmadı derim."

"Kıyasıya yanılıyorsun, sevgili dostum," dedi gözlemcimiz. "İnan bana, bu ateş kolay kolay yatışmaz; onu yeni yakacaklarla beslemeye niyetli nice kişi var ortalıkta daha."

Yine de yakma işlemi biraz yavaşlamış gibiydi; tabii bu sırada büyük olasılıkla, hareketin önderleri sıranın neye geldiğini tartışıyor olsalar gerekti. İşte bu aralıkta, bir felsefeci kuramını ateşlerin arasına yolladı – bunun değerini bilenler için söylüyorum, şimdiye kadar ateşe sunulmuş en dikkate değer kurbandı bu. Ancak pek de parlak değildi kuramdan yükselen alevler. Kimi yorulmak nedir bilmez kişiler, biraz da bu gevşeme anını küçümseyerek, kendilerini çevredeki ormanın dökülmüş yapraklarını, kırılmış dallarını toplamaya verdiler; bunların atılmasıyla alevler yükseliverdi. Ama bütün bunlar asıl sahneye hazırlıktı.

"İşte sözünü ettiğim yeni yakacak geliyor," dedi dostum.

Şaşkınlıktan donakaldım: İnsanlar ateş dağının çevresindeki boş alana şimdi başta cüppeler olmak üzere her türden papaz giysisini, piskoposluk taç ve asalarını, Papalık'a ve Protestan Kilisesi'ne ait pek çok armayı karmakarışık bir halde taşıyorlardı; anlaşılan bu büyük inancı da ortadan kaldırmaya karar vermişlerdi. Eski katedrallerin tepelerinden sökülmüş haçlar kimsenin içi sızlamadan ateşin ortasına gönderildi; sanki yüzyıllar boyunca, dev çan kulelerinin önünden geçen onca insanın arasından bunlara saygı gösteren, bunları en kutsal simgeler sayan tek kişi çıkmamıştı. İçinde çocukların Tanrı adına vaftiz edildiği kurnalar, dini bütünlerin kutsal ekmeğe uzandıkları ayin kapları da aynı sonla karşılaştı. Ateşe atılanlar arasında en çok yüreğime dokunan ise, New England kiliselerinden getirilmiş olan –bunu daha ilk bakışta anladım– gösterişsiz komünyon masaları ve süssüz vaiz kürsüleriydi. "Muhteşem St Peter'ın içinde ne var ne yoksa getirilip bu korkunç kurban töreni için ateşe sunulmuşken, New England'ın o sade kiliselerinde yer alan ve Püriten kurucularının ölçülülüğünü yansıtan kutsal eşyalara el atmayabilirlerdi hiç olmazsa!" diye düşündüm. Sonra "Canım, bunlar dinin dış kabuğu zaten," diye geçirdim, "barındırdıkları derin anlam bunu özümsemiş olanlarca korunacaktır."

"Böylesi daha iyi oldu," dedim neşeyle. "Ağaçlık patikalar katedralimizin geçidi olacak, gök de kubbesi. Tanrı ile inananların arasına bir çatı koymak ne diye? İnancımız bütün örtülerinden, hatta en kutsal kişilerin onun üzerine geçirdikle-

rinden bile kurtulacak ve bu yalınlığı içinde daha da yücelecek."

"Doğru," dedi dostum; "ama bunlar duracak mı bakalım?"

Bu sorunun dile getirdiği kuşku hiç de yersiz değildi. Kitapların nasıl yok edildiğini önceden anlatmıştık; insanın tüm yazdıklarından ayrı bir yerde –ve bir anlamda bütün bunların üstünde– duran kutsal kitaba kıymamışlardı henüz. Ama –doğası iki yönlü, yani hem melek hem de şeytan olan ve her ikisinin özelliklerini de sergilemeye bayılan– yenilik devi, önce dünya üzerindeki eskimiş ve çürümüş nesneleri yere yıkmış ve şimdi de, açıkça anlaşıldığı gibi, o korkunç elini ahlaki ve manevi yapımızı taşıyan direklere uzatmıştı. Anlaşılan, dünya üzerinde yaşayanlar öylesine aydınlanmıştı ki artık inançlarını söze dökmeye ya da dinsel olanı herhangi bir yoldan maddileştirmeye gerek duymuyorlardı. Bir zamanlar yeri göğü titreten doğruluklar şimdi dünyanın çocukluk döneminden kalma masallar sayılıyordu. Bu dev yığının közlerinin üzerine atılmadık ne kalmıştı ki – geçmiş çağlarda Tanrı katından gelme bir vahiy sayılan, ama bugünün insanına sanki daha alçaklardan ses veriyormuş gibi görünen kutsal kitaptan başka? Evet, bunu da yaptılar! Yanılgılar ve tükenmiş doğruluklar yığınının –yeryüzünün hiç gerek duymadığı, belki de artık istemediği, hatta tıpkı bir çocuk gibi sıkılmış olabileceği şeylerden oluşan yığının– en üstüne attılar bir kiliseden alınma, nicedir kürsüdeki minderinde duran ve kutsal günlerde vaizin o ciddi

ses tonuyla hayat bulan ağır mı ağır Kitabı Mukaddes'i! Sonra evlerde bulunan, nice önce toprağın altına girmiş olan büyük büyükbabanın bir zamanlar –mutlulukta ya da acıda, ocak başında, yazın ağaçların gölgesinin altında– çocuklarına okuduğu ve sonraki kuşaklar tarafından korunmasını vasiyet ettiği kitaplara geldi sıra. Ensonu yüreklerin üzerinde taşınan ve acılar içindeki bir ruh ister ölümle ister yaşamla yüzleşsin, her iki durumda da ona ölümsüz olduğu güvencesini vererek, cesaretini artırarak yoldaş olan o küçümen ciltler atıldı ateşe.

Bütün hepsi kudurmuş, başına buyruk alevlerin arasındaydı işte; tam o sıra çayırlık boyunca acı acı uğuldayan, güçlü bir yel esmeye başladı. Sanki gökteki günışığından yoksun kaldığı için öfkeyle inliyordu yeryüzü. Yel alevlerden oluşan dev piramidi temelinden sarstı ve yanmakta olan şeylerin küllerini üzerimize yağdırdı.

"Korkunç bir şey bu!" dedim, rengim uçmuştu; çevredeki insanların da benden aşağı kalır yanı yoktu.

"Cesaretini yitirme sakın," dedi sık sık söyleştiğim adam ve bu manzarayı tam bir serinkanlılıkla izlemeyi sürdürdü, kendini gerçekten de sırf bir gözlemci olarak görür gibiydi. "Ne umutsuzluğa kapıl ne de çok fazla sevin. Çünkü bu dev ateşteki iyilik de kötülük de bambaşka, öyle dünyanın bulmayı umduğu türden değil."

"Nasıl olur canım!" diye bağırdım sözünü keserek. "Her şey yok olup gitmedi mi sanki? Şu kalımsız dünyadaki insana ya da Tanrı'ya özgü her

şeyimizi yalayıp yutmadı mı, eritip tüketmedi mi bu ateş? Yanmaya gelir her şey atılmadı mı onun içine? Yarın sabah bir köz ve kül yığınından daha iyi ya da daha kötü ne kalacak ki bize?"

"Bir şeyler kalacağından kuşkun olmasın," dedi ağırbaşlı dostum. "Yarın sabah ya da ateş ne zaman sönerse buraya gel de bak; alevlerin ortasına atıldığını gördüğün şeylerin içinde gerçekten değerli olan ne varsa küllerin arasında bulacaksın. Güven bana, yarının dünyası yeniden zenginleşecek bugünün dünyasının fırlatıp attığı altın ve elmaslarla. Bir doğruluk ne yok olup gider ne de çok altında kalır küllerin; bir yolunu bulup kendini gösterir yine."

Ne garip bir güvenceydi bu. Yine de buna inanmak gereğini duydum – özellikle de titreyen alevlerin arasında sayfaları kararıp kavlayacak yerde, sanki insanın nice kusurlu işini arındırıp aklaştırırmış gibi daha da göz kamaştırıcı bir parlaklık saçan Kitabı Mukaddes cildini gördükten sonra! Kenarına düşülmüş kimi yorum ve notlar bu ateş sınavını geçemeyecekti belki, ama vahyin kalemiyle aydınlık kazanmış en küçük bir hece bile zarara uğramayacaktı.

"Evet, işte söylediğinin kanıtı," dedim gözlemci dostuma dönerek. "Şu var, madem ateşin gördüğü işten yalnızca kötü olan etkilenecek, o zaman bu dev yangının akla gelmeyecek kadar çok yararı var demektir. Yine de, eğer seni doğru anlıyorsam, dünyanın bu beklenen yararı elde edemeyeceği kuşkusunu besliyorsun biraz."

"Şu saygıdeğer beylere kulak ver," dedi ateş yığı-

nının başındaki birkaç kişiyi göstererek, "niyetleri bu olmasa da, sana yararlı bir şeyler öğretebilirler olasılıkla."

Gösterdiği kişilerden biri darağacını korumak için öfkeyle yolun ortasına dikilen o kaba ve acımasız adam –kısacası cellat– idi, onun yanında dünyanın son hırsızıyla son katili duruyordu. Üçü dünyanın son ayyaşının çevresini almıştı. Bu ayyaş içkilerin yok edilmesi sırasında kurtardığı konyak şişesini diğerlerine sunuyordu. Bu küçük ve dostça toplantıya derin bir umutsuzluk hâkim gibiydi: sanırım bu arınmış dünyanın şimdiye kadar yaşadıklarından tümüyle farklı olacağını, bu yüzden de kendi soyundan insanlar için tuhaf ve ıssız bir yere dönüşeceğini düşünüyorlardı.

"Bize yapacak ne kalıyor, söyleyeyim," dedi cellat, "şişenin dibini bulur bulmaz en yakındaki ağacın yanına gideceğiz, önce siz üç dostumun rahat bir şekilde ölmesini sağlayacağım, sonra da aynı dala kendimi asacağım. Bu dünya bize göre değil artık."

"Yok canım daha neler, sevgili dostlarım!" dedi topluluğa yeni katılan kara tenli biri – teni gerçekten de son derece koyuydu ve gözleri ateşten bile daha kızıldı. "Kendinizi salmayın böyle, daha görecek güzel günleriniz var. Çünkü bu çokbilmişler bir şeyi atmayı unuttular ateşe ve ondan kurtulmadan, yaktıkları bu dev ateş hiçbir işe yaramaz, bütün dünyayı yakıp küle çevirseler bile!"

"Neymiş ki o?" diye sordu son katil merakla.

"Ne olacak, insan yüreği tabii!" dedi kara suratlı yabancı uğursuz bir sırıtışla. "Ve o kirli, iğrenç

oyuğu arıtacak bir yöntem bulamadıkça bunlar, küle çevirmek için onca uğraşıp durdukları yanlışlarla, acılarla dolu şeklini –hani şu eski şeklini ya da daha beterini– yeniden kazanacaktır o. Hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bu gece boyunca şurada dikilip durdum ve tüm o yapıp ettiklerine bıyık altından güldüm ha güldüm. Siz beni dinleyin, çok geçmeden eski haline dönecek dünya!"
Bu kısa söyleşi kafamda dolanıp duran, uzadıkça uzayan düşüncelerime bir çekidüzen verdi, konunun açıklığa kavuşmasını sağladı. İnsanın nicedir süren yetkinlik arayışının onu yalnızca kötülüğün alaylarıyla yüz yüze getirmesi, hem de bunu sorunun tam temelinde yatan bir yanlışlığın yıkıma uğradığının sanıldığı bir anda yapması ne kadar üzücüydü! Yürek, yürek – onun içinde ilk günahın yattığı küçücük ama sınır tanımaz bir köşecik vardı; dışımızdaki dünyanın suçları ve yanlışları bu ilk günahın birer yansımasıydı sadece. O en dipteki köşeyi arındıralım, dışımızdaki dünyayı kuşatan ve kaçınılmaz gerçeğimiz halini almış görünen nice kötülük birer gölgeye, birer hayalete dönecek ve gözümüzün önünden silinip gidecek, ama akıldan daha derinlere inmez ve yanlış olanı sadece bu yetersiz ve zayıf yetiyle bulup düzeltmeye çalışırsak, tüm başardıklarımız ancak bir hayal olarak kalır; hem de öyle bir hayal ki, o zaman, aslına sadık kalarak anlattığım bütün bu şeylerin, içine uzanan parmağı yakacak bir ateş, gerçek bir olay mı, yoksa anlık bir ışıma, zihnimin kurduğu bir mesel mi olduğu hiç mi hiç önem taşımayacaktır.

Bay Higginbotham'ın Başına Gelenler

Seyyar tütün satıcısı genç adam, Shaker mezhebi diyakozuna satış yaptığı Morristown'dan yola çıkmış Salmon Irmağı'nın kıyısındaki Parker's Falls köyüne gidiyordu. İki yanına sigara paketleri, arkasına da elinde çubuğu ve bir tütün dalı olan bir Kızılderili reisi çizilmiş, yeşile boyalı, küçük, düzgün bir arabası vardı. Arabasını küçük ama güçlü bir kısrak çekiyordu. İyi bir kişiliğe sahip olan bu genç adam alışveriş işlerinde de gayet gözü kara biriydi; ancak Yankeelerin özel ilgisini uyandıracak kadar da acımasız bir tüccar değildi, onların "Böylelerini kör usturayla değil, çok keskin bir usturayla tıraş edeceksin" dediklerini duymuştum bir keresinde. Genç adamı en çok sevenlerin başında Connecticut'ın güzel kızları gelirdi; elindeki en iyi tütünlerden hediye ederek kur yapardı onlara, çünkü New Eng-

land'ın taşralı kızlarının genellikle pipo içmeye bayıldıklarını pek iyi bilirdi. Dahası, öykü ilerledikçe göreceğiniz gibi, bu satıcı pek meraklıydı, hatta biraz dedikoducuydu diyebiliriz, en son havadisleri öğrenmeye, sonra da bunları ballandıra ballandıra anlatmaya bayılırdı.

Adı Dominicus Pike olan tütün satıcımız Morristown'da kahvaltısını pek erken bir saatte yaptıktan sonra, kendisi ve küçük kır renkli kısrağı dışında söyleşecek kimselerin olmadığı, ıssız ve ormanlık bir yolda yedi mil kadar ilerlemişti. Saat neredeyse yediye geliyordu, kentte bir dükkân sahibi gazeteye bir göz atmak için nasıl acele ederse, o da aynı hevesle sabah havadisini alabileceği birilerini arıyordu. Güneşe tuttuğu mercekle purosunu yaktıktan sonra başını kaldırınca, böyle bir fırsatın yaklaşmakta olduğunu gördü: Bir adam tepenin yamacından arabasını çektiği düzlüğe doğru iniyordu. Dominicus adamın gehşini izledi, omzunda çubuğa bağlı bir bohça taşıdığını fark etti; adam, yorgunluktan olsa gerek, ağır ama düzenli adımlarla ilerliyordu. Sabah serinliğinde değil de ta geceden yola çıkmış gibiydi, herhalde gün boyu da yürümeyi sürdürecekti.

"Günaydın, bayım," dedi Dominicus, adam iyice yaklaşınca. "Tutturmuş gidiyorsunuz vallahi. Parker's Falls'da ne var ne yok? Nedir son havadisler?"

Adam gri şapkasının geniş kenarını gözlerine kadar indirip biraz da aceleyle Parker's Falls'dan gelmediğini söyledi. Satıcı, yolu nasılsa oraya

varacağından, soruşturmasını kaldığı yerden sürdürdü.

"Pekâlâ," dedi Dominicus Pike. "Öyleyse siz de geldiğiniz yerdeki son havadisleri anlatın bari. İlle de Parker's Falls olsun demiyorum. Her yer bana uyar."

Kişinin böyle ıssız bir ormanlıkta pek de karşılaşmak istemeyeceği ölçüde tuhaf görünen yolcu, bunca ısrar karşısında, birazcık duraksar gibi oldu; sanki son havadisleri anımsamaya ya da bunları anlatmanın doğru olup olmadığını ölçmeye çalışır gibiydi. En sonunda arabanın basamağına oturup Dominicus'un kulağına bir şeyler fısıldadı. Hoş, avaz avaz bağırsa da kendisini satıcıdan başka duyacak kimse yoktu ya!

"Aklıma sadece önemsiz bir havadis geliyor," dedi. "Kimballton'dan bir ihtiyar, Bay Higginbotham dün gece saat sekizde meyve bahçesinde, bir İrlandalıyla bir zenci tarafından öldürüldü. Onu armut ağaçlarından birine asmışlar, adamcağızı da ancak sabahleyin bulmuşlar."

Yolcu bu korkunç bilgiyi iletir iletmez ayağa kalkıp yola koyuldu, arkasından kendisini bir İspanyol purosu tüttürüp ayrıntıları anlatmaya çağıran Dominicus'a dönüp bakmadı bile. Satıcı atını sürüp tepeye tırmanmaya girişti, bir yandan da Bay Higginbotham'ın başına gelen korkunç olayı düşünüyordu. Adamı tanırdı, hep gidip geldiği yol üzerindeydi, ona kim bilir kaç kez çeşit çeşit tütün ve puro satmıştı. Hatta haberin bu kadar çabuk yayılmış olmasına da şaşırdı. Kimballton yaklaşık altmış mil uzaktaydı, cina-

yetse önceki gece saat sekizde işlenmişti ve Dominicus bunu sabahın yedisinde, belki de zavallı Bay Higginbotham'ın ailesinin gelip armut ağacında asılı duran cesedi daha yeni gördüğü bir saatte öğrenmişti. Bu tuhaf yayanın bunca hızlı gelebilmek için yedi fersahlık çizmeleri olması gerekirdi.

"Acı haber tez ulaşır derler," diye düşündü Dominicus Pike. "Ama bu, trenlerin hızını da aştı. Bu adamın ancak Başkan'ın Mesajı'nı taşıyan eksprese binmiş olması gerek, olacak iş değil!"

Ama Dominicus bu konudaki zorluğu, adamın olayın tarihi konusunda bir gün yanıldığını düşünerek çözdü; dolayısıyla yol boyu uğradığı her han ve dükkâna bu haberi yaymaktan geri kalmadı; tabii gittiği her yerde sayısı en az yirmiyi bulan, dehşete kapılmış dinleyicilerine bir yığın İspanyol purosu satmayı da ihmal etmedi. Her yere bu haberi ilk getiren kendisi oluyordu; o kadar çok soruya boğuluyordu ki olayı süsleyip püslemekten kendini alamadı ve sonunda ortaya oldukça kapsamlı bir öykü çıktı. Bay Higginbotham da bir tüccardı; Dominicus'a olayları anlatan eski bir çalışanı bu yaşlı beyefendinin eve akşam karanlığında, cebinde dükkânın parası ve değerli kâğıtlarıyla meyve bahçesinden geçerek dönme alışkanlığı edindiğini söylemişti. Bu eski çalışanı Bay Higginbotham'ın başına gelenlere pek üzülmediğini de eklemiş, çünkü onun huysuz bir yaşlı, hatta kötü biri olduğunu ima etmişti; efendim, zaten Dominicus da yaşlı adamla yaptığı alışverişlerden bunun böyle olduğunu biliyordu.

Bu havadisi kamu yararına yaymakla ve bu arada epeyce satış yapmakla oyalanan Dominicus, geceyi Parker's Falls'a yalnızca beş mil uzaktaki bir handa geçirmeye karar verdi. Yemekten sonra özel purolarından birini yakıp içki salonuna oturdu ve cinayet öyküsünü anlatmaya girişti, artık bunu o kadar geliştirmişti ki anlatması en az yarım saat sürdü. Salonda yirmi kişi vardı, bunların on dokuzu anlatılan öyküye kulak kesilmiş, her şeyi baştan sona dinlemişti. Yirminci adam kısa bir süre önce hana at üstünde gelen yaşlı bir çiftçiydi, şimdi bir köşeye oturmuş piposunu tüttürüyordu. Öykü sona erince ağır ağır yerinden doğruldu, sandalyesini getirip Dominicus'un önüne koydu ve gözlerini gözlerine dikti, bu arada Dominicus'un bugüne kadar gördüğü en kötü tütünün dumanını da yüzüne yüzüne üflüyordu.
"Bu söylediklerine yemin eder misin?" diye sordu, karşıdakini sorguya çeken bir taşra yargıcı edasıyla, "yani Kimballton'ın ileri gelenlerinden yaşlı Higginbotham'ın önceki gece meyve bahçesinde öldürüldüğüne ve ertesi sabah bir armut ağacında asılı bulunduğuna?"
"Öyküyü duyduğum kadarıyla anlattım, bayım," dedi Dominicus, yarıya gelmiş purosunu silkerek. "Olan biteni gördüğümü söylemedim. Dolayısıyla tam olarak benim anlattığım biçimde öldürüldüğüne yemin edemem."
"Ama ben şuna yemin edebilirim," dedi çiftçi, "eğer Higginbotham önceki gece öldürüldüyse, ben bu sabah onun hayaletiyle içki içtim demek. Kendisi komşum olur, atımla dükkânının önün-

den geçerken beni içeri çağırdı, içki ikram etti, sonra da yol üzerinde ufak bir işini halletmemi istedi. Kendi cinayeti hakkında pek de bir şey biliyor gibi görünmedi bana."

"Öyleyse anlatılanlar doğru değil!" diye bağırdı Dominicus Pike.

"Böyle bir şey olsaydı, söylerdi mutlaka," dedi yaşlı çiftçi alayla, sonra Dominicus'u omuzları çökmüş bir halde bırakarak sandalyesini alıp köşesine gitti.

Yaşlı Bay Higginbotham'ın üzüntü verici dirilişi işte böyle oldu işte! Satıcının gönlü artık söyleşmeye el vermiyordu; onun yerine kendini suyla seyrelttiği bir bardak cinle avuttu ve doğruca yatağa gitti, bütün gece düşünde armut ağacında sallanan cesedi gördü. Yaşlı çiftçiye görünmemek için –çünkü Bay Higginbotham'ın yerine kendisinin asıldığını görse pek mutlu olacağını biliyor ve bu adamdan nefret ediyordu– daha gün ağarmadan kalktı, küçük kısrağını yeşil arabasına koştu ve çabucak Parker's Falls yoluna düştü. Taze esinti, çiy düşmüş yol ve güzel yaz şafağı keyfini yerine getirdi, kulak kesilmeye hazır kişilere eski öyküsünü anlatacak gücü buldu kendinde. Ama Salmon Irmağı'na varana kadar ne bir yük arabasına, ne bir gezinti arabasına, ne bir atlıya, hatta ne de bir yayaya rastladı. Irmağın başında, köprünün öbür ucundan bir adamın, omzunda çubuğa bağlı bir bohça, yorgun argın gelmekte olduğunu gördü.

"Günaydın, bayım," dedi satıcı, kısrağını dizginleyerek. "Eğer Kimballton'dan ya da o civardan

geliyorsanız, yaşlı Bay Higginbotham'ın başına neler geldiğini anlatabilirsiniz belki. Bu ihtiyar iki üç gece önce bir İrlandalıyla bir zenci tarafından öldürüldü mü gerçekten?"

Dominicus söze öyle aceleyle girmişti ki karşısında duran adamın zenci kanı taşıdığını fark ettiğinde artık çok geçti. Bu tepeden inme soruyu duyan melezin koyu rengi ölü gibi bembeyaz kesiliverdi; eli ayağı birbirine dolaşıp kekeleyerek şunları söyledi:

"Hayır! hayır! Kara tenli biri yoktu orada! Onu geçen gece saat sekizde asan bir İrlandalıydı. Ben yedide ayrıldım oradan. Akrabaları daha meyve bahçesine bakmamışlardır bile."

Bu koyu tenli adam duraklaya duraklaya, güç bela söyleyebilmişti bunları; şimdi de epey yorgun görünmesine karşın, satıcının atının tırıs gidişine yakın bir hızda yola koyulmuştu bile. Dominicus, kafası iyice karışmış, adamın arkasından bakakaldı. Eğer cinayet sah gecesine kadar işlenmemişse, salı sabahı kendisine bütün ayrıntılarıyla bu olayı anlatan kâhin kimdi? Eğer Bay Higginbotham'ın cesedi ailesi tarafından henüz bulunmamışsa, bu melez oradan otuz mil uzakta zavallı adamın meyve bahçesinde asılı olduğunu nereden biliyordu? Hele de Kimballton'dan bu iş olmadan önce ayrıldığına göre? Yabancının yarattığı şaşkınlık ve ürküntüyle bu kuşku verici ayrıntılar bir araya gelince, Dominicus, "Cinayetin suç ortağı diyerek peşine birilerini salsam mı acaba?" diye geçirmedi değil, çünkü, görünüşe göre, gerçekten bir cinayet işlenmişti.

"Aman, bırak gitsin zavallı iblis," diye düşündü. "Bir de bunun öfkesini çekmeyeyim üstüme; hem zenciyi asmak Bay Higginbotham'ı ipten kurtarmaz ki. Yaşlı beyefendiyi ipten indirmek! Biliyorum artık bu suç işlenmiş; bu kez de adamı hayata döndürüp yine yalancılıkla suçlanmaya hiç niyetim yok!"

Dominicus Pike, işte bu düşüncelerle Parker's Falls'ın ana sokağına girdi. Burası, herkesin bildiğince, üç pamuk işleme atölyesi ve bir pamuklu bez fabrikasıyla gün geçtikçe kalkınan bir köydü. Dominicus köye girdiğinde henüz fabrika işlemeye başlamamıştı, ama bazı dükkânlar açılmıştı bile; ilk iş arabasını hanın ahırına götürdü, atının önüne bolca yulaf koydurdu. İkinci işi, hiç kuşkusuz, Bay Higginbotham'ın başına gelenleri seyise anlatmaktı. Ancak bu kez daha tedbirli konuştu: Olayın tam saatinden hiç söz açmadı; cinayeti bir İrlandalıyla bir melezin mi, yoksa sadece o İrlandalı göçmenin mi işlediğinin tam belirlenemediğini söyledi. Olayı ne kendi görüp işittiklerine dayandırdı ne de bir başkasınınkine; bütün bunların dört bir yanı saran söylentiler olduğunu vurgulamaktan da geri kalmadı.

Haber, yangının kuru ağaçlar arasında ilerlemesi gibi sardı köyü ve öylesine yayıldı ki kimse bunu ilk kimin anlattığını bilemez hale geldi. Bay Higginbotham, Parker's Falls'da en az burada yaşayanlar kadar tanınan biriydi, çünkü fabrikaya ortaklığı vardı ve atölyelerde de önemli bir hissesi olduğu biliniyordu. Buralılar adamcağızın başına gelenlerin kendi geleceklerini de et-

kileyeceğini anlamışlardı. Heyecan o kadar büyüktü ki Parker's Falls Gazetesi, tarihinde ilk kez bir erken baskı yapmak zorunda kaldı, normal gazetenin yarısı boyunda çıkan sayıya büyük harflerle ve koca puntolarla şu başlık atılmıştı: KORKUNÇ CİNAYET! BAY HIGGINBOTHAM ÖLDÜRÜLDÜ! Dehşet verici ayrıntılar arasında adamcağızın boynunda bulunan ipin cinsi ve üzerinden kaç bin dolar çalındığı da yer alıyordu. Haberde adamın yeğeni olan kızcağız hakkında da dokunaklı bir bölüm vardı: Amcası bir armut ağacında cepleri dışarıda olarak asılı bulununca, yeğeni acısından olduğu yere yığılıp kalmış, üst üste baygınlık nöbetleri geçirmişti. Ayrıca köyün ozanı da genç hanımın duyduğu kederi on yedi dörtlükten oluşan bir türküyle ölümsüz kılmıştı. Yetkililer hemen bir toplantı düzenlediler ve Bay Higginbotham'ın beldeye yaptığı katkıları da göz önüne alarak katilleri yakalayıp çalınanları getirecek olana beş yüz dolarlık bir ödül koydular; bunu hemen bastıracakları el ilanlarıyla dört bir yana duyurmaya karar verdiler.

Bu arada bütün Parker's Falls ahalisi, yani dükkân sahipleri, pansiyon işleten hanımlar, atölyelerde çalışan kızlar, fabrika işçileri ve öğrenciler sokağa dökülmüş, merhuma duyulan saygıdan ötürü bugünlüğüne susturulmuş olan fabrika motorlarının gürültüsünün yerini alan bir ağız kalabalığına girişmişlerdi. Bay Higginbotham ölümünden sonra söylenecek olanlara önem veriyor idiyse, mevsimsiz göçen ruhunun bu kalabalıktan pek etkileneceği kesindi. Bu arada dostumuz

Dominicus da gönlündeki gösteriş merakına yenilmiş ve tedbiri elden bırakmıştı; köy kuyusunun başına geçmiş, böylesi büyük bir heyecana yol açan bu haberi ilk getirenin kendisi olduğunu anlatıyordu. Tabii bir anda günün adamı haline geldi ve dinleyenlere bir vaizin ses tonuyla öykünün yeni değişkesini anlatmaya girişti. Tam o sıra posta arabasının yoldan geçmekte olduğu görüldü. Bütün gece yol aldığına göre, sabah üçte Kimballton'da at değiştirmiş olsa gerekti.

"İşte, artık bütün ayrıntıları öğrenebiliriz," diye gürledi kalabalık.

Araba, peşinde binlerce kişi, hanın önündeki meydana doğru ilerledi; o ana kadar kendi işiyle ilgilenmeye çalışanlar da şimdi en son haberleri öğrenmek için büyük bir keşmekeş içinde sokağa dökülmüşlerdi. Kalabalığın en başında yer alan Dominicus, arabada rahat uykularından uyanıp kendilerini böyle bir kargaşanın içinde bulmanın şaşkınlığını yaşayan iki yolcu olduğunu gördü. Her kafadan bir ses çıkıyor, herkes aynı anda bu iki kişiye sorular yağdırıyordu. Birisi avukat, diğeri de genç bir hanım olan bu iki yolcunun ise dilleri tutulmuş gibiydi, hiçbir şey söylemiyorlardı.

"Bay Higginbotham'ı sorduk! Bay Higginbotham'ı! Bize yaşlı Bay Higginbotham konusundaki ayrıntıları anlatabilir misiniz?" diye bağrışıyordu herkes. "Cinayeti araştıran kişi ne dedi? Katiller yakalandı mı? Bay Higginbotham'ın yeğeninin bayılma nöbetleri sona erdi mi? Bay Higginbotham'ı sorduk! Bay Higginbotham'ı!"

Arabacı, seyise yeni atlar getirmediği için öfkeyle bağırıp çağırmak dışında hiçbir şey söylemedi. İçerideki avukat ise çok soğukkanlı görünüyordu; bu heyecanın nedenini öğrendikten sonra yaptığı ilk iş, kocaman kırmızı bir dosya çıkarmak oldu. Bu arada D●minicus Pike son derece kibar bir adam olduğundan, tabii bir de öyküyü çabucak bir kadının ağzından dinlemek istediğinden, genç hanımın arabadan inmesine yardım etti. Çok hoş ve gösterişli bir kızdı; şimdi iyice uyanıp kendine gelmiş, bir çiçek gibi canlılık saçıyordu; öyle tatlı bir ağzı vardı ki Dominicus bu ağızdan bir cinayet öyküsü yerine, bir aşk öyküsü dinlemeye çoktan razıydı.
“Bayanlar baylar,” dedi avukat dükkân sahiplerine, fabrika işçilerine, atölyede çalışan kızlara. “Sizi temin ederim ki ortada büyük bir yanlış ya da, bu daha olası, bilerek uydurulmuş bir yalan var; birileri kötü niyetle, Bay Higginbotham’ın saygınlığını sarsmak için böyle bir kargaşa çıkarmak istemiş olabilir. Kimballton’dan bu sabah saat üçte geçtik ve eğer orada bir cinayet işlenmiş olsaydı mutlaka duyardık. Tersine, bende Bay Higginbotham’ın sözlü tanıklığı kadar güçlü bir kanıt var. İşte elimde bizzat bu beyefendi tarafından bana, Connecticut mahkemelerine iletilmek üzere verilmiş bir dava dilekçesi duruyor. Bunu dün gece saat onda aldım kendisinden.”
Daha sonra avukat dilekçedeki tarih ve imzayı göstererek şu iki seçenekten birini kanıtlamış oldu: Ya bu huysuz Bay Higginbotham söz konusu dilekçeyi yazdığında hayattaydı ya da adam dün-

yadaki işlerine o kadar dalıp gitmişti ki ölümünden sonra bile bunları takip etmekle meşguldü – ki bu iki ihtimalden en çok akla yatanı da buydu. Ama en umulmadık kanıt ortaya çıkmak üzereydi. Dominicus'un bu tuhaf açıklamalarını dinleyen genç kadın, üstüne başına çeki düzen verip saçlarını düzelttikten sonra hanın kapısında belirdi ve herkesin kendisini dinlemesini istedi.

"Ey iyi insanlar," dedi, "ben Bay Higginbotham'ın yeğeniyim."

Bu neşeli ve canlı kıza bakmakta olan kalabalıktan şaşkın uğultular yükseldi; Parker's Falls Gazetesi'ne göre, ölünün başında baygınlık nöbetleri geçiren mutsuz yeğendi bu. Ama bazı açıkgöz dinleyiciler şu kuşkuyu dile getirdiler: Yaşlı ve zengin amcasının asılması niye büyük bir acıya sürüklesindi ki böyle genç bir hanımı?

"Gördüğünüz gibi," diye sürdürdü Bayan Higginbotham gülümseyerek, "bu tuhaf öykü bana son derece saçma görünüyor; sevgili amcam Higginbotham'a da aynen böyle görüneceğini söyleyebilirim rahatlıkla. Geçimimi bir okulda öğretmenlik yaparak kazanıyorsam da kendisi bana evinde bir yer açacak kadar sevecen biridir. Diploma töreninden önceki haftalık tatili Parker's Falls'ın beş mil kadar dışında yaşayan bir arkadaşımla geçirmek üzere bu sabah Kimballton'dan ayrıldım. Merdivenlerden indiğimi duyan cömert amcam beni yatağının başucuna çağırdı ve yolculuk için gereken iki buçuk doların dışında, diğer harcamalarım için de biraz para verdi. Sonra cüzda-

nını yastığının altına yerleştirdi, elimi sıktı ve yolda kahvaltı etmek yerine çantamda birazcık çörek bulundurmamı öğütledi. Dolayısıyla sevgili amcamın yanından ayrılırken onun hayatta olduğuna sizi temin ederim ve dönüşümde de amcamı öyle bulacağımdan hiç kuşkum yok."

Genç hanım sözcükleri gayet iyi seçilmiş, akla yatkın konuşması bitince herkesi selamladı; gösterdiği zarafet ve terbiye karşısında, bu genç kızın eyaletin en iyi okulundan öğretmen olarak çıktığına kuşkusu kalmamıştı kimsenin. Ama sabahtan beri olup biteni gözleyen bir yabancı, Bay Higginbotham'ın Parker's Falls'da artık nefret edilen biri olup çıktığını, öldürüldüğü haberinin neredeyse şükranla karşılanır hale geldiğini öne sürebilirdi; işte bu yüzden, yanıldığını öğrenen halkın öfkesi korkunç oldu. Fabrika işçileri çoktan Dominicus Pike'ın kamu yararına şereflendirilmesi gerektiğine karar vermişlerdi. yalnızca bunun yöntemi üzerinde anlaşamıyorlardı: Tüy ve katrana bulayıp demiryolu boyunca mı sürüklemeli? Yoksa tepesinde haberleri getirenin kendisi olduğunu ilan ettiği kuyuya mı daldırmalı? Yetkililer, avukatın önerisiyle. onun hakkında kötü davranış, asılsız haberler yaymak ve kamu huzurunu bozmak gibi suçlar içeren bir dava açmaktan söz ediyorlardı. Dominicus'u halkın cezalandırmasından ya da mahkemeye çıkmaktan kimse kurtaramazdı. ama tam o sıra genç hanım Dominicus'un bırakılması için ricada bulundu; tabii bu rica geri çevrilmedi. Kurtarıcısına, duyduğu büyük gönül borcu hakkında bir şeyler ge-

veleyen Dominicus hemen yeşil arabasına atladı ve öğrencilerin çevrede bolca bulunan çamur ve balçıkla başlattıkları yoğun atış altında atını oradan sürdü. Bay Higginbotham'ın yeğenine bir elveda bakışı fırlatmak üzere başını çevirdiğinde, bir top koyu mısır lapası tam ağzında patlayıverdi, iyice dokunaklı bir görünüşü vardı şimdi. Atılan iğrenç şeylerle baştan ayağa batmış durumdaydı, öyle ki bir an geri dönüp kendini köy kuyusuna sallandırmaları için yalvarmayı bile düşündü; sevecenlikle yapılmayacağı kesin olan bu iş kendisi için bir iyilik anlamına gelecekti yine de.
Ancak güneş bütün sıcaklığıyla zavallı Dominicus'un üzerinde parlayıp durdu ve hak etmediği ölçüde aşağılanıp lekelenişinin simgesine dönüşmüş olan çamur kuruyunca kolaylıkla silkelenip fırçalanacak hale geldi. Aslında tuhaf bir serseri olduğundan, gönlü çok geçmeden eski neşesine kavuştu; öyküsünün yol açtığı karmaşaya kahkahayı basmadan edemedi. Yetkililerin hazırlatıp dağıttığı el ilanları eyaletteki bütün serkeşlerin yakalanıp getirilmelerine yol açacaktı; Parker's Falls Gazetesi'ndeki haber Maine'den Florida'ya kadar birçok gazetede yeniden basılacak, hatta belki Londra gazetelerine bile geçecekti; Bay Higginbotham'ın başına gelenleri okuyan pek çok pinti herif hem cüzdanları hem de canları için tir tir titremeye başlayacaktı. Dominicus ayrıca kendinden geçercesine, rastladığı genç öğretmenin çekici yanlarını düşünüyor ve Daniel Webster'ın asla, kendisini Parker's Falls'un kudurmuş ahalisi karşısında koruyan

Bayan Higginbotham gibi bir meleği ne görmüş ne de yazmış olabileceği üzerine yeminler edip duruyordu.

Dominicus şimdi Kimballton sapağına varmıştı. aslında işi Morristown'dan uzanan ana yolu izleyip civarda dolaşmasını gerektiriyorsa da o baştan beri buraya gelmeyi kafasına koymuştu. Sözde cinayetin işlendiği yere doğru yaklaşırken, olup bitenleri kafasından geçirmeyi sürdürdü ve olay hakkında söylenenler iyice şaşkınlık ve kuşkuya kapılmasına yol açtı. İlk yolcunun anlattığı öyküyü doğrulayacak hiçbir şey olmamıştı; ama rastladığı melez bu olayı ya görmüş ya da birinden duymuştu; birdenbire sorguya çekildiği zaman takındığı korkmuş ve suçlu görünüşünde bir şeyler saklıydı. Olayların bir araya getiriliş biçimi göz önüne alındığında, bu söylentinin Bay Higginbotham'ın kişiliğine ve alışkanlıklarına tam olarak uyduğunu da eklemek gerekir; adamın bir meyve bahçesi ve burada her akşam hemen yakınından geçtiği bir armut ağacı vardı: Olaya ilişkin bu ikinci dereceden kanıtlar o kadar güçlüydü ki Dominicus bir an o el yazısı dava dilekçesinin avukat tarafından kaleme alınmış, hatta buna uygun düşmesi için yeğeninin de öyle bir tanıklık uydurmuş olabileceğinden kuşkulandı. Yol boyunca özenli bir soruşturmaya girişen satıcımız, Bay Higginbotham'ın çalışanları arasında kuşku verici kişilikte bir İrlandalının olduğunu öğrendi; yaşlı adam onu herhangi bir tavsiye mektubu olmadan, istediği ücret hesaplı geldiği için işe almıştı.

"Belki de kendimi asmalıyım," diye bağırdı Dominicus çıplak bir tepenin doruğuna varırken. "Gözlerimle görüp ağzından çıkanları işitmedikçe yaşlı Higginbotham'ın asılmış olmadığına inanmayacağım! Ve gerçekten yaşıyorsa, buna tanıklık etmesi için bir rahip ya da buna benzer başka bir sorumlu kişi çağıracağım!"

Kimballton'ın dört yüz metre kadar dışında yer alan, yol ücretinin ödendiği kulübeye vardığında akşam olmak üzereydi. Arabasını oraya doğru sürerken yanından bir atlı geçti, geçiş parasını toplayan adama doğru başını salladı ve hızla köyün yolunu tuttu. Dominicus bekçiyi tanıyordu, parayı öderken havadan sudan konuşmaya başladılar.

"Bahse girerim," dedi Dominicus, kamçısını geriye doğru savurup atının böğrüne tüy gibi indirirken, "yaşlı Bay Higginbotham'ı bir iki gündür görmüyorsundur, ha?"

"Doğru," diye yanıtladı adam. "Ama az önce yanından geçip giden oydu; bak, gözün karanlıkta seçebiliyorsa, hâlâ at üstünde olduğunu görebilirsin. Bu öğleden sonra Woodfield'da olacaktı, şerifin düzenlediği mezata katılacakmış. Yaşlı adam genellikle elimi sıkar ve benimle pek az konuşur, ama, 'ücreti bir kenara yaz, sonra alırsın' gibilerden başını salladı, sonra da atını kamçıladı; ama nereye giderse gitsin, her akşam sekizde evinde olur."

"Bana da öyle söylemişlerdi," dedi Dominicus.

"Onu hiç bu kadar rengi sararmış ve cansız görmemiştim," diye sürdürdü bekçi. "Kendi kendi-

me dedim ki bu akşam kanlı canlı birinden çok, bir hayalete, eski bir mumyaya benziyor."

Dominicus gözlerini zorlayarak kısıp alacakaranlığa baktı ve köy yolundan uzaklaşmakta olan atlıyı az çok seçebildi. Bay Higginbotham'ı sırtından tanımış gibiydi; ama akşam karanlığında, atın kaldırdığı toz arasında çok bulanık ve belirsizdi; gizemli yaşlı adamın sureti sanki soluk bir ışıktan ve karanlıktan oluşuyordu biraz da. Dominicus ürperdi.

"Bay Higginbotham, Kimballton sapağını kullanarak gelmiş öte dünyadan buraya," diye düşündü.

Dizginleri sallayıp yola düştü, soluk yaşlı gölgeyi belli bir mesafeden izliyordu; atlı ilerideki dönemece girdi ve gözden kayboldu. Dominicus da dönemeci aştığı zaman atlının ortalarda olmadığını gördü, artık köy yolunun başındaydı, ileride kilisenin çevresine dizilmiş dükkânlar ve iki han vardı. Solunda kapısı tam ortasında olan bir taş duvar, duvarın ardında bir meyve bahçesi, daha ileride biçilmiş bir tarla, en sonda da bir ev görünüyordu. Bunlar Bay Higginbotham'a aitti; ev eski yolun bitişiğindeydi, ama ücretli yolun biraz gerisinde kalmıştı. Dominicus burayı tanıyordu; küçük kısrağı ansızın duruverdi; Dominicus dizginlere asıldığının ayırdında değildi.

"Tanrı canımı alsın, bu kapının önünden geçip gidemem," dedi ürpererek. "Bay Higginbotham'ını armut ağacında asılı olup olmadığını görene kadar içim rahat etmeyecek."

Arabadan indi, dizginleri kapının önündeki kazığa doladı, sonra da arkasından ifrit kovalıyor-

muş gibi ağaçlığın çimenlik yolundan koşmaya girişti. Tam o sıra köyün saati sekizi çalmaya başladı; saatin her vuruşu Dominicus'u yerinden sıçratıyor ve daha hızlı koşmasına yol açıyordu; en sonunda ıssız bahçenin ortasında, karanlıklar içinde duran o yazgısal armut ağacını gördü. İyice eğilen gövdesinden çıkan büyük bir dal, yolun üzerine kadar uzanıyor ve tam o noktayı iyice gölgede bırakıyordu. Ama dalın altında sanki bir şey can havliyle çırpınıyormuş gibiydi!

Dominicus hiçbir zaman rahat bir işe sahip olan birinden daha fazla cesaret taşıdığını öne sürmemişti, böyle korkunç bir tehlike karşısında harekete geçebileceğini de sanmazdı. Ama biraz daha ileri atılınca, iri yarı bir İrlandalının kamçısının sapıyla vurarak birini yere serdiğini gördü, yerdeki de yaşlı Bay Higginbotham'dan başkası değildi! Gerçi henüz armut ağacına asılmamıştı, ama boynunda bir ip, bu ağacın altında çırpınıp duruyordu!

"Bay Higginbotham," dedi Dominicus ürkekçe, "siz dürüst bir adamsınız, o yüzden sözünüze güvenirim. Söyleyin şimdi, asıldınız mı, asılmadınız mı?"

Eğer bu muammayı şimdiye dek çözemediyseniz, birkaç sözcük bu basit olayı anlamanızı sağlayacaktır: "Gölgesi önceden vurmuştu yaklaşan olayın." Bay Higginbotham'ı soyup öldürme planını üç kişi yapmıştı, ama ikisi cesaretlerini yitirip birer gece arayla kaçmış, her birinin kaçışında da tasarlanan suçun işlenmesi bir sonraki geceye kalmıştı. Dominicus Pike kılığına bürün-

müş korkusuz biri, yazgısının çağrısına körlemesine uyarak, eski masallardaki kahramanlar gibi ortaya çıktığında üçüncü adam suçu işlemek üzereydi.
Sonra neler mi oldu? Kısaca söyleyelim: Bay Higginbotham satıcıyı yüksek himayesine aldı, güzel yeğeniyle evlenmesine izin verdi, bütün malını mülkünü onların çocuklarına bıraktı, genç çifte de iyi bir gelir bağladı. Yaşlı beyefendi, bunca yapıp ettiğinin karşılığı olarak, vakti dolunca bir Hıristiyan gibi yatağında öldü. Dominicus Pike, bu üzücü olay nedeniyle, Kimballton'dan ayrıldı ve benim doğduğum köyde kocaman bir tütün fabrikası kurdu.

Rahibin Kara Peçesi[*]

Zangoç, Milford Kilisesi'nin sundurmasında durmuş çanın ipine asılıp duruyordu. Köyün yaşlıları ağır ağır kiliseye doğru geliyorlardı. Çocuklar ışıl ışıl yüzleriyle büyüklerinin yanında neşeyle hoplayıp zıplıyor ya da Pazar giysilerine bürünmenin verdiği duyguyla daha ağırbaşlı görünerek yürümeye çalışıyorlardı. İki dirhem bir çekirdek giyinmiş bekâr gençler güzel kızları göz ucuyla süzüyor ve Kutsal Pazar'ın onları daha da çekici kıldığını düşünüyorlardı. Kalabalık, kilisenin önüne doluşunca, zangoç, bir gözü Muhte-

* Muhterem Bay Hooper'la aynı yabansı tutumu, New England'da bir başka din adamı, bundan yaklaşık seksen yıl önce ölen Bay Joseph Moody (aslen Maine eyaletinin York kasabasındandı) de sergilemişti. Ancak onun durumunda, işin simgesel yanı başka bir anlam taşıyordu. Gençlik döneminde kazayla çok sevdiği bir arkadaşını öldürmüş ve o günden öldüğü saate kadar yüzünü insanlardan gizlemişti.

rem Bay Hooper'ın kapısında, çanı yeniden ağır ağır çalmaya başladı. Rahibin görünmesiyle birlikte çan da susuverdi.

"Ama saygıdeğer Vaiz Hooper yüzüne ne takmış öyle?" diye bağırdı zangoç şaşkınlıkla.

Bunu işiten herkes o yana döndü ve yavaş yavaş, düşünceli adımlarla kiliseye yaklaşan Bay Hooper'ı gördü. Hep bir ağızdan, merak içinde konuşmaya başladılar; sanki Bay Hooper'ın o alışıldık kürsüsüne bambaşka ve tuhaf bir vaiz yaklaşıyordu.

"Bunun bizim vaiz olduğuna emin misin?" diye sordu Goodman Gray zangoça.

"Kesinlikle saygıdeğer Bay Hooper bu," diye yanıtladı zangoç. "Westbury'den Vaiz Shute'la kürsülerini değişeceklerdi; ama dün Vaiz Shute, bir cenaze törenine katılması gerektiğini belirterek özürlerini iletti."

"Eh, bunda o kadar şaşıracak ne var ki?" diye sorabilirsiniz. Otuz yaşlarında, hâlâ bekâr ve çok efendi biri olan Bay Hooper, sanki bir eşi varmış da boynundaki yakayı kolalamış, Pazar günü için giysisinden hafta boyunca biriken tozu silkelemiş gibi son derece temiz ve düzgün giyinmişti. Ama görünüşünde dikkat çeken, tuhaf bir şey vardı. Alnından başlayan ve bütün yüzünü örten, soluğuyla yavaş yavaş kalkıp inen kara bir peçe takmıştı Bay Hooper. Yakından bakınca, bu peçenin iki kat siyah tülden oluştuğu ve ağızla çene dışında yüzün bütün hatlarını gizlediği görülüyordu, ama vaizin görüşünü engellemediği de açıktı, yalnızca canlı cansız bütün nesnelere daha karanlık

bir görünüm veriyordu bu peçe. Bay Hooper, yüzündeki bu iç karartıcı örtüyle, birazcık zorlanırmışçasına, ama ağır ve dingin bir yürüyüşle kalabalığa yaklaştı; sanki bu kafası karışmış izleyicilere pek alışkınmış gibi bakışları yerdeydi, ama kilisenin basamaklarında beklemekte olan cemaatini başını eğerek kibarca selamladı. Karşısındakiler o kadar afallamışlardı ki bu selama karşılık veren pek çıkmadı.

"Sanki bu kara tülün ardında saygıdeğer Bay Hooper'ın yüzü yokmuş gibi geliyor bana," dedi zangoç.

"Bundan hiç hoşlanmadım," diye homurdandı yaşlı bir hanım, topallaya topallaya kiliseye girerken. "Sırf yüzünü gizleyerek, ne bileyim, korkutucu birine çevirmiş kendini."

"Vaizimiz çıldırmış!" diye bağırdı Goodman Gray, kapının eşiğinden geçerken.

Bay Hooper'ın başına olağandışı bir şey geldiği yolunda, bütün cemaati heyecana boğan bir söylenti yayılıverdi kilisede. Kimi kapıya bakmamaya çalışıyordu; çoğu kişi ayaktaydı ve rahibin gireceği kapıya bakıyordu; birkaç çocuk sıraların üstüne çıktı ve ürkütücü çığlıklar atarak tekrar yere atladı. Tam bir kargaşa ve telaş hali vardı, kadınların etekleri hışırdıyor, erkeklerin ayakkabıları gıcırdıyordu; rahibin içeri girmesiyle birlikte bunun yerini tam tersi bir suskunluk aldı. Ama Bay Hooper insanlardaki bu huzursuzluk ve heyecana pek aldırış etmez görünüyordu. İçeri girerken ayak sesi duyulmadı bile, başıyla hafifçe iki yandaki sıraları selamladı, cemaatin en

yaşlı üyesinin, tekerlekli sandalyesiyle sıralar arasındaki yolun tam ortasında duran ak saçlı ihtiyarın önünde saygıyla eğildi. Herkesin saygıyla davrandığı bu adamın, rahibinin görünüşündeki tuhaf şeyin yavaş yavaş ayırdına varışını görmek ilginçti doğrusu; adamcağız, Bay Hooper basamakları tırmanıp da kürsüde cemaatiyle yüz yüze gelinceye kadar herkese yayılmış olan heyecan ve merakı pek anlayabilmiş değildi; kara peçeyi görünce iş değişti. Bu gizemli örtü bir daha hiç çıkmayacaktı rahibin yüzünden. Mezmurları terennüm ederken soluğuna uygun biçimde inip kalktı bu peçe; Kitabı Mukaddes'i okurken. kendisiyle kutsal sayfaların arasına karanlık bir perde çekti; başını kaldırmış dua ederken iyice yüzüne yayıldı. Yoksa seslendiği Yüce Varlık'tan mı gizlemeye çalışıyordu yüzünü?

İşte bir parça siyah tülün böyle bir etkisi oldu, sinirleri iyice altüst olan birkaç kadın kiliseden ayrılmak zorunda kaldı. Beti benzi atmış olan cemaat, kara peçe kendilerine nasıl bir ürkü verdiyse, aynı duyguyla bakıyordu rahibin yüzüne. Bay Hooper iyi bir vaiz olarak ün yapmıştı, ama öyle çok heyecanlı ve yeğin konuşmalar yapan biri değildi: İnsanları Tanrı'nın yoluna korkutucu sözlerle değil, yumuşak, inandırıcı bir yaklaşımla çağırmaya uğraşırdı. İşte şimdi de kürsüden aynı tarz ve nitelikte bir vaaz veriyordu. Ama ya bu konuşmada açığa çıkan ya da dinleyicilerin öyle olduğunu kurduğu bir özellik vardı; bu özellik, vaizlerinden bugüne kadar duyduklarından çok daha güçlü bir yan taşıyordu. Konuşmanın bu

yanı Bay Hooper'ın yaradılışındaki o yumuşak kederi her zamankinden daha yoğun bir hale getiriyordu. Konu gizli günahtı, en yakınlarımızdan ve en sevdiklerimizden bile sakladığımız üzünç dolu sırlardı; bu günahı bilincimizden bile uzak tutmayı istiyor, Tanrı'nın bu günahı bildiğini unutuyormuş görünüyorduk. En masum kızdan yüreği en katı erkeğe kadar cemaatin her üyesi, sanki rahip korkutucu peçesinin ardından kendi içlerine sokuluyor ve en derinlerde biriken düşünce ve eylemlerinin kötülüğünü açığa vuruyormuş duygusuna kapıldı. Çoğu ellerini çözüp göğsüne bastırdı. Bay Hooper'ın söylediklerinde korkutucu bir şey, en azından yeğinlik yoktu; ama karakaygılı sesinin her titreyişinde, onu dinleyenler ürperiyorlardı. Korkuyla el ele, umulmadık bir acıma duygusu da boy göstermişti. Dinleyenleri papazlarındaki bu alışılmadık yandan öylesine etkilenmişlerdi ki bir rüzgârın esip bu peçeyi kaldırmasını istiyor, karşılarına kılığı, davranışları ve sesi Bay Hooper'ınki gibi de olsa yabancı bir yüzün çıkacağına inanıyorlardı.
Ayinin sonunda insanlar, hiç de kiliseye yakışmayacak bir karmaşa içinde, aceleyle kapıdan çıkmaya başladılar; dışarıya fazlaca yansıtamadıkları şaşkınlık hakkında birbirleriyle konuşmak için sabırsızlanıyor, bu kara peçeyi görmekten kurtulunca gönüllerinin ferahlayacağını biliyorlardı. Kimi birbirine iyice sokulup küçük gruplar oluşturdu ve fısıl fısıl konuşmaya başladı; kimi doğruca evlerine gidip sessiz sessiz düşünmeye daldı; kimiyse yüksek sesle konuşuyor

ve abartılı kahkahasıyla Pazar gününün kutsallığını bozuyordu. Bazıları bu gizi çözmüş gibi bilgiç bilgiç başlarını sallıyorlardı, bir iki kişi de ortada bir giz falan olmadığını, Bay Hooper'ın gözlerinin kandil ışığında çalışmaktan çok zayıflayıp hassaslaştığı için böyle bir örtüye gereksinim duyduğunu söylüyorlardı. Kısa bir süre sonra, saygıdeğer Bay Hooper da cemaatinin peşi sıra kiliseden çıktı. Peçeli yüzünü bir gruptan diğerine çevirerek dolaşmaya başladı, yaşlıların önünde saygıyla eğildi, yetişkinleri onların dostu ve manevi kılavuzu olarak içten bir incelikle selamladı, gençleri yetkeyle sevgi karışımı bir gülümsemeyle karşıladı, takdis etmek amacıyla küçük çocukların başlarını okşadı. Bunlar her pazar günü yaptığı şeylerdi. Ama gösterdiği ilginin karşılığı bugün tuhaf ve şaşkın bakışlar oldu. Kimse, daha önceleri olduğunca, vaizlerinin yanında yürüme onurunu edinmeye kalkışmadı. Köyün önde gelenlerinden biri olan yaşlı Saunders, hiç kuşkusuz boş bulunup aklından çıktığı için, Bay Hooper'ı masasına davet etmeyi unuttu; oysa saygıdeğer rahiplerinin neredeyse her pazar, yerine geçmeden önce, masadaki yiyecekleri kutsamasına alışmışlardı. Bunun üzerine, Bay Hooper papazevine yöneldi; tam kapıyı kapayacağı sıra arkasına döndü ve herkesin gözlerini kendisine diktiğini gördü. Peçenin altından belli belirsiz, üzünç dolu bir gülümseme belirdi, dudaklarında sadece bir anlığına parıldayan bu gülümseme sönerken kapıyı kapattı.

"Ne kadar tuhaf," dedi bir hanım, "herhangi bir

kadının, başlığıyla takacağı türden [illegible]
ne de ürkütücü bir şeye dönüşmüş Bay H[illegible]
yüzünde!"

"Bay Hooper'ın kafasında yanlış giden bir şeyler olmalı," diye belirtti köyün hekimi olan kocası. "Ama işin tuhafı, bu peçenin benim gibi aklı başında bir adamı bile etkilemiş olması. O kara peçe, vaizinıizin yalnızca yüzünü örtmesine karşın, sanki bütün benliğini kaplamış gibi; baştan aşağı bir hayalet gibi gösteriyor onu. Sen de öyle duyunısanıadın mı?"

"Tanı dediğin gibi," diye yanıtladı eşi, "ve hayatta onunla baş başa kalmak istemem. Ama kendisi yalnız kalmaktan pek korkmuyor anlaşılan."

"Erkekler bazen öyle olur," dedi kocası.

Öğleden sonraki ayin de benzer şekilde geçti. Ayinin sonunda çan genç bir kızın cenazesi için çalmaya başladı. Akrabaları ve dostları kilisede toplandılar, kızı daha uzaktan tanıyanlar kapının yanında bekleşiyorlardı; herkes merhumun iyi yanlarından söz ediyordu ki Bay Hooper kara peçesiyle birlikte ortaya çıkınca bütün ağızlar susuverdi. Peçe bu kez duruma uygundu. Rahip cenazenin yattığı odaya geçti, cemaatinden ayrılan bu kişiye son görevini yerine getirmek için tabutun üzerine eğildi. Peçesi alnına kadar açılmıştı, eğer tabutta yatan kızcağızın gözleri sonsuza dek kapanmış olmasaydı, onun yüzünü rahatlıkla görebilirdi. Bay Hooper peçeyi telaşla yüzüne yapıştırdı; kızın kendisini göreceğinden mi korkmuştu yoksa? Ölüyle diri arasındaki bu sahneyi izleyen kişi, rahibin peçesinin açıldığı anda cese-

din, yüzü ölü hareketsizliğini korusa da üzerindeki örtüyü ve muslin başlığı hışırdatarak hafifçe titrediğini öne sürmekten çekinmezdi. Ama bu mucizevi olayın tek tanığı batıl inançlarıyla ünlü yaşlı bir kadındı. Bay Hooper tabutun başından ayrılıp kızın yaslı yakınlarının yanına indi ve cenaze duasını okumak üzere merdivenin başına geçti. Bu, gamla yüklü, dokunaklı ve yürek sızlatan bir duaydı, ancak bir yandan da öyle kutsal umutlarla doluydu ki ölen kızın parmaklarının göksel bir harpta çaldığı ezgiler rahibin en üzünç dolu vurgularında bile derinden derine yankılanıyor gibiydi. İnsanlar ürperdiler, dua sırasında gizemli bir biçimde anladılar rahibi: Dinleyenlerin, kendisinin, tüm ölümlülerin, tıpkı bu genç kızın başına geldiğince, yüzlerindeki peçeyi sıyıracak olan o ürkü verici ana hazır olmaları gerektiğini söylüyordu aslında. Tabutu taşıyanlar ağır ağır dışarıya çıktılar; onları tüm sokağı acıya boğan yaslı yakınları izledi, önlerinde genç kızın cenazesi vardı, arkalarında kara peçesiyle Bay Hooper.

"Neden arkana baktın?" dedi yürüyenlerden biri karısına.

"Bir hayal gördüm," dedi kadın, "rahiple genç kızın ruhu el ele yürüyordu."

"Ben de aynı şeyi gördüm az önce," dedi adam.

Milford köyündeki bu temiz yürekli çift o gece bir düğüne katılacaktı. Bay Hooper'a gelince, üzünç dolu bir adam olarak görülse de bu tür olaylarda ağırbaşlı bir neşe sergiler, çoğun düzenlenen eğlenceye herkesin içini ısıtan bir gü-

lümsemeyle katılırdı. En çok da bu yönüyle sevilirdi halk arasında. O gece düğün için toplananlar da sabırsızlıkla rahibin gelişini bekliyor, gün boyunca üzerinde taşıdığı ürkü verici havanın artık dağılacağına inanıyorlardı. Ama umdukları olmadı. Bay Hooper geldiğinde, hepsinin gözüne takılan ilk şey o korkunç kara peçe oldu, cenazeyle birlikte daha da bir iç karartıcılık kazanmıştı sanki, düğüne kötücül duygulardan başka ne katabilirdi ki? Konukların hepsine siyah tülün altından karanlık bir bulut çıkıp da mumların ışığını sönükleştirmiş, boğmuş gibi geldi. Evlenecek çift rahibin önüne geldi. Ama gelinin buz kesmiş parmakları damadın ürkek avcunda tir tir titriyordu, yüzü ölü gibi beyazdı; öyle ki insanlar birkaç saat önce toprağa verilen genç kızın mezarından çıkıp evlenmeye geldiği gibi bir izlenime kapıldılar. Hiç bu kadar yürek karartan bir evlilik töreni olmuş mudur bilinmez, ama düğün çanı bunca yasla çalınanı görülmemiştir herhalde. Törenin sonunda Bay Hooper şarap kadehini kaldırdı ve konukların yüzlerini, ocaktan fırlayıveren bir alev gibi, bir anlığına aydınlatacak türden hafif bir neşe gayretiyle yeni evlenen çifte mutluluklar diledi. Tam o sıra kadehteki yansımasını gördü, kara peçe diğer her duyguyu bastıran bir ürkü ve yılgıyla doldurdu ruhunu. Tüyleri diken diken oldu, dudakları soldu, bardağını ağzına bile sürmeden yere attı ve hızla salondan çıkıp karanlığa karıştı. Yeryüzü de kendi Kara Peçesi'ne bürünmüştü çoktan.

Ertesi gün Milford ahalisinin dilinde Vaiz

Hooper'ın kara peçesinden başka bir şey yoktu. Bu peçe ve onun ardında yatan giz sokakta birbirine rastlayan ahbapların başlıca tartışma konusuydu, kadınlar da camdan cama bu işin dedikodusunu yapıyorlardı. Han sahibinin konuklarına verdiği ilk havadis buydu. Çocuklar okul yolunda bunu fısıldaşıyorlardı. Küçük, taklitçi bir yaramaz, yüzüne eski, siyah bir mendil bağlamıştı, oyun arkadaşlarının öyle bir ödünü kopardı ki kendisi bile büyük bir ürküye kapıldı, yaptığı şaka yüzünden aklı başından gitti.

İşin ilginci, cemaatindeki münasebetsiz, her işe burnunu sokan kişilerin hiçbiri de Bay Hooper'a açık açık ne diye böyle bir şey yaptığını sormaya cesaret edemedi. Rahip o güne kadar kendisiyle ilgili herhangi bir tartışma konusunda bile ne kendisine yol gösterenleri geri çevirmiş ne de bu kişilerin yargılarına karşı çıkmıştı. Eğer hatayı hep kendinde buluyorsa, acı verici hale gelen bir kendine güvensizlik yüzündendi bu, öyle ki en yumuşak eleştiri bile yaptığı şeyi neredeyse bir suç gibi görmesine yol açıyordu. İşte böyle konularda bu kadar zayıf biri olduğu bilinmesine karşın, cemaatinden hiç kimse kara peçeyi dostça bir serzenişin konusu bile yapmayı düşünmedi. Açıkça itiraf edilmese ya da özenle gizlenmese de insanlarda bir tür çekinme duygusu vardı, bu yüzden herkes sorumluluğu birbirinin üstüne atıyordu; iş öyle bir hale geldi ki en sonunda, bu durum bir yüzkarasına dönüşmeden, söz konusu gizi Bay Hooper'la görüşüp tartışmak için kiliseye bir heyet göndermek yolunu seçtiler. Hiçbir

elçi üzerine düşeni bu kadar zorlukla dile getirmemiştir herhalde. Rahip yanına gelenleri dostça bir saygıyla karşıladı, ama herkes oturduktan sonra tek bir laf bile etmeden durdu ve konuklarını söze nasıl başlayacakları konusunda büyük bir sıkıntıyla baş başa bıraktı. Konu, tahmin edileceği gibi, son derece açıktı. İşte kara peçe Bay Hooper'ın alnından aşağı sarkıyor ve zaman zaman hüzünlü bir gülümsemenin gölgesi vuran yumuşak dudaklarının dışında yüzünün tüm hatlarını gizliyordu. Ama bu tül parçası, konuklarının gözüne, rahibin yüreğinin üzerinde asılıymış ve onunla kendilerinin arasına giren korkutucu bir gizin simgesiymiş gibi görünüyordu. Peçeyi sıyırıp atsa rahat rahat konuşacaklardı, ama şimdi olanaksızdı bu. Dolayısıyla uzunca bir süre öyle konuşmadan, kafaları iyice karışmış halde ve rahibin üzerlerine dikmiş olduğunu düşündükleri görünmez bakışlarından kaçınmaya çalışarak oturdular. Sonuçta seçilen heyet, epeyce utanmış olarak, dostlarının yanına döndü ve bu konunun, her ne kadar genel bir toplantıyı gerektirmiyorsa da, kiliseler kurulunda ele alınacak kadar önemli olduğu görüşünü dile getirdi.

Ancak köyde herkesi etkisi altına alan bu kara peçeden ürküye kapılmayan bir genç kız vardı. Heyet herhangi bir açıklama getirmeden, hatta böyle bir şey isteme girişiminde bile bulunamadan dönünce, bu genç kız, aklı başında ve güçlü kişiliğiyle, Bay Hooper'ın çevresinde toplanmış görünen tuhaf ve her an biraz daha kararan bulutu dağıtmaya karar verdi. Rahibin evlenme sözü

aldığı kadın olduğundan, kara peçenin gizlediği şeyi öğrenmek gibi bir ayrıcalığa sahip olması gerekirdi. Dolayısıyla, rahibin kendisine ilk uğrayışında doğrudan ve açıkça konuya girdi; böylece her ikisi için de konuşmayı kolaylaştırmış oluyordu. Rahip kendine oturacak bir yer bulduktan sonra, kadın bu kara peçeye dikti gözlerini; gelgelelim insanları bunca ürküye salacak ölçüde gönül daraltan, yürek hoplatan bir şey göremedi onda: Alnından ağzına kadar inen ve soluğuyla hafifçe kıpırdayan iki kat siyah tüldü bu alt tarafı.

"Hayır," dedi yüksek sesle ve gülümseyerek ekledi, "insanı korkutacak hiçbir şey yok bu tül parçasında, tek kusuru bakmaktan her zaman mutluluk duyduğum bir yüzü gizliyor olması. Haydi, canım efendim, kov şu bulutu da güneş açsın. Önce şu kara peçeyi çıkar: Sonra da neden taktığını anlat bana."

Bay Hooper hafifçe gülümsedi.

"Hepimizin yüzündeki peçeyi sıyıracağı saat gelecek elbette," dedi. "O güne kadar şu tül parçasını takacağım diye, sevgili dostum, sakın bana gücenme."

"Sözleriniz de gizem dolu," dedi genç kadın. "En azından onların üzerindeki örtüyü kaldırın."

"Elizabeth, bu peçeyi hep takacağım," dedi rahip, "çünkü buna yemin ettim. Şunu bil ki bu peçe bir işaret, bir simgedir ve ben bunu hiç durmadan takmaya yazgılıyım, ister aydınlıkta olsun ister karanlıkta; ister yalnız başımayken ister insanların önünde; ister yabancıların yanında olayım

ister can dostlarımın arasında. Hiçbir ölümlü göz görmeyecek bunu çıkardığımı. Bu yürek karartan örtü beni dünyadan ayırmak zorunda: Sen bile, Elizabetlı, onun ardına geçemeyeceksin!"
"Gözlerini sonsuza dek karanlıkta bırakmanı gerektiren ne?" diye sordu genç kız içtenlikle. "Nedir yüreğini bunca karartan dert?"
"Eğer bu bir yas işaretiyse," diye yanıtladı Bay Hooper, "belki de, diğer çoğu ölümlü gibi, kara bir peçenin dile getirdiği ölçüde derin acılarım var benim de.
"Ama ya bunun masum bir acının işareti olduğuna inanmazsa insanlar?" diye sıkıştırdı Elizabeth. "Ne kadar sevilen sayılan biri de olsan, yüzünü gizli bir günahtan dolayı örttüğün söylentisi yayılabilir ağızdan ağıza. Bağlı olduğun kutsal kilise aşkına, savuştur şu yüzkarasını başından!"
Köyde çoktan beridir konuşulan dedikoduları anlatmaya çalışırken yanakları iyice kızarmıştı. Ama Bay Hooper'ın yumuşak tavrı hiç değişmedi. Hatta yeniden gülümsedi – peçenin ardındaki karanlıktan ansızın beliriveren, hafif bir ışığın parlaması gibi çabucak yanıp sönen, o üzünç dolu gülümseyiş yine.
"Eğer yüzümü sırf acıdan dolayı gizliyorsam, daha fazla açıklama gerekmez," dedi rahip, "eğer onu gizli bir günah yüzünden örtüyorsam, diğer ölümlülerin de aynı yola başvurması gerekmez mi?"
Bu yumuşak ama boyun eğdirilemez ayak diremeyle karşıladı kızcağızın her türden girişimini. Sonunda Elizabeth de sessizliğe büründü. Kısa bir süre dalıp gitti: Eğer bu, diyelim bir akıl has-

talığının belirtisi değilse, sevgilisini böyle karanlık bir düşlemden vazgeçirmek için başka hangi yöntemleri kullanabileceğini düşünüyordu olasılıkla. Karşısındaki adamdan daha metin bir kişiliğe sahip olmasına karşın, yanaklarından gözyaşları süzülüverdi. Ama tam o sıra, bir an içinde duyduğu acının yerini yeni bir duygu alıverdi: Bakışları duygusuzca kara peçeye çakılıp kaldı, bu peçenin barındırdığı ürkü dolu yanlar, ansızın göğün kararması gibi, üzerine üzerine çöküyordu. Ayağa kalktı, adamın önünde tir tir titriyordu.

"Sonunda sen de duyumsadın, ha?" dedi rahip acı içinde.

Kız karşılık vermedi, eliyle gözlerini kapattı ve odadan çıkmak için arkasını döndü. Rahip peşinden fırlayıp kızın kolunu yakaladı.

"Bana karşı sabırlı ol, Elizabeth!" diye bağırdı heyecanla, "Bu peçe yeryüzünde ikimizin arasında durmak zorundaysa da beni yalnız bırakma. Benim ol, göreceksin ki öte dünyada yüzümde peçe olmayacak, ruhlarımızın arasına hiçbir şey giremeyecek! Bu sadece ölümlü dünyada takacağım bir peçe, sonsuza dek taşımayacağım ki onu! Ah! Ne kadar yalnız olduğumu, kara peçemin ardında tek başıma kalmaktan nasıl ürktüğümü bilemezsin. Beni sonsuza dek bu korkunç karanlığın içinde bırakarak gitme."

"Bir kez olsun peçeni çıkar ve yüzüme bak," dedi kız.

"Asla! Asla yapamam bunu!" diye karşıladı Bay Hooper.

"Öyleyse elveda!" dedi Elizabeth.

Kolunu rahibin elinden kurtardı ve yavaşça uzaklaştı; tam kapıdan çıkarken durup uzun uzun baktı adama, insanın tüylerini ürpertecek bir bakıştı bu, sanki kara peçenin örttüğü gizi bulup çıkarmak ister gibiydi. Ama Bay Hooper, onca kederinin arasında, peçesinin örttüğü korku ve yılgıların birbirini delice seven iki kişinin arasına gizemli bir şekilde girmesi gerekmişse de, aslında onu mutluluktan yoksun bırakan şeyin sadece bir tül parçası olduğunu düşünerek gülümsedi. O günden sonra Bay Hooper'ın kara peçesini açtırmak ya da doğrudan kendisine sorarak bu peçenin örttüğü varsayılan gizi öğrenmek yolunda bir girişimde bulunan olmadı. Halkın önyargılarının üstünlüğüne inanan kişilere göre, çoğun aklı başında insanların ölçülü edimlerine bir yerinden bulaşan ve tüm bunları bile bir tür çılgınlıkmış gibi gösteren tuhaf kaprislerden biriydi bu yalnızca. Ama çoğunluğun gözünde, saygıdeğer Bay Hooper artık geri dönülemez bir şekilde umacıya dönüşmüştü. Sokakta huzur içinde yürüme olanağı kalmamıştı; incelikli ve çekingen kişilerin onunla karşılaşmamak için sezdirmeden yollarını değiştirdiklerini, diğerlerininse onu görür görmez özellikle ve küstahça önüne dikiliverdiklerini gayet iyi biliyordu. Bu ikinci türden kişilerin yarattığı rahatsızlık nedeniyle, günbatımında mezarlığa kadar yürüme alışkanlığını bırakmak zorunda kaldı; çünkü dalgın dalgın yürüyerek mezarlığın kapısından girdiğinde, mezartaşlarının arkasında gizlenerek kara peçesini izleyen birileri oluyordu mutlaka. Onu bu hale

ölülerin getirdiği yolunda bir söylenti dolaşmaya başlamıştı ağızdan ağıza. Çocukların kendisinden nasıl kaçtıklarını, iyice uzaklaşana kadar neşeli oyunlarına geri dönemediklerini görmek sevecen yüreğini sızım sızım sızlatıyordu. Her şeyden çok da çocukların gösterdiği bu içgüdüsel korku, yüzündeki siyah tülün doğaüstü bir dehşetle dokunduğu duygusunu veriyordu rahibe. Aslında peçeye karşı beslediği nefret o kadar yoğundu ki bir aynanın önünden geçmemeye özen gösteriyor, suyu durgun bir çeşmeye asla eğilmiyordu – pürüzsüz yüzeyinde kendini görüp de ürküye kapılmamak için. Bütün bunlar Bay Hooper'ın vicdanının, hiçbir biçimde örtülemeyecek ya da anlatılamayacak kadar büyük bir suç yüzünden korkunç bir azap çektiği, kendi kendine işkence ettiği yönündeki dedikoduları güçlendiriyordu. Sonuçta kara peçenin ardından günışığını örten ve günahın ya da acının habercisi sayılan kara bir bulut çıkıp zavallı rahibin üzerine çörekleniyor, onu sevginin, sevecenliğin ulaşamayacağı biri kılıyordu. Ona bir hayaletin, bir ifritin eşlik ettiği söyleniyordu. Kendisinden ve dışarıdakilerden korkarak hep bu peçenin karanlığında yürüyor, el yordamıyla ruhuna giden bir yol arıyor, dünyaya her şeyi acıya boğan bir tülün ardından bakıyordu. En başına buyruk, en azgın yelin bile onun korkunç gizine saygı duyduğuna, peçesini asla yüzünden savurmadığına inanılır olmuştu. Ama saygıdeğer Bay Hooper, yanlarından geçip gittiği insanların rengi uçmuş yüzlerine üzünçle gülümsemeyi sürdürüyordu.

Kara peçe, onca kötü etkisinin yanı sıra, bir de olumlu, istenir bir sonuç yarattı: Bunu takan adamı çok güçlü ve etkileyici bir rahip kıldı. Bay Hooper bu gizemli peçe sayesinde –çünkü ortada başka bir görünür neden yoktu– günahlarından dolayı acı çeken ruhlar üzerinde korkutucu bir güce sahip oldu. Rahibe başvuranlar ona karşı korkuyla karışık bir saygı besliyor, kendilerini tanrısal ışığa yöneltmezden önce, onunla birlikte kara peçesinin ardında durduklarını öne sürüyorlardı. Peçesinin yarattığı karanlık, rahibin en gizli duygulara sızmasını, onları anlamasını sağlıyordu. Ölüm döşeğindeki günahkârlar çığlık çığlığa Bay Hooper'ı istiyor ve peçeli yüz ruhlarını avutmak için üzerlerine eğildiğinde bu yakınlıktan dolayı tir tir titriyor olsalar da o yanlarına gelene dek son nefeslerini vermiyorlardı. İşte böyle bir korku yaratıyordu kara peçe, Ölüm'ün kendi yüzünü gösterdiği anda bile! Kilisesindeki ayinlere çok uzaklardan yabancılar da katılıyordu; yüzüne bakmanın yasak olduğunu duydukları için, sırf meraktan, bu adamın neye benzediğini görmek gibi boş bir amaçla geliyorlardı buraya. Ama çoğu iyice sarsılmış oluyordu oradan ayrılırken! Bir keresinde, Vali Belcher döneminde, Bay Hooper seçim vaazını vermekle görevlendirilmişti. Kara peçesiyle bölge yargıcının, eyalet konseyinin ve meclis üyelerinin karşısına çıkıp öyle derin bir etki yarattı ki o yıl yapılan yasal düzenlemelerde eski dönemlere özgü sofu ve yürek karartıcı havanın izi görüldü hep.

Bay Hooper işte bu şekilde, yaptığı hiçbir şeye

dışarıdan kusur bulunamaz, ama içi karanlık kaygılarla dolu uzun bir ömür sürdü. Sevecendi, sevgi doluydu, ama hiç sevilmedi, hep korku duyuldu ondan; insanlardan ayrı düşmüş bir kişiydi, sağlıklı ve neşeli olduklarında yanına yanaşmadılar, ama ölüm acısıyla, ölüm kaygısıyla karşı karşıya kaldıklarında yardıma onu çağırdılar. Yıllar geçip gider, kara peçesinin üstündeki saçlara aklar düşerken tüm New England kiliselerinde tanınan bir ad olup çıktı, Muhterem Hooper diye anılır oldu. Köye geldiğinde olgunluk çağında olan cemaat üyelerinin birçoğu toprakla kucaklaştı: Kilisede hâlâ bir cemaati vardı, ama mezarlıktaki cemaati daha kalabalıktı; gece geç saatlere kadar çalışan ve işini gayet iyi yapan Muhterem Hooper'ın da son nefesini verme zamanı gelmişti artık.

Yaşlı rahibin ölüm döşeğinin başında, mumların solgun ışığında pek çok insan bekleşiyordu. Hiç akrabası yoktu. Ama hastasını kurtaramayacağını bilen, sadece sancılarını dindirmeye çalışan hekim alışılagelmiş ağırbaşlılığıyla oradaydı. Diyakozlar ve kilisenin pek dindar diğer üyeleri oradaydı. Westbury'den Rahip Clark da oradaydı, bu genç ve gayretli din adamı can çekişen Muhterem Hooper'ın başucunda son duasını edebilmek için tez elden gelmişti buraya. Bir de hastabakıcı vardı, parayla tutulmuş biri değildi, derin sevgisi nicedir gizliden gizliye, tek başına, uzun bir ayrılığa karşın sürüp giden ve asla, ölüm saatinde bile sona ermeyecek olan bir kadındı bu. Bildiniz, Elizabeth elbette! Yanı başındaki ölüm döşeğinde ak saçlı Muhterem Hooper yatıyordu,

kara peçesi kaşlarının oraya inmiş, bütün yüzünü örtmüştü, gittikçe zayıflayan soluğu hâlâ titretip duruyordu bu peçeyi. Ömrü boyunca kendisiyle dünya arasında asılı durmuştu işte şu tül parçası: Onu candan dostlarından, sevdiği kadından ayırmış ve zindanların en acı, en üzünç verici olanına, kendi yüreğine tıkmıştı; şimdi de yüzünün üstünde örtülü duruyor, sanki odayı iyice karartıyor, onu sonsuzluğun günışığından gizliyordu. Kısa bir süre önce, rahibin zihni biraz bulanmış, geçmişle şimdi arasında kararsızca gidip gelmiş, zaman zaman da ileriye, göçeceği dünyanın belirsizliğine yönelmişti. Ateşli nöbetlere tutuluyor, yatağın içinde çırpınıp duruyor, bu da iyice azalan dayanma gücünü neredeyse tükenecek hale getiriyordu. Ama en ağır nöbetlerle sarsılır, zihni kendisine türlü türlü oyunlar oynar ve bu yüzden hiçbir düşüncesine hâkim olamayacak hallere düşerken bile o korkunç kuruntusunu bırakmıyor ve kara peçenin yüzünden sıyrılmamasına özen gösteriyordu. Olur a, iyice kendinden geçip bu işi savsaklayacak olursa, gözlerini başka yana çevirip en son genç ve yakışıklı bir erkekken gördüğü bu yaşlı yüzü örtecek sadık bir kadın vardı başucunda. Ölümün eşiğindeki yaşlı adam, hem zihni hem de bedeni tükenmiş bir halde, sessizce, hiç kıpırdamadan yatmaya başlamıştı artık, nabzı belli belirsiz atıyor, soluğu gittikçe yavaşlıyordu, ensonu ruhunun uçup gideceğinin habercisi gibi görünen uzun, derin, düzensiz bir soluk aldı.
Westbury papazı yatağın başucuna geldi.

"Muhterem Hooper," dedi, "ruhunuzu teslim edeceğiniz an yaklaştı. Sizi sonsuzluktan ayıran örtüyü kaldırmaya hazır mısınız artık?"
Rahip Hooper önce zayıf bir baş hareketiyle yanıtladı bu soruyu; sonra da kaygıyla, belki de işaret ettiği şeyin yanlış anlaşılabileceği kuşkusuyla konuşmak için zorladı kendini.
"Evet," dedi zor duyulur bir sesle. "Ruhum sabırla bekleyecek o örtünün sıyrılacağı anı."
"Ölüm anında bundan kaçınmak hiç uygun düşer mi?" diye sordu Rahip Clark. "Kendini Tanrı'ya bunca adayan, böyle kusursuz bir örnek oluşturan, eyledikleri de düşündükleri de kutsal olan bir adama; uygun düşer mi kilisenin bir rahibinin kendi hatırasına böyle bir gölge düşürmesi, kusursuz yaşamını böyle lekelemesi? Sana yalvarıyorum, muhterem kardeşim, buna izin verme! Sen inancının karşılığını almaya gidiyorsun, bırak bu zafer anında yüzünü görüp sevinelim, kıvanalım biz de! Sonsuzluğun örtüsü kalkmadan önce, izin ver de şu kara peçeyi çekip alayım yüzünden!"
Rahip Clark bunları söyleyerek nice yılın gizini açığa çıkarmak için yatağa doğru eğildi. Ama başında duranları şaşkınlığa düşürecek kadar ani bir canlılık sergileyen Muhterem Hooper ellerini yorganın altından sıyırıp sıkı sıkı kara peçesine bastırdı; direnmekte kararlıydı, tabii Westbury rahibi ölüm döşeğindeki bir adamı hırpalamayı göze alıyorsa!
"Asla!" diye bağırdı peçeli rahip. "Bu dünyada olmaz, asla!"

"Seni gönlü kara ihtiyar!" diye haykırdı Rahip Clark korku içinde. "Ruhunda nasıl korkunç bir suçla kavuşmaktasın Tanrı'ya?"
Muhterem Hooper'ın soluğu çekildi; boğazından bir hırıltı çıktı, ama büyük bir çabayla, sanki elleriyle sıkı sıkı yapışarak canının uçmasına izin vermedi, konuşacak hale gelene kadar da tuttu soluğunu. Hatta yataktan doğrulmayı bile başardı: İşte ölümün soluğu ensesinde, öylece titreyerek oturuyordu; kara peçesi, bu son anda, bir ömür boyunca biriktirdiği korkularla iyice yılgı verici bir halde yüzünü örtüyordu hâlâ. Şimdi taşıdığı karanlıktan, eskiden sık sık gördüğümüz o belli belirsiz, üzünç dolu gülümsemesi bir anda kendini gösterivermiş, Muhterem Hooper'ın dudaklarına yapışıp kalmıştı sanki.
"Ne diye sırf bana bakıp tir tir titriyorsunuz ki?" diye bağırdı peçeli yüzünü rengi uçmuş izleyicilerine çevirerek. "Biraz da birbirinize bakın ve ürküyle dolun! Erkekler benden uzak durdular, kadınlar acıma nedir göstermediler, çocuklar çığlık çığlığa kaçtılar benden! Neden? Kara peçem yüzünden, ha? Örttüğü giz dışında onu bu kadar korkunç kılan neydi? İnsan, yüreğinin en derinlerini dostuna açar, seven de sevdiceğine; aynı insan Yaradan'ın gözünden kaçıp gizlenebileceğini sanır, tiksindirici bir biçimde biriktirir günahlarını; sonra da bana canavar der, ucube der! Neden? Ardında yaşadığım ve ardında öleceğim peçe yüzünden! Şöyle bir çevreme bakıyorum ve bütün yüzlerde ne görüyorum dersiniz? Birer Kara Peçe!"

Dinleyenler karşılıklı bir korkuyla birbirinden yüz çevirirken, Muhterem Hooper yatağa yığılıp kaldı, peçeli bir ölüydü artık, dudaklarında belirsiz bir gülümseme. Onu tabutuna koyduklarında da peçeliydi, toprağa verdiklerinde de! Nice yıllar boyu otlar büyüyüp kurudu mezarının üstünde, mezartaşını yosun bağladı, saygıdeğer Bay Hooper'ın yüzü toza toprağa karıştı; ama bu yüzün bir Kara Peçe'nin ardında çürüyor olduğunu düşünmek şimdi bile pek korkutucu!

İçindekiler

Babil Kitaplığı

1/ *P'u Sung-ling, Konuk Kaplan* [C. Hakan Arslan]
2/ *Saki, Lady Anne Susuyor* [Fatih Özgüven]
3/ *Beckford, Vathek* [İsmail Yerguz]
4/ *Cazotte, Aşık Şeytan* [İsmail Yerguz]
5/ *London, Midas'ın Müritleri* [Fahri Öz]
6/ *Chesterton, Apollon'un Gözü* [Çiçek Öztek]
7/ *Wells, Duvardaki Kapı* [Ülker Erzurumluoğlu]
8/ *Papini, Kaçan Ayna* [Şadan Karadeniz]
9/ *Stevenson, Sesler Adacığı* [Handan Balkara]
10/ *Wilde, Lord Arthur Savile'in Suçu* [Fatih Özgüven]
11/ *Kipling, Dilek Evi* [İrem Kutluk]
12/ *Villiers de L'Isle-Adam, Son Şenliklerin Davetlisi* [Işık Ergüden]
13/ *Meyrink, Kardinal Napellus* [Zehra Aksu Yılmazer]
14/ *Poe, Çalınan Mektup* [Tomris Uyar / Memet Fuat]
15/ *Bloy, Sevimsiz Hikâyeler* [Işık Ergüden]
16/ *Melville, Kâtip Bartleby* [Yusuf Eradam]
17/ *Hawthorne, Büyük Taş Yüz* [C. Hakan Arslan]
18/ *Franz Kafka, Akbaba* [Kâmuran Şipal]

Wakefield, *Hawthorne'un, belki de yazın sanatının en iyi öykülerinden biridir. Gölge konusu insan imgelemine tekrar tekrar dönen konulardan biri, su ve aynalar ise bu konunun habercisidir.* Büyük Taş Yüz'*de bu konunun beklenmedik ve özgün bir biçimde işlendiğini görürüz. Bu öykü aynı zamanda eski bir konuyu, arayış konusunu, kendini arayan ama bunun farkında olmayan arayıcı konusunu da içerir.* Ateşe Verilen Dünya, *Hawthorne'un dostları olan New England transandantalistlerinin mistik tartışmalarıyla örtüşür; asıl gerçek, görülür ve dokunulur dünya olmayıp insan aklıdır. 1841 yılında Poe, günümüzde çok rağbet gören polisiye türünü ortaya çıkarır; Hawthorne bu tarihten dört yıl önce sürpriz ve oyunların habercisi* Bay Higginbotham'ın Başına Gelenler'*i yayınlamıştı. Bu yapıtta Hawthorne komik olanı vurgular; eğer metin günümüzde yazılmış olsaydı sonu trajik olur ve öykünün çıkış noktasını teşkil edebilirdi. Bu seçkinin son öyküsü* Rahibin Kara Peçesi *saf ve fütursuz bir alegoridir; böyle olmasına karşın yalnızca etkili değil aynı zamanda unutulmaz bir öyküdür. Hawthorne dünyanın en iyi ve en kötü öykülerini yazdı; bu seçkide en iyilerini sunuyoruz.*

Jorge Luis Borges

Franco Maria Ricci